

KARELIA AMMATTIKORKEAKOULU
Liiketalouden koulutusohjelma

Henri Kukkonen

SOPIMUKSEN SITOVUUDEN PERIAATE JA SITÄ KOSKEVAT POIKKEUKSET

Opinnäytetyö
Toukokuu 2013

OPINNÄYTETYÖ
Toukokuu 2013
Liiketalouden koulutusohjelma

Karjalankatu 3
80200 JOENSUU
p. (013) 260 67000

Tekijä
Henri Kukkonen

Nimeke
Sopimuksen sitovuus ja sitä koskevat poikkeukset

Tiivistelmä

Tämän opinnäytetyön aiheena on sopimuksen sitovuus ja sitä koskevat poikkeukset. Tarkoituksena oli selvittää mitä sopimuksen sitovuuden periaate tarkoittaa, mitä sitovuuden periaate pitää sisällään sekä mitä poikkeuksia sopimuksen sitovuuden periaatteesta on olemassa. Sopimukset sääntelevät monia asioita, ja ne muodostavat perustan nyky-yhteiskunnan toimivuudelle. Esimerkiksi monien hyödykkeiden valmistaminen ja ostaminen perustuvat sopimuksiin.

Opinnäytetyö toteutettiin lainopillisena tutkimuksena. Lähteinä käytettiin sopimuksen sitovuutta koskevia lakeja, lain esitöitä, asetuksia, oikeuskirjallisuutta sekä oikeustapauksia.

Sopimuksen sitovuus koostuu monista eri asioista. Tärkeimpiä ovat sopijapuolten tahto sopimuksen tekemiseen ja tahdonilmaisun saattaminen toisen osapuolen tietoon. Tämän lisäksi sitovuuteen vaikuttaa se, millä tavoin tahdonilmaisuus on annettu ja onko se ollut oikea aikainen. Myös sopimuksen sitovuuteen kohdistuvia poikkeuksia on paljon. Sopimusta ei pidetä sitovana jos toisen sopijapuolen oikeustoimikelpoisuudessa on puutteita, tai toinen sopijapuoli on pakotettu tekemään sopimus vastoin tämän tahtoa. Sitovuuteen kohdistuvana poikkeuksena pidetään myös sovittelusäännösten käyttämistä, jolloin sopimuksen kohtuuttomia ehtoja voidaan sovotella tai määrätä sopimus raukeamaan.

Kieli
suomi

Sivuja
94

Asiasanat
sopimusoikeus, kohtuullistaminen, oikeustoimi

THESIS
May 2013
Degree Programme in Business Economics
Karjalankatu 3
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358-13-260-67000

Author
Henri Kukkonen

Title
Binding agreement and exceptions relative to binding

Abstract

The subject of this thesis is binding agreement and exception relative to binding. The purpose was to find out what does mean the principle of binding agreement and what things includes in this principle and what are the exceptions of this principle. Agreement control pretty much everything and they compose basic for functionality of modern society. For example making and selling goods are controlled by agreements.

This thesis was carried legal research. Literature of this thesis was used laws referring to binging, legislative history, statues, legal literature and legal cases.

Binding of agreement includes many things. The most important things are the will of making agreement and how the expression of intent comes to other side's knowledge. Moreover things that affect on binding are how the expression of intent is given and is it given on right time. Agreement binding includes also many exceptions. Agreement is not binding if there is some kind of deficiency in contracting party`s full capacity or contracting party is forced to make agreement. Conciliation procedure is also considered as exception of binding agreement because unreasonable terms can be adjust or the whole agreement can become void.

Language
Finnish

Pages
94

Keywords

contract law, making equitable , transaction

Sisältö

1	Johdanto.....	5
2	Sopimuksen sitovuuden periaate	7
	2.1 Sopimuksen tunnusmerkit	8
	2.2 Tahdonilmaisun oikeusvaikutusten alkaminen	11
	2.2.1 Erilaisia teorioita oikeusvaikutusten alkamisesta	12
	2.2.2 Vilpittömän mielen vaikutuksesta sopimuksen sitovuuteen	15
3	Sopimuksen sitovuuden periaatteen sisältö	17
	3.1 Oikeustoimilain soveltamisala	18
	3.2 Tarjouksen sitovuudesta.....	19
	3.2.1 Tarjouksen voimassaoloaika	21
	3.2.2 Tarjouksen sitovuuden päättyminen	23
	3.2.3 Tarjouskilpailu.....	25
	3.3 Vastauksen sitovuudesta	26
	3.4 Valtuutus	29
	3.4.1 Kelpoisuus ja toimivalta.....	30
	3.4.2 Valtuutussäädökset	31
	3.4.3 Valtuutuksen perumisen vaikutukset sopimuksen sitovuuteen.....	35
	3.5 Vakiosopimukset	40
	3.5.1 Vakioehtojen ottaminen osaksi sopimusta.....	41
	3.5.2 Vakioehtojen liityntä kauppatavan, sopimuskäytännön ja päättämistavan perusteella	43
	3.5.3 Ankarat ja yllättävät ehdot	45
4	Poikkeukset sopimuksen sitovuuden periaatteesta	47
	4.1 Yleistä sopimuksen pätemättömyydestä.....	47
	4.2 Puutteet toisen osapuolen kelpoisuudessa	49
	4.2.1 Luonnollisen henkilön oikeustoimikelpoisuuden puute	49
	4.2.2 Vajaavaltaisen tekemä oikeustoimi	52
	4.2.3 Yhteisöjen oikeuskelpoisuus	54
	4.3 Oikeustoimilain pätemättömyysperusteet.....	57
	4.3.1 Pakko.....	58
	4.3.2 Petollinen viettely	59
	4.3.3 Kiskominen	61
	4.3.4 Ilmaisuerehdys ja välitysvirhe	62
	4.3.5 Kunnianvastainen ja arvoton menettely.....	64
	4.4 Sopimuksen kohtuullistaminen	66
	4.4.1 Sovittelun edellytykset.....	66
	4.4.2 Mitkä ovat kohtuuttomat ehdot?.....	68
	4.5 Kuluttajansuojalain sovittelusäännökset	73
	4.5.1 Kohtuuttomat ehdot	74
	4.5.2 Kohtuuttomien ehtojen arviointia	76
	4.6 Työsopimuslain sovittelusäännökset	77
	4.6.1 Oikeustoimilaista kumpuavat pätemättömyysperusteet.....	78
	4.6.2 Työsopimuslain mukainen kohtuuttoman ehdon sovittelu	80
	4.6.3 Vajaavaltaisen työsopimus	82
5	Pohdinta	85
	Lähteet	91

1 Johdanto

Sopimusoikeuden kulmakivenä on ollut sääntö, jonka mukaan sopimus on pidettävä. Sopimuksen sitovuuden periaate on ilmaistu laissa varallisuus oikeudellisista oikeustoimista (228/1929, jäljempänä oikeustoimilaki), tarkemmin sanottuna sen 1 §:ssä, jonka mukaan tarjous ja vastaus sitovat antajiaan. Vaikka sopimuksen sitovuutta voidaan pitää pääsääntönä, on siitä myös olemassa poikkeuksia. Esimerkiksi oikeustoimilain kolmannessa luvussa säädetään oikeustoimen pätemättömyydestä ja sovittelusta. Jos kyseessä on ollut oikeustoimilain 30 §:ssä mainittu petollinen viettely, saattaa sopimus raueta tai sitä voidaan sovittaa. Koska pääsääntönä on kuitenkin sopimusten sitovuus, ei tehtyjä sopimuksia lähdetä helposti muuttamaan. Oikeustoimilain 36 §:n mukaan ehdon ollessa kohtuuton, tai jos siitä aiheutuisi kohtuuttomat seuraukset, voidaan sitä sovittaa tai jättää ottamatta se huomioon. Lisäksi muitakin ehtoja voidaan sovittaa tai sopimus voi raueta, jos yhden ehdon sovittelun vuoksi muut sopimuksen ehdot johtavat edelleen kohtuuttomuuteen.

Sopimusten määrä on kasvanut huomattavasti ja sen myötä on tullut myös tarvetta suojella heikompaa osapuolta. Edellä mainittu oikeustoimilain 36 §:n sovittelusäännös ei ole ainoa poikkeus sopimuksen sitovuutta koskevaan pääsääntöön. Joissakin tapauksissa sopimus voidaan peruuttaa kokonaan. Erityisesti kuluttajien suojaan on kiinnitetty huomiota, sillä usein elinkeinonharjoittajan kanssa tehtävät sopimukset on laadittu yksipuoleisesti, eikä kuluttajalla ole mahdollisuutta vaikuttaa niiden sisältöön. Elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisistä suhteista on määrätty kuluttajansuojalaissa (38/1978, jäljempänä KSL), ja sen 4:1 §:n mukaan kuluttajan kannalta kohtuutonta ehtoa voidaan sovittaa tai se voidaan jättää ottamatta huomioon. Myös muualta lainsäädännöstä löytyy säännöksiä joilla pyritään suojelemaan heikompaa osapuolta. Esimerkkeinä mainittakoon työsopimuslaki (55/2001, jäljempänä TSL), laki asuinhuoneiston vuokrauksesta (481/1995, jäljempänä ASHVL) sekä maanvuokralaki (258/1966).

Sopimukset muodostavat perustan nyky-yhteiskunnan toimivuudelle, sillä monien hyödykkeiden valmistaminen, samoin kuin ostaminen, perustuu sopimukseen. Sopimukset on mielletty usein luonteeltaan taloudelliseksi toiminnaksi, koska

monesti sopimuksia solmitaan sen vuoksi, että sopimusosapuolet saisivat lisättyä omaa varallisuuttaan. Luonnollisesti varallisuuden lisääntyminen voi olla subjektiivinen tunne, esimerkiksi silloin, kun asiakas ostaa uuden auton; tällöin ostaja kokee saavansa uuden auton ostamisesta enemmän hyötyä, kuin mitä seuraisi kauppasumman säästämisestä. Autokauppias puolestaan hyötyy saamastaan kauppasummasta enemmän kuin myydyn auton hallussa pitämisestä. Sopimukset eivät kuitenkaan koskaan ole täydellisiä, minkä lisäksi ongelmia voi ilmetä sopimuksen täyttämisen suhteen. On mahdollista, ettei sopimusta solmitaessa olla harkittu tarpeeksi tarkkaan omaa taloudellista tilannetta, tai harhaanjohtavalla markkinoinnilla on annettu vääränlainen käsitys ostettavasta tuotteesta. Sopimusoikeudellisella sääntelyllä pyritään puuttumaan sellaiseen menetteilyyn, joka ei ole hyväksyttävää. Sääntelyn tarve kumpuaa toisen osapuolen suojelun tarpeesta, mutta myös julkinen intressi voi vaikuttaa siihen. Sääntely antaa sopimusten tekemiseen suunnitteluperustan, jota voidaan muokata sopimusosapuolien omien tarpeiden mukaan. (Hemmo 2003, 4-6.)

Opinnäytetyön tarkoituksena on käsitellä sopimuksen sitovuutta, joka on eräs keskeisimmistä sopimusoikeuden periaatteista. Tähän liittyen käsitellään myös sopimuksen sitovuuteen liittyviä rajoituksia. Opinnäytetyön aihe rajautuu koskemaan sitä, mitä sopimuksen sitovuuden periaatteella tarkoitetaan ja mitä kaikkea sitovuuden periaate pitää sisällään ja millaisia poikkeuksia siitä on olemassa.

Opinnäytetyön tutkimusmenetelmänä käytetään lainoppia, joten kyseessä on lainopillinen kirjoituspöytä tutkimus. Lainopillisessa kirjoituspöytä tutkimuksessa tutkimuskysymyksiä lähdetään selvittämään erilaisten kirjallisten lähteiden avulla. Opinnäytetyön onnistumisen kannalta on ensiarvoisen tärkeää käyttää useita lähteitä, sekä yhdistellä ja tehdä johtopäätöksiä niistä. Lainopillisessa kirjoituspöytä tutkimuksessa käytetään eri oikeuslähteitä voimassa olevasta lainsäädännöstä. Oikeuslähteitä käytetään siinä järjestyksessä kuin etusija- ja käyttöjärjestyssäännöt osoittavat. Oikeusdogmatiikan tavoitteena on selvittää se, mikä on voimassa olevan lainsäädännön sisältö kussakin tutkimuskysymyksessä. Lisäksi lainopillinen tutkimus vastaa siihen, miten tutkimuskysymyksen tilanteessa tulisi toimia lain mukaan. Tavoitteena on siis tutkia voimassa olevan lain säädöksiä ja selvittää, eli tulkita, niiden sisältöä. Oikeusdogmatiikan tehtäväksi voi-

daan lukea myös systematisointi. Systematisoimalla lainsäädäntöä pyritään jäsentämään voimassa olevaa oikeutta siten, että saadaan muodostettua käsitejärjestelmä, jonka avulla oikeutta voidaan tulkita. (Husa, Mutanen & Pohjolainen, 2008, 20.)

2 Sopimuksen sitovuuden periaate

Osapuolten sitominen oikeussuhteeseen on sopimuksen tärkein ja merkittävin tehtävä. Sitovuudella voidaan esimerkiksi tarkoittaa sitä, että ellei sopimusta pidetä, rikkovaa osapuolta odottavat seuraamukset kuten oikeudelliset sanktiot. Sitovuus voidaan myös määritellä siten, että sopimuksen rikkonutta osapuolta vastaan voidaan aloittaa toimenpiteet, ja pakottaa tämä noudattamaan sopimusta tuomioistuimen avustuksella. Luonnollisesti kaikki sanktiot sopimuksen noudattamatta jättämisestä eivät ole oikeudellisia, sillä kyseeseen saattavat tulla esimerkiksi yritykselle aiheutuvat imagolliset haitat. (Saarnilehto 2009, 5-6.)

Sopimuksen, oikeustoimen ja tahdonilmaisun keskinäisten suhteiden käsitteellinen määrittelemisen on saanut alkunsa sopimuksen olemuksen pohdinnasta. Oikeustoimilaissa esiintyy kaikki edellä mainitut termit, ensimmäinen luku käsittelee sopimuksen syntymistä ja toinen sekä kolmas luku valtuutusta ja pätemättömyysperusteita. Toisessa ja kolmannessa luvussa puhutaan yleensä oikeustoimen pätemättömyydestä. Oikeustoimella voidaan katsoa tarkoitettavan tässä yhteydessä sopimuksia, jotka ovat velvoittavuudeltaan yksipuolisia tai molemmin puolin velvoittavia. Esimerkiksi oikeustoimilain 32 §:ssä käytetään tahdonilmaisun termiä, joka usein tarkoittaa yksipuolista toimintaa, yleensä oman tahdon ilmaisemista toiselle osapuolelle. Edellä mainittuja käsitteitä voidaan käyttää vapaasti, jolloin esimerkiksi oikeustoimi ja sopimus tarkoittavat samaa. Tärkeää on se, että lukija tietää termien käytön olevan johdonmukaista. (Hemmo 2009, 25–26.)

Tässä lainopillisessa tutkimuksessa sopimus ja oikeustoimi ovat synonyymejä keskenään. Tahdonilmaisuu puolestaan tarkoittaa nimensä mukaisesti toisen osapuolen ilmaisemaa omaa tahtoa. Tässä kappaleessa käsitellään sopimuksen sitovuuden periaatetta. Sopimuksen sitovuuden periaatteen yhteydessä

käydään läpi sopimukseen kuuluvia osia, eli mistä tekijöistä sopimus rakentuu. Tämän avulla pyritään luomaan kuva siitä, mikä on sopimuksen sitovuuden periaate ja mistä aineksista sitova sopimus rakentuu.

2.1 Sopimuksen tunnusmerkit

Oikeustoimilain 1.1 §:n mukaan osapuolia sitova sopimus syntyy siten, että tarjoukseen sopimuksen tekemisestä annetaan myöntävä vastaus. Tämän perusteella voidaan erotella kolme tekijää joista sopimus koostuu. Nämä ovat: tahto, tahdonilmaisuus sekä tarkoitus saattaa tahdonilmaisuus toisen osapuolen tietoon. (Saarnilehto 2003, 14.) Tahto ja tahdonilmaisuus ovat käsitteellisesti lähellä toisiinsa, mutta tahto voidaan määritellä toiminnaksi jossa henkilö haluaa tehdä jonkin tietyn sopimuksen. Pätevää sopimusta ei voi syntyä, mikäli sopimusosapuoli ei tahdo niin. Esimerkkinä voidaan mainita oikeustoimilain 28.1 §, jonka mukaan sopimus ei ole sitova, mikäli joku on pakotettu oikeudenvastaisesti tekemään sopimus käyttämällä väkivaltaista pitelemistä tai pakottavaa hengen tai terveyden vaaraa käsittelevää uhkausta. Tällöin on mahdollista, että henkilö jota on uhattu, on antanut tahdonilmaisun joka sinällään olisi pätevä. Koska henkilöä on kuitenkin uhattu, ei hänen tahdonilmaisuaan voida pitää sitovana, koska hän ei ole tahtonut tehdä sopimusta. (Oikeustoimilaki 28.1 §)

Tahdonilmaisuus ja sen saattaminen toisen tietoon kuuluu myös sopimuksen käsitteeseen. Sopimusta ei voi tehdä, ellei toinen osapuoli saa omaan tietoonsa toisen osapuolen tahtoa, joka liittyy sopimuksen tekemiseen. Oikeustoimilain 1.1 §:n mukaisessa tarjous-vastaus -sopimusmekanismissa tarjouksen pitää olla riittävän tarkasti yksilöity ja siitä tulee käydä ilmi tekijän halu sitoutua tarjoukseen, jotta vastaaja voi päättää tarjouksen hyväksymisestä. Tarjouksen tulee kohdistua henkilöpiiriin, joka on rajattu. Siten esimerkiksi televisiossa olevia mainoksia ei voi pitää tarjouksena, koska sitä ei ole kohdistettu rajoitettuun henkilöpiiriin. (Hemmo 2003, 107.) Toisaalta on mahdollista, että tahdonilmaisuus, joka on kohdistettu ja tullut tavallista suuremman ihmisjoukon tietoon, saa aikaan siinä ilmaistun oikeusvaikutuksen. Tällöin merkityksellistä on se, että asianhaaroista on ilmettävä tahdonilmaisun tarkoituksellinen kohdistaminen ja kyseisen ihmisjoukon tietoon tulemisen tarkoitus. (Hoppu & Hoppu 2011, 46.)

Edellä mainittua sivuaa myös korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1999:33 jossa korkein oikeus käsitteli Wärtsilän Meriteollisuus Oy:n konkurssiin liittyntä valtion vahingonkorvausvastuuta. Tapauksessa yhtiön jouduttua taloudelliseen ahdinkoon, toimitti kauppa- ja teollisuusministeriö julkisuuteen tiedotteen, jonka mukaan valtio turvaisi rahoituksellaan rakenteilla ja tilauskannassa olevien alusten rakentamisaikaiset kustannukset. Alihankkijat luottivat valtion ilmoitukseen ja jatkoivat toimituksiaan. Toimitukset jäivät kuitenkin osittain maksamatta, kun Wärtsilän Meriteollisuus Oy ajautui konkurssiin. Alihankkijoille koitui luottotappioita ja valtiota kohtaa esitettiin korvausvaatimuksia. Korvausvaatimukset aktualisoituvat tapauksessa vahingonkorvausvelvollisuutena.

KKO:n argumentit muistuttavat muotoilunsa puolesta enemmän sopimuksen syntymiseen viittaavia perusteita. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa, että valtion antamat lupaukset synnyttivät alihankijoissa luottamuksen siihen, että alihankkijat saisivat maksunsa toimitetusta tavarasta. Lisäksi valtion antama tiedote voitiin ymmärtää alihankkijoiden puolelta perustellusti siten, että laivojen rakentamisen rahoitus on kunnossa ja tavarantoimittamista voidaan jatkaa. Mikäli korkeimman oikeuden perusteita arvioidaan sopimusoikeudelliselta pohjalta, nousee esiin eritoten kysymys kohdeyleisön merkityksestä. Kauppa- ja teollisuusministeriön tiedotteen kohteena oli määrittelemätön ihmisjoukko, eikä tällaisissa tapauksissa annettuja tahdonilmauksia ole pidetty sitovina. Toisaalta tiedotteessa annettua lupaus voidaan pitää sitovana, mikäli annettu informaatio on kohdistunut tosiasiallisesti alihankkijoihin, jotka muodostavat jo huomattavasti rajallisemman joukon. (Hemmo 2003 114–115.)

Tahdonilmaisua voidaan pitää sopimuksen kolmantena ja tärkeimpänä tunnusmerkkinä. Siinä henkilö ilmaisee oman tahtonsa tehdä sopimus toiselle henkilölle, jonka jälkeen on mahdollista perustaa sopimuksen mukaisia oikeuksia ja velvollisuuksia sekä siirtää, muuttaa ja kumota niitä. Tahdonilmaisua voidaan antaa kirjallisesti, suullisesti tai hiljaisesti. Sitovaksi tahdonilmaisua muuttuu kuitenkin vasta silloin, kun se on annettu sillä tavoin kuin oikeusjärjestyksessä on säädetty. (Hoppu & Hoppu 2011, 45.) Esimerkkinä mainittakoon maakaaren (540/1995, jäljempänä MK) 2:1.1 §, jonka mukaan kiinteistön kauppa pitää tehdä kirjallisesti, ja myyjän sekä ostajan on allekirjoitettava kauppakirja kaupanvahvistajan läsnä ollessa ja vahvistaessa kaupan. Tämän mukaan kiinteistön

kaupassa tulee noudattaa MK 2:1 §:n säädöksiä, tai muutoin annettu tahdonilmaisuus (nimi kauppakirjassa) ei ole sitova. Kiinteistökaupassa käytetään määrämuotoisia sopimuksia, eikä sopimus ole sitova ellei sitä ole tehty laissa säädettyllä tavalla. (MK 2:1 §.)

Tahdonilmaisuus ilmenee nimenomaisena tai hiljaisena, eli konkludenttisenä. Mikäli tahdonilmaisuus on nimenomainen, saa vastaanottaja tiedon heti ja suoraan, joko suullisesti tai kirjallisesti. Vastaavasti hiljainen tahdonilmaisuus voi tapahtua siten, että tahtoa jolla sitoudutaan sopimukseen, ei nimenomaisesti ilmaista mutta tosiasiallisesta toiminnasta on kuitenkin pääteltävissä määrättyllä tavalla menetteleminen. Esimerkkinä tästä voidaan mainita tilanne, jossa kauppias lähettää tilauksen perusteella asiakkaalle tavarat, jonka tämä on tilannut. Tällöin asiakkaan tekemää tilausta voidaan pitää sopimuksen tekemistä koskevana tarjouksena, ja kun kauppias toimittaa tavarat, vastaa hän samalla myöntävästi tarjouksen tekemiseen. Hiljaisena tahdonilmaisuna voidaan pitää myös päännökkäystä tai muuta hyväksymistä osoittavaa elettä. (Saarnilehto 2009, 16–17.)

Oikeustoimilain 3.1 §:n mukaan suullisesti tehtyyn tarjoukseen on annettava vastaus heti ja ellei vastaamiseen ole varattu aikaa, eikä vastausta anneta heti, katsotaan tarjous hylätyksi. Tämän perusteella vaikenemista voidaan pitää hylkäävänä tahdonilmaisuna. Sama periaate käy ilmi myös lain 8 §:stä, jonka mukaan tarjouksen tekijälle ei tarvitse ilmoittaa nimenomaista vastausta, jos hän ei vaadi sellaista tai jos muista seikoista käy ilmi, ettei hän odota vastausta. Tarjouksen saajalta voidaan kuitenkin tarvittaessa kysyä, hyväksyykö hän tarjouksen vai ei, ja ”jos hän ei sitä ilmoita katsotaan tarjous rauenneeksi”. Edellisten lainkohtien mukaan vaikeneminen ei siis ole myöntymisen merkki. (Oikeustoimilaki 3.1 & 8 §)

Tätä on noudattanut myös korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1998:93, jonka mukaan sähköyhtiöllä ei ollut oikeutta laskuttaa sähkönkäyttäjää sillä perusteella, että hän oli käyttänyt sovittua suurempaa sulakekokoa. Kaupunginvaltuuston vahvistamasta tariffin mukaisesta sulakeporrastuksesta ei ollut löytynyt kyseessä olevaa sulakekokoa. KKO:n perusteluista käy ilmi, ettei sähkönkäyttäjää hyväksynyt laskutusperusteen muutosta, vaikka hän oli maksanut monen vuoden ajan ilman huomautuksia laskut, joissa oli laskutusperusteena väärä sulakeko-

ko, ja että tariffeista oli julkaistu ilmoituksia lehdessä. Tapauksessa sähkökäyttäjä ei antanut myönteistä tahdonilmaisua sopimuksen (laskutusperusteen) muuttamiseen, eikä sopimuksen yksipuolinen muuttaminen ollut sallittua.

Sopimuksia voi syntyä muutenkin kuin tahdonilmaisulla. Käytännössä oikeustoimilain ensimmäisen luvun mukaisella tarjous-vastaus -mekanismilla, joka perustuu tahdonilmaisuihin, ei pystytä kattamaan kaikkia sopimusoikeudessa eteen tulevia tilanteita. Joissakin tapauksissa olisi miltei mahdotonta sanoa sopimusten syntyneen tahdonilmaisujen seurauksena. (Kaisto & Lohi 2008, 84.)

Oikeuskirjallisuudessa edellä mainitun kaltaisista tilanteista on puhuttu ”sopimuksen välittömästi perustavina tosiseikkoina”. Tällöin jokin tosiasiallinen toiminta, kuten esimerkiksi paikallisbussiin nouseminen, muodostaa henkilön ja bussiyhtiön välille oikeussuhteen jota voidaan arvioida sopimuksena. Esimerkin tapauksessa ei yleensä anneta mitään kirjallisia tai suullisia ilmoituksia joilla viitattaisiin velvoittautumiseen. Sosiaalinen käytäntö, jossa bussiyhtiö tarjoaa suoritteitaan kaikille halukkaille maksua vastaan, ilman yksityiskohdistista sopimista, on ymmärrettävä vaihdannaksi ja siten sopimusoikeuden piiriin kuuluvaksi. Esimerkin mukainen bussiyhtiön toiminta voidaan sovittaa oikeustoimilain mukaiseksi sopimusmekanismiksi siten, että tarjouksen ja siihen annettavan vastauksen käsitteitä laajennetaan. Tällöin paikallisbussien säännölliset vuorot, siis palveluksen saatavilla olemista, pidettäisiin tarjouksena ja kuluttajan bussiin nousemista tarjoukseen annettuna vastauksena. (Hemmo 2003, 131–132.)

2.2 Tahdonilmaisun oikeusvaikutusten alkaminen

Sopimus tulee osapuolia sitovaksi silloin, kun sen oikeusvaikutukset alkavat. Niinpä esimerkiksi pelkkä tarjous sopimuksen tekemisestä ei saa aikaan mitään vaikutuksia osapuolten välisiin suhteisiin, vaikka tarjous sitoo antajaansa. Sopimuksen oikeusvaikutusten alkaminen on riippuvainen tahdonilmaisusta, mutta myös vilpittömällä tai vilpillisellä mielellä on oma vaikutuksensa oikeusvaikutusten alkamiseen. Lisäksi sitovuuden syntymiseen ja sen myötä oikeusvaikutusten alkamiseen vaikuttaa se, onko kysymyksessä kaksipuolinen oikeustoimi (sopimus), vai yksipuolinen oikeustoimi kuten testamentti. Yksipuoleisia oikeustoimia ei käsitellä tämän työn yhteydessä sillä ne eivät ole varsinaisia sopimuksia, vaikka niillä voidaan perustaa ja siirtää oikeuksia sekä velvollisuuksia. Käy-

tännössä sopimukseen vaaditaan molempien osapuolien antama hyväksyvä tahdonilmaisu, kun taas yksipuoleisessa oikeustoimessa ei tarvita toisen osapuolen antamaa tahdonilmaisua.

2.2.1 Erilaisia teorioita oikeusvaikutusten alkamisesta

Oikeusvaikutusten alkaminen riippuu siitä, millaisia tahdonilmaisut ovat ja mitä tosiasioita niihin liittyy. Esimerkiksi ilmaisuteorian mukaan oikeusvaikutus alkaa, kun tahdonilmaisu on annettu. Tällöin pelkkä tahdonilmaisu riittää synnyttämään sitovuuden, vaikka tahdonilmaisun tuleminen vastaanottajan tietoon ei olisi varmaan. (Saarnilehto 2009, 19.) Edellä mainittua yleisempää on kuitenkin se, että tahdonilmaisun antaja on ryhtynyt joihinkin toimenpiteisiin, jotta tahdonilmaisu saataisiin toisen tietoon. Sillä ei ole vaikutusta miten, tai millä keinolla oma tahdonilmaisu saadaan toisen osapuolen tietoon. (Saarnilehto Hemmo & Kartio 2001, 295.)

Tahdonilmaisun oikeusvaikutukset voivat alkaa kolmella erilaisella tavalla. Ensimmäkin on mahdollista, että oikeusvaikutusten alkamiseksi riittävää voi olla oman tahdonilmaisun lähettäminen (lähettämisteoria). Toiseksi saapumisteorian mukaan oikeusvaikutukset alkavat, kun tahdonilmaisu on saapunut sille, jolle tahdonilmaisu kohdistettiin. Kolmanneksi oikeusvaikutukset alkavat vasta silloin, kun tahdonilmaisusta on otettu selkoa sen saajan toimesta (selonottoteoria). (Hoppu & Hoppu 2011, 47–48.)

Lähettämisteorian mukaan oikeustoimesta tulee sitova, kun henkilö on lähettänyt tahdonilmaisunsa. Tahdonilmaisusta tulee sitova, mikäli henkilö lähettää tahdonilmaisun sisältävän kirjeen postiin, lähettää tekstiviestin tai antaa välitettäväksi sähköpostin. (Saarnilehto ym. 2001, 295.) Tahdonilmaisun antajaa ei kuitenkaan sido annettu tahdonilmaisu, mikäli se on joutunut pois hänen hallinnastaan tahtomattaan. Tällaisesta tapauksesta voisi olla kyse esimerkiksi silloin, kun sihteerin lähettämä valmiin urakkatarjouksen, jota laskentapäällikkö olisi vielä halunnut korjata. Sitovuus voi kuitenkin vielä syntyä, jos asiasta ei ilmoitettu välittömästi tahdonilmaisun vastaanottajalle. Tällöin vaikeneminen voidaan ymmärtää hyväksymisen merkiksi. (Telaranta 1990, 122–123.)

Edelliseen lähettämisteorian mukaiseen sitovuuteen liittyen voidaan mainita oikeustoimilain 40.1 §: ” Jos jonkun on tämän lain mukaan tehtävä toiselle ilmoitus, uhalla että muuten sopimus katsotaan tehdyksi tai tarjous hyväksytyksi tahi oikeustoimi, jonka hän on tehnyt tai joka on tehty hänen puolestaan, tulee häntä sitovaksi, ja jos sellainen ilmoitus on jätetty postitse tai sähköitse toimitettavaksi perille tahi on muuten tarkoituksenmukaisesti lähetetty, ei se seikka, että ilmoitus myöhästyy tai ei tule perille, aiheuta sitä, ettei lähettäjän katsota täyttäneen ilmoitusvelvollisuuttaan.”(Oikeustoimilaki 40.1§.)

Oikeustoimilain 40.1 §:n mukaan ilmoituksen tekijän antama tahdonilmaisu on riittävä silloin, kun se on asianmukaisesti lähetetty esimerkiksi postin välityksellä. Tällöin tahdonilmaisu tulee vastaanottajaansa sitovaksi, vaikka se ei tavoitaisikaan häntä. Keskeistä säädöksessä on se, että henkilön tahdonilmaisu tulee sitovaksi, kun hän on jättänyt sen esimerkiksi postin toimitettavaksi tai muutoin on sen tarkoituksenmukaisesti lähettänyt.

Vastaavanlainen säännös löytyy ASHVL:n 13.1 §:stä. Säännöksen mukaan kirjatulla kirjeellä voidaan lähettää lain mukaisia ilmoituksia sekä kehotuksia ja lähettäjä saa vedota niihin, vaikka ne myöhästyisivät tai eivät saapuisi perille laisinkaan. Erona oikeustoimilain 40.1 §:n on se, että laki velvoittaa lähettämään ilmoituksen tai kehotuksen kirjatussa kirjeessä. Muutoin ASHVL:n 13.1 § on sisällöltään samanlainen kuin oikeustoimilain 40.1 §. Esimerkiksi vuokralainen voi lähettää kirjatulla kirjeellä ilmoituksen vuokrasopimuksen irtisanomisesta ja vaikka kirje ei saapuisi vuokranantajalle, voi vuokralainen vedota siihen.(ASHVL 13.1 §.)

Edellytys sille, että oikeustoimi tulee sitovaksi voi vaatia sitä, että tahdonilmaisu on saapunut vastaanottajalle. Tällöin puhutaan saapumisteoriasta ja sen mukaan tahdonilmaisua voidaan pitää saapuneena, kun se on tullut vastaanottajan tavoitettaviin sillä tavoin, että siitä on ollut mahdollista ottaa selkoa. Käytännössä oikeusvaikutukset alkavat, vaikka tahdonilmaisusta ei todellisuudessa olisi-kaan otettu selkoa. (Saarnilehto 2009, 20.) Tahdonilmaisu on saapunut, kun esimerkiksi kirje on kannettu postilaatikkoon, tai viestin vastaanottaja on saanut tekstiviestin puhelimeensa tai sähköpostiviestin sähköpostiin. (Saarnilehto ym. 2001, 295.)

Oikeusvaikutukset, jotka aiheutuvat tahdonilmaisusta alkavat yleensä silloin, kun henkilö johon se on kohdistettu, on ottanut tahdonilmaisun vastaan. Oikeustoimilain 2.2 §:n mukaan tarjous ja siihen annettu hyväksyvä vastaus sitovat, mikäli vastaus tarjoukseen on saapunut määräajassa, jonka myyjä on ilmoittanut. Mainitussa lainkohdassa olennaista on, että hyväksyvä vastaus on saapunut määräajassa perille. Tällöin merkitystä ei ole sillä, milloin tarjouksen tekijä ottaa selkoa vastauksesta. Tarjoukseen annettu hyväksyvä vastaus muuttuu siis sitovaksi, vaikka tarjouksen tekijä ottaisi tarjouksesta selkoa vasta sen jälkeen, kun hänen asettamansa määräaika on kulunut. (Oikeustoimilaki 2.2 §.)

Myös korkolain (633/1982) 6.1 §:n mukaan velallisen ei tarvitse maksaa viivästyskorkoa ennen kuin hän on saanut vaatimuksen tai laskun. Viivästyskorkoa on kuitenkin maksettava, kun 30 päivää on kulunut siitä, kun velalliselle lähetettiin lasku tai vaatimus jossa vaadittiin velan maksamista. (Korkolaki 6.1 §.) Työsopimuslain 9:4.1 §:stä ilmenee, että työntekijälle tai työnantajalle voidaan lähettää työsopimuksen päättämisilmoitus sähköisesti tai kirjeenä, jollei päättämisilmoitusta voida antaa henkilökohtaisesti. Ilmoituksen katsotaan tulleen vastaanottajan tietoon viimeistään seitsemäntenä päivä siitä, kun kirje lähetettiin.

Edellä mainitut säännökset ovat luonteeltaan varsin samanlaisia kuin oikeustoimilain 2.2 §, sillä tahdonilmaisun katsotaan tulleen vastaanottajan tietoon, vaikka hän ei olisikaan ottanut selkoa tahdonilmaisun sisällöstä. Tämä ilmenee myös korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1995:48. Kyse oli työntekijän työsopimuksen päättämisestä kirjeitse, ja siitä oliko määrättyä seitsemän päivän aikarajaa noudatettu. Perusteluissaan KKO toteaa, että aikaraja on seitsemän päivää, ja että työntekijä oli todellisuudessa saanut jo aikaisemmin tiedon työsuhteen päättämisestä.

Selonottoteoria on kolmas teoria, joka käsittelee tahdonilmaisun oikeusvaikutusten alkamista. Teorian mukaan oikeusvaikutukset alkavat silloin, kun vastaanottaja on ottanut selon oikeustoimesta. (Saarnilehto 2009, 20.) Oikeustoimilain 7 §:n mukaan tarjous tai vastaus ei ole sitova, mikäli se peruutetaan ennen kuin siitä otetaan selkoa. Toisin sanoen mikäli vastausta tai tarjousta ei peruta ennen kuin tarjouksen saaja, tai vastauksen antaja, on ottanut selkoa vastauksesta, tulee oikeustoimesta sitova. Selon ottamisena pidetään esimerkiksi sitä, että tarjouksen tehnyt lukee vastauskirjeen tai sähköpostin. (Saarnilehto ym. 2001,

296). Huomionarvoinen seikka on se, ettei mitään edellä mainituista kolmesta teoriasta ole hyväksytty poikkeuksetta sopimusoikeudessa. Tilanteesta riippuen tahdonilmaisun oikeusvaikutus voi alkaa jollakin edellä mainituista tavoista. Yleisimmin oikeusvaikutukset alkavat silloin, kun tahdonilmaisu saapuu sen vastaanottajalle. Tosin riippuen siitä, millaisesta oikeustoimesta on kysymys ja tilanteesta jossa tahdonilmaisu annetaan, oikeusvaikutukset voivat alkaa jo lähettämisen yhteydessä, tai vasta otettaessa selkoa tahdonilmaisusta. (Hoppu & Hoppu 2011, 48.)

2.2.2 Vilpittömän mielen vaikutuksesta sopimuksen sitovuuteen

Vilpitön tai vilpillinen mieli on sopimuksen sitovuuden kannalta tärkeä tekijä. Mikäli käy ilmi, että toinen osapuoli on vilpillisessä mielessä, on mahdollista, että sopimus jää sitomattomaksi. Toisaalta on myös mahdollista, että pelkästään pilailumielessä tehty tarjous synnyttää sitovan sopimuksen, mikäli toinen osapuoli oli vilpittömässä mielessä, eikä tiennyt kyseistä tarjousta pilaksi. (Vuorijoki 2002, 17.) Vilpittömän mielen vaikutus on saanut yhä enemmän merkitystä. Sopimuksen sitovuuteen vaikuttaa niin tahdonilmaisun tekijän toiminta, kuin myös se, mitä tahdonilmaisun saaja tiesi. Vilpitöntä mieltä suojellaan, joten sopimuksen oikeusvaikutukset syntyvät vilpittömän mielen omaavan henkilön hyväksi. (Hoppu & Hoppu 2011, 48.)

Oikeustoimilain 39 §:ssä on vilpitöntä mieltä koskeva säädös. Säädöksen mukaan vilpittömän mielen arvioinnissa on otettava huomioon se, tiesikö henkilö tai olisiko hänen pitänytkään tietää jostakin sopimukseen vaikuttavasta seikasta sopimusta tehtäessä. Edellä mainittu tarkoittaa sitä, että henkilö on vilpittömässä mielessä silloin, kun hän ei tiennyt tai hän ei voinut tietää asioiden todellista tilaa omien havaintojensa ja tietämyksensä perusteella. Toisaalta henkilö joka vetoaa siihen, että hän oli vilpittömässä mielessä sopimusta tehtäessä, tulee näyttää toteen, että hän on ottanut tarpeeksi selkoa asioista. Edellä mainittua voidaan kutsua perustelluksi vilpittömäksi mieleksi. Oikeustoimilaissa olevalla vilpittömällä mielellä tarkoitetaan perusteltua vilpitöntä mieltä. (Saarnilehto 2009, 21.)

Korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1973 II 10 käy hyvin ilmi vilpittömän mielen määritelmä. B vuokrasi A:lta auton ja möi sen väärennetyllä rekisteriot-

teella C:lle. C joutui palauttamaan auton ilman lunastusta A:lle, sillä hän ei ollut tutkinut riittävän tarkkaan rekisteriotetta josta hän olisi voinut havaita, ettei myytävä auto ja rekisteriote vastanneet toisiaan. Lisäksi rekisteriotteen huolellisella tarkastamisella C olisi voinut havaita rekisteriotteen väärentämiseen viittaavia jälkiä. Näiden seikkojen johdosta KKO katsoi, että C ei ollut vilpittömässä mielessä kauppaa tehdessään.

Vilpittömän ja vilpillisen mielen erona voidaan pitää edellä mainitussa oikeustoimilain 39 §:ssä mainittua ”olisi pitänyt tietää” kohtaa. Henkilön vilpitöntä mieltä voidaan kyseenalaistaa, mikäli hänen olisi pitänyt tietää jostakin asiaan vaikuttavasta seikasta sen perusteella, mitä hän on tiennyt tai voinut havaita, ja siten ymmärtää asioiden todellinen tila. (Saarnilehto ym. 2001, 296.) Kun arvioidaan vilpitöntä mieltä, on tärkeää ottaa huomion tapahtuman ajankohta. Oikeustoimilain 39 §:stä ilmenee, että yleensä ratkaisevaksi muodostuu se hetki, kun tieto oikeustoimesta saatiin.

Toisaalta 39 §:ssä on maininta siitä, että erityisten seikkojen vallitessa huomiota voidaan ottaa myös se, mitä henkilö tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää sanotun ajan jälkeen, mutta kuitenkin ennen kuin oikeustoimi vaikutti määräävästi hänen toimintaansa. Sen jälkeen kun oikeustoimi on vaikuttanut määräävästi henkilön toimintaan, ei hänen saamillaan tiedoilla ole vaikutusta vilpittömään mieleen. Vilpittömän mielen eräänlaisena takarajana pidetään siten sitä hetkeä, kun oikeustoimi alkoi vaikuttamaan henkilön toimintaan määräävästi. Tämän jälkeisillä tiedoilla ei ole vaikutusta vilpittömän mielen arvioinnissa. (Saarnilehto 2009, 23.)

Oikeustoimilain 3 luvussa on useita säädöksiä joissa käsitellään vilpitöntä mieltä. Säädöksien tarkoituksena on suojata henkilön vilpitöntä mieltä, mutta ne vaikuttavat myös sopimuksen sitovuuteen. Jos henkilö ei ole vilpittömässä mielessä sopimuksen sitovuus jää syntymättä, eikä siten sopimustakaan synny. Toisaalta jos henkilö oli vilpittömässä mielessä, sitovuus syntyy ja sopimus on pätevä. Esimerkiksi A varastaa pyörän B:ltä ja myy sen C:lle. C on vilpittömässä mielessä, joten hän ei tiedä, eikä hänen pitäisikään tietää tai mistään olosuhteista ei käy ilmi, että pyörä on varastettu. Tällöin sopimus on sitova, eikä C:n tarvitse luovuttaa pyörää A:lle, mikäli tämä niin vaatii. Tosin jos A lunastaa pyö-

rän C:ltä, on tämän pakko luovuttaa pyörä lunastusta vastaan takaisin oikealle omistajalleen.(Hoppu & Hoppu 2011, 49.)

Myös muualta lainsäädännöstä löytyy säädöksiä joissa suojellaan vilpittöntä mieltä. Ulosottokaaren (705/2007) 4:37 §:ssä on säädetty määräämiskiellosta. Sen mukaan ulosmittauspäätöksen saanut henkilö ei saa hävittää, pantata tai myydä omaisuuttaan ilman ulosottomiehen lupaa. Vaikka henkilö ei noudattaisi kieltoa, ovat toimet kuitenkin pätemättömiä velkojiin nähden. Mikäli luovutuksensaaja on vilpittömässä mielessä luovutusta saadessaan, sitä suojellaan, niin kuin erikseen säädetään. Tässä viitataan oikeustoimilain 39 §:n jossa säädetään vilpittömästä mielestä.

Ulosottokaaren 4:37 §:ää muistuttava säädös löytyy myös maakaaren 3:10 §:stä. Sen mukaan kiinteistön luovutus on pysyvä, jos ostaja on vilpittömässä mielessä eikä myyjän määräämisvallan rajoitusta, kuten kiinteistön ulosmittaus-ta, ole merkittynä lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin kauppaa tehtäessä. Velkakirjalain (622/1947) 2:15 §:n mukaan uutta velkojaa vastaan ei voi tehokkaasti esittää väitteitä velkakirjan pätemättömyydestä 15 §:n mukaisilla perusteilla, jos saaja on luovutuksen perusteella vilpittömässä mielessä saanut haltuunsa juoksevan velkakirjan. Edellä olevien esimerkkien perusteella voidaan todeta, että vilpittömälle mielelle annetaan suojaa.

3 Sopimuksen sitovuuden periaatteen sisältö

Edellisessä luvussa määriteltiin se, mitä sopimuksen sitovuus tarkoittaa. Tämän luvun tarkoituksena on puolestaan selvittää sitovuuden periaatteen sisällöllinen merkitys, eli se, mitä kaikkea sopimuksen sitovuus sisältää. Sitovuuden sisällön kannalta oleellinen laki on oikeustoimilaki, mutta esimerkiksi määrämuotoisia sopimuksia oikeustoimilaki ei koske. Määrämuotoa vaativia sopimuksia ei tarkastella tässä luvussa, sillä pääpaino on oikeustoimilain mukaisilla sopimuksilla. Vakiosopimuksien sitovuutta käsitellään sen sijaan tässä luvussa, sillä ne ovat tulleet koko ajan yleisimmiksi jonka vuoksi on hyvä tarkastella niitä hiukan lähemmin.

Oikeustoimilain ensimmäisessä luvussa säädetään sopimuksen tekemisen periaatteista. Vaikka oikeustoimilaki koskee pääasiassa varallisuus oikeudellisia toimia, on sen säännöksillä vaikutusta esimerkiksi perhe- ja jäämistöoikeuteen. Tämä johtuu siitä, että muilla oikeudenaloilla joilla tehdään sopimuksia, ei ole säännöksiä jotka ohjaisivat sopimusten tekemistä. Lisäksi sopimuksen ei ole pakko syntyä sillä tavalla kuin oikeustoimilaissa säädetään. Ylipäätään oikeustoimilaissa ei ole pyritty säätelemään täydellisesti sopimuksien tekemistä, ainoastaan tarjous-vastaus -tyyppisten sopimusten syntymistä on pyritty sääntelemään kattavasti. (Saarnilehto 2009, 39–40.)

Sopimuksen, ja sen myötä sitovuuden syntyminen, ei vaadi oikeustoimilaissa säädettyä tarjousta ja siihen hyväksyvää vastausta. Sopimus voi syntyä esimerkiksi siten, että osapuolet ovat yksimielisiä sopimuksen sisällöstä ja haluavat sitoutua siihen. Tällaisesta sopimuksesta on kyse vaikkapa silloin, kun matkustetaan paikallisbussissa. Kuitenkin oikeustoimilain merkitystä ei pidä väheksyä, sillä tarjous-vastaus -mekanismiin pohjautuva vaihdanta ei ole mitenkään harvinaista. Ihmiset ja yritykset tekevät tilauksia ja pyytävät tarjouksia, sekä käyttävät muita tapoja hankkiakseen hyödykkeitä. Oikeustoimilain ensimmäisen luvun säädökset ovat myös hyödyllisiä silloin, jos tarjous ja vastaus eivät ole tunnistettavissa. (Hemmo 2009, 73–74.)

3.1 Oikeustoimilain soveltamisala

Oikeustoimilain 1.2 §:n mukaan lain säädökset eivät koske määrämuotoisia sopimuksia, tai sellaisia sopimuksia joiden päättämiseen vaaditaan suorituksen toimittamista toiselle osapuolelle. Lisäksi oikeustoimilain ensimmäisen luvun säädökset ovat voimassa mikäli tarjouksesta, vastauksesta, kauppatastavasta tai muusta tavasta ei johdu muuta. (Oikeustoimilaki 1.2 §.) Tämän mukaan ensimmäisen luvun soveltamisalan ulkopuolelle rajautuvat esimerkiksi kiinteistön myyntisopimukset. Sopimukset joiden päättämiseen vaaditaan suorituksen toimittamista toiselle osapuolelle, eli reaaliosopimukset, eivät ole enää merkityksellisiä. (Hemmo 2003, 100).

Sen sijaan merkityksellistä on se, että 1.2 §:n mukaan oikeustoimilain ensimmäisen luvun säädökset ovat luonteeltaan dispositiivisia. Tällöin osapuolet voivat sopia tehokkaasti toisin, eivätkä oikeustoimilain ensimmäisen luvun mukai-

set säädökset tule välttämättä kaikilta osin sovelletuiksi. On mahdollista, että tarjouksen tehnyt henkilö on sisällyttänyt tarjoukseen ehdon, jonka mukaan hänellä on oikeus peruuttaa tarjous senkin jälkeen, kun hän on saanut siihen hyväksyvän vastauksen. Tällöin osapuolet ovat sopineet toisin kuin oikeustoimilain 7 §:n mukaan säädetty, eikä 7 §:n mukaista tarjouksen peruuttamissäännöstä sovelleta. Vaikka osapuolet voivat sopia toisin, ei se tarkoita sitä, ettei sopimuksesta tulisi osapuolia sitova, kun molemmat ovat hyväksyneet sopimuksen.

Oikeustoimilain 1.2 §:ssä huomionarvoista on myös se, että ensimmäisen luvun säädökset ovat toissijaisia verrattuna kauppatapaan, tai muuhun tapaan nähden. Määtän (2005, 174) mukaan kauppataavalla tarkoitetaan sitä, että jotakin tiettyä tapaa käytetään ja noudatetaan yleisesti, ja että alalla olevat toimijat ovat hyväksyneet kauppataavan. Saarnilehdon ym. (2001, 338.) mukaan kauppataavana ei voida pitää sitä, että myyjä on tehnyt kuukauden aikana 10 kauppaa samalla tavalla. Kauppataavan katsotaan syntyvän ajan kuluessa ja vähitellen, toistuvien kauppajohdosta. Jotta menettelyä voitaisiin pitää vakiintuneena kauppataavana, sen pitää olla hyvän liikemoraalin mukainen eikä se voi olla lainvastainen. Kauppataavana ei voida siten pitää ehtoja, joita jokin yksittäinen elinkeinonharjoittaja yleisesti käyttää. Oikeustoimilain 1.2 §:ssä mainittu muu tapa puolestaan tarkoittaa tapaa, joka on muodostunut yleiseksi käytännöksi osapuolten välille

3.2 Tarjouksen sitovuudesta

Oikeustoimilain 1.1 §:n mukaan sopimus syntyy tarjous-vastaus -mekanismilla, jolloin sopimuksen tekemiseksi annettu tarjous ja siihen annettu vastaus sitovat antajiaan sen mukaan kuin oikeustoimilain ensimmäisessä luvussa säädetään. (Oikeustoimilaki 1.1§) Jotta sopimus syntyisi, pitää vastauksen olla hyväksyvä. Luonnollisesti tarjoukseen voi antaa myös kieltävän vastauksen, jolloin sopimusta ei synny. Kuten 1.1 §:stä käy ilmi, tehty tarjous sitoo antajaansa samalla tavoin kuin siihen annettu vastaus. Telaranta (1990, 138.) esittää, että tarjouksen sitovuudella suojellaan toisen osapuolen luottamusta. Tällöin toisella osapuolella on mahdollisuus harkita tarjousta, sekä tehdä mahdollisia sitoumuksia jotka liittyvät tarjoukseen.

Oikeustoimilain 7 §:n mukaan tarjous tai siihen annettu vastaus voidaan peruuttaa, mikäli ilmoitus peruuttamisesta saapuu ennen selonoton tapahtumista, tai samalla hetkellä kun selonotto tapahtuu. Tästä johtuen tarjous tulee antajaansa sitovaksi sillä hetkellä kun vastaanottaja ottaa tarjouksesta selon. Toisaalta mikäli tarjouksen antaja haluaa peruuttaa tarjouksensa, pitää hänen tehdä ilmoitus peruuttamisesta ennen kuin vastaanottaja on ottanut tarjouksesta selon. Selonottamisen jälkeen tarjoutta ei voi enää tehokkaasti perua. Osapuolia sitova sopimus syntyy, mikäli tarjouksen vastaanottaja hyväksyy tarjouksen jota ei ole ennen selonottoa peruttu. (Oikeustoimilaki 7 §.)

Oikeustoimilain 7 §:n mukaisesta selonoton jälkeisestä tarjouksen peruuttamiskiellosta on poikkeus. Poikkeus löytyy KSL:n 6:9 ja 6:15 §:stä. Lainkohdat koskevat peruuttamisoikeutta etä- ja kotimyyntissä. KSL:n 6:9 §:n mukaan kotimyyntissä kuluttaja voi peruuttaa sopimuksen 14 päivän kuluessa siitä, kun hän sai kotimyyntiasiakirjan tai vastaanotti tavaran, tai ensimmäisen tavaraerän. Jos kuluttaja palauttaa vastaanotetun tavaran, katsotaan se peruuttamisilmoitukseksi. Kuluttajalla on samanlainen 14 päivän oikeus peruuttaa sopimus myös KSL:n 6:15 §:n mukaan. Säädös koskee peruuttamisoikeutta etämyyntissä ja sen mukaan 14 päivän määräaika alkaa kulua siitä, kun kuluttaja sai tilausvahvistuksen tai vastaanotti tavaran, tai ensimmäisen tavaraerän. Elleivät osapuolet ole sopineet toisin, peruuttaminen ei ole mahdollista KSL:n 6:16 §:n mukaisissa tapauksissa. (KSL 6:9, 15–16 §.)

Oikeustoimilain mukaan niin tarjouksen, kuin vastauksenkin sitovuuden kannalta keskeiseksi tekijäksi nousee se, milloin tahdonilmaisusta on otettu selkoa. Kyseiseen periaatteeseen on kuitenkin olemassa poikkeus, joskin sitä voidaan soveltaa vain erityisistä syistä. (Hemmo 2009, 75.) Oikeustoimilain 39 §:ssä on mainittu, että ”jos erityiset asianhaarat antavat aiheutta voidaan ottaa huomioon se mitä henkilö on tiennyt tai mitä hänen olisi pitänyt tietää sanotun ajan jälkeen, kuitenkin ennen kuin oikeustoimi oli vaikuttanut määräävästi hänen toimintaansa.” Kyseessä on niin sanottu *re integra* -periaate, jonka mukaan tarjous voidaan peruuttaa siihen asti kunnes se on määräävästi vaikuttanut vastaanottajan toimintaan. Tämän jälkeen tarjouksen peruminen ei ole enää mahdollista. (Hemmo 2003, 102.)

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2008:57 koski edellä mainittua *re integra* -periaatetta. Tapauksessa oli kyse siitä, oliko yrityksellä A oikeus peruuttaa kaupungille osoittamansa tarjous linja-autojen huolto- ja siivoustöistä. Ennen kuin kaupunki oli hyväksynyt A:n tarjouksen, oli se huomauttanut yritystä tarjouksessa olleista hinnoitteluperusteista. Kun tarjous oli hyväksytty, ilmoitti A että hinto- ja laskettaessa oli vahingossa tapahtunut laskentavirhe. Päätöksessään korkein oikeus toteaa, että tarjous oli vaikuttanut määräävästi kaupungin toimintaan. Joukkoliikennelautakunta oli hyväksynyt A:n tarjouksen, jolloin muut tarjoukset tulivat hylätyiksi ja yhteistyötä oli ollut tarkoitus jatkaa A:n kanssa. A:n tarjous oli tällä tavoin vaikuttanut määräävästi kaupungin toimintaan, eikä A voinut enää peruuttaa tarjoustaan. Koska kaupunki oli myös huomauttanut A:ta hinnoitteluperusteista, katsottiin, ettei kaupunki ollut tietoinen A:n laskentavirheestä.

3.2.1 Tarjouksen voimassaoloaika

Oikeustoimilakiin on otettu säädöksiä siitä, kuinka kauan tarjoukset ovat voimassa. Oikeustoimilain 3.1 §:n mukaan suullisesti tehtyyn tarjoukseen tulee antaa vastaus heti, ellei tarjouksen tekijä ole antanut määräaikaan jonka kuluessa vastaus tulee antaa. Tällöin noudatetaan annettua määräaikaan. Mikäli vastausta ei anneta heti, on tarjous hylätty, eikä se sido tekijäänsä. (Oikeustoimilaki 3.1 §.) Mainittu säädös voi tulla sovellettavaksi monissa eri tilanteissa, kuten esimerkiksi puhelimen välityksellä tehtävään kauppaan. Tällöin vastaus tarjoukseen tulee antaa heti, ellei myyjä ole antanut erikseen jotakin tiettyä määräaikaan vastauksen antamiseen. (Telaranta, 1990, 139.)

Oikeustoimilain 5 §:n mukaan tarjouksen voimassaoloaika päättyy, mikäli se nimenomaisesti hylätään. Tarjouksen hylkääminen on 5 §:n perusteella lopullista, vaikka se olisikin vielä muutoin voimassa. Tarjousta ei nimittäin ole enää mahdollista hyväksyä, kun se on kerran hylätty. Tällöin tarjousta pidetään rauenneena, eikä se sido enää tekijäänsä. (Oikeustoimilaki 5 §.)

Oikeustoimilain 2.1 §:ssä säädetään määräajasta jonka kuluessa tarjoukseen on vastattava. Mikäli tarjouksen tekijä on antanut vastausta varten määräajan, tulee vastauksen saapua määräajan puiteissa hänelle. Tällöin tarjous on voimassa sanotun määräajan verran. Oikeustoimilain 2.2 §:ssä on puolestaan säädetty siitä, mistä lähtien tarjouksen määräaika lähtee kulumaan, kun ky-

seessä on kirjeessä tai sähkösanomassa tehty tarjous. Mikäli tarjouksen sisältävä kirje on päivätty, lähtee määräaika kulumaan päiväystä seuraavasta päivästä. Sähkösanomassa määräaika puolestaan lähtee kulumaan siitä ajasta, kun viesti annettiin toimitettavaksi. Mikäli tarjouskirjettä ei ole päivätty, mutta määräaika vastaukselle on kuitenkin annettu, pidetään kirjettä päivättyinä postileiman osoittamana päivänä. (Oikeustoimilaki 2§.)

Oikeustoimilain 2.2 §:n säädöksiä ajan laskemisesta sovelletaan siinä tapauksessa, että määräaika ei ole ilmaistu tarkasti. Ideaalitilanne olisi, jos tarjouksen viimeinen voimassaolopäivä olisi ilmaistu selvästi ja tarkasti. Näin ei kuitenkaan aina ole, vaan käytössä on ilmaisuja kuten ”tarjous on voimassa 14 päivää” eikä päivää josta määräaika lasketaan, ole ilmoitettu. Tällöin 2.2 §:n mukaiset säännöt tulevat sovellettaviksi. (Saarnilehto ym. 2001 341.)

Vaikka 2.2 §:ssä mainittua sähkösanomaa ei enää käytetä informaation välittämiseen, soveltuu säännös kuitenkin nykyiseen sähköiseen tiedonvälitykseen. Tosin oli kyseessä sitten sähköposti, tekstiviesti tai perinteinen kirje, tulee vastauksen olla perillä viimeistään silloin kun määräaika päättyy. Siten pelkkä vastauksen lähettäminen määräajassa ei ole riittävää. Vastauksen pitää olla tarjouksen tekijän luettavissa silloin, kun määräaika loppuu. Sillä ei ole merkitystä, ottaako tarjouksen tekijä selkoa vastauksesta heti vastauksen saavuttua vai myöhemmin, esimerkiksi milloin hän lukee sähköpostilla saapuneen vastauksen. (Saarnilehto ym. 2001, 341.)

Jos tarjous on tehty kirjeessä, sähköisesti tai sillä tavalla ettei vastausta voi saada heti eikä määräaika ole annettu, tulee oikeustoimilain 3.2 § sovellettavaksi. Sen mukaan hyväksyvän vastauksen tulee saapua perille siinä ajassa, kun tarjouksen tekijä on kohtuudella voinut laskea vastauksen antamiseen menevän. Vastausaikaa laskiessa huomioon tulee ottaa kohtuullinen miettimisaika ja aika, joka kuluu vastauksen saapumiseen sekä asiaan vaikuttavat muut seikat. Mikäli tarjous on tehty sellaisella tavalla josta käy ilmi, että tekijä haluaa saada pikaisen vastauksen, tulisi vastaus lähettää samalla, tai nopeammalla viestintäkeinolla takaisin. (Oikeustoimilaki 3.2 §.)

Edellä olevan kappaleen viimeisestä virkkeestä voidaan päätellä, että joissakin tapauksissa tarjouksen tekemiseen käytetyllä viestintävälineellä on merkitystä

kohtuullista vastausaikaa arvioitaessa. Tällöin on mahdollista, ettei tarjous enää sido antajaansa mikäli vastauksen antamiseen on käytetty hitaampaa viestintävälinettä kuin tarjouksen tekemiseen. Toisaalta tarjouksen tekijä ei voine odottaa esimerkiksi sähköpostin välityksellä tehtyyn tarjoukseen välitöntä vastausta, vaan vastauksen antamiseen pitää varata kohtuullinen aika, ellei asiaan vaikuttavista seikoista muuta johdu. Muu seikka, joka vaikuttaa vastausajan pituuteen, voisi olla esimerkiksi se, että tarjous on tehty helposti pilaantuvista elintarvikkeista. Tällöin sähköpostilla annettuun tarjoukseen ei voi vastata kirjeellä, koska vastauksen saaminen kestäisi liian kauan. Jos vastaus kuitenkin lähetetään kirjeellä, voi tarjouksen tekijä katsoa määräajan kuluneen loppuun, eikä tarjous ole enää voimassa kun kirje saapuu hänelle. (Vuorijoki 2002, 18–19.)

Tarjous ei ole loputtomiin voimassa, mutta ainakin kohtuullisen ajan, ellei tiettyä päivämäärää ole asetettu. Kohtuullinen aika on varsin epäselvä ilmaisu mutta ajan pituuteen vaikuttavat osaltaan se, millainen hyödyke tarjouksen kohteena on sekä olosuhteet, jotka liittyvät tarjoukseen. (Palmujoki & Palmujoki 2007, 30.) Jos tarjous tehdään kuluttajalle, pitää sen olla ainakin lähtökohtaisesti pidempään voimassa kuin elinkeinonharjoittajalle tehdyn tarjouksen. On todennäköistä ettei kuluttajalla ole käytettävissään samanlaisia resursseja informaation etsimiseen ja ostopäätöksen tekemiseen, kuin elinkeinonharjoittajalla. Mikäli hyödyke ei ole yksinkertainen, vaan teknisesti monimutkainen, tulee tarjouksen olla voimassa pidempään. Teknisesti monimutkaisen laitteen kohdalla todennäköisyys tehdä virheellinen ostopäätös on suurempi, kuin yksinkertaisen laitteen ollessa kyseessä. Hyödykkeen arvo voi vaikuttaa myös tarjouksen voimassaoloajan pituuteen; jos kyseessä on arvokas hyödyke, tulisi kohtuullisen voimassaoloajan olla pidempi. (Määttä 2006, 120.)

3.2.2 Tarjouksen sitovuuden päättyminen

Tarjouksen sitovuus päättyy yleensä silloin, kun siihen annetaan kieltävä vastaus. Oikeustoimilain 7 §:n mukaan tarjous on kuitenkin mahdollista peruuttaa. Peruutusilmoituksen tulee saapua tarjouksen vastaanottajalle ennen kuin hän on ottanut selkoa tarjouksesta, tai viimeistään samaan aikaan kun hän ottaa siitä selkoa. (Oikeustoimilaki 7 §.) Tarjouksen peruuttamista ei tarvitse tehdä samalla tavalla kuin tarjousta, joten kirjeellä tehdyn tarjouksen voi peruuttaa vaikkapa soittamalla. Se, mihin aikaan peruutus saapuu tarjouksen vastaanotta-

jalle, on tärkeää. Tarjous katsotaan ajoissa peruutetuksi silloin, jos tarjouksen saaja on lukemassa tarjousta ja tarjouksen tekijä soittaa hänelle, ja peruu tarjouksen. Mikäli tarjouksen saaja on kerinnyt lukea tarjouskirjeen loppuun, ei tehtyä tarjousta voi enää peruuttaa.

Telarannan (1990, 126.) mukaan 7 §:n soveltaminen ei kuitenkaan ole niin yksinkertaista kuin miltä se aluksi voisi vaikuttaa. Ensinnäkin se, joka vetoaa oikeustoimilain 7 §:n, pitää pystyä näyttämään toteen milloin ilmoituksesta on otettu selkoa. Toiseksi toteen pitää pystyä näyttämään myös se, milloin ilmoitus on saapunut sen vastaanottajalle. Käytännössä näiden seikkojen todistaminen voisi olla erittäin hankalaa, ellei mahdotonta.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1973-II-26 on käsitelty sopimuksen purkamista oikeustoimilain 7 §:n perusteella. Tapauksessa A oli hyväksynyt B:n tekemän urakkatarjouksen, mutta tarjouksen voimassaoloaikana tapahtuneen Suomen markan devalvaation johdosta B kieltäytyi suorittamasta urakkaa tarjouksen mukaisesta hinnasta. A oli hyväksynyt tarjouksen, mutta koska B kieltäytyi urakan suorittamisesta, solmi A urakkasopimuksen seuraavaksi halvimman tarjouksen tehneen yhtiön kanssa. Korkein oikeus katsoi, että oikeustoimilain 7 §:stä ilmenevän periaatteen perusteella B ei voinut peruuttaa tarjoustaan. Lisäksi kustannukset eivät nousseet niin korkeiksi, ettei B olisi voinut suoriutua urakasta. Korkein oikeus velvoitti B:n korvaamaan A:lle vahingonkorvauksena tarjousten välisen hinnanerotuksen.

Oikeustoimilain 8 §:n mukaan tarjouksen tekijä on voinut ilmoittaa, ettei hän vaadi tarjoukseen nimenomaista vastausta. Myös asiaan liittyvistä muista seikoista voi käydä ilmi, ettei nimenomaista vastausta odoteta. Kuitenkin tarjouksen saajan pitää kysyttäessä ilmoittaa, hyväksyykö hän tarjouksen. Ellei hän sitä ilmoita, tarjous katsotaan rauenneeksi. (Oikeustoimilaki 8 §.)

8 §:n mukaisessa tapauksessa tarjouksen voimassaoloaikaa ei ole määriteltä mitenkään, vaan tarjous voi olla voimassa hyvinkin pitkään. Tällöin tarjouksen tekijä ei tiedä syntykö sopimusta ollenkaan. Mikäli tarjouksen tekijä haluaa tietää syntykö sopimus, tulee hänen tiedustella asiaa tarjouksen vastaanottaneelta henkilöltä. Jos tarjouksen vastaanottajaan ei saada yhteyttä, tai hän ei vastaa yhteydenottoihin, voidaan tarjousta pitää rauenneena. Jos tarjouksen tekijä vas-

taa yhteydenottoon, voi hän joko hyväksyä tai hylätä tarjouksen. Huomionarvoinen seikka on se, että tarjouksen tekeminen ei tarkoita sitä, että tarjous perustaisi sopimussuhteen. Niinpä tarjouksen vastaanottajan vaitiolo ei perusta sopimussuhdetta osapuolten välille, vaan hänen tulee 8 §:n mukaan antaa nimenomainen tahdonilmaisu, jotta sopimussuhde syntyy. (Telaranta 1990, 156.)

3.2.3 Tarjouskilpailu

Tarjouskilpailua käytetään julkisissa hankinnoissa jotka ylittävät julkisista hankinnoista annetun lain (348/2007, jäljempänä JulkHankL) 3:15–16 §:ssä annetut kansalliset, sekä EU:ta koskevat kynnysarvot. Tarjouskilpailulla voidaan päättää esimerkiksi uusien laitteiden hankkimisesta tai rakennusten rakentamisesta. Tarjouskilpailussa eri tarjoajat tekevät keskenään kilpailevia tarjouksia, joista parhaimman tarjouksen tehnyt tarjoaja voittaa.

JulkHankL 2.1 §:n mukaan kaikkia tarjouskilpailuun osallistuvia tulee kohdella tasapuolisesti ja syrjimättä. Kuitenkin 8:53–54 §:ssä olevilla perusteilla on mahdollista sulkea tarjouskilpailuun osallistuva taho pois. Sulkeminen voi johtua esimerkiksi siitä, että tarjouskilpailuun osallistuva on syyllistynyt johonkin rikoslaissa (39/1889, jäljempänä RL) mainittuun rikokseen, tai tarjoaja on asetettu konkurssiin. (Laki julkisista hankinnoista.)

Tarjouskilpailun yleisiin periaatteisiin kuuluu, että paras (halvin) tarjous voittaa, mikäli tarjouksen pyytänyt haluaa tehdä sopimuksen. Tarjouksia pyytäneellä on nimittäin mahdollisuus hylätä kaikki tarjoukset, mikäli esimerkiksi tarjouksia pyytäneen tahon määrittelemä budjetti ylittyisi hyväksytyt tarjouksen johdosta. Tarjouskilpailuun osallistuvia tahoja tulee kohdella tasapuolisesti, eikä ketään saa syrjiä. Väite toisten tarjoajien syrjimisestä voisi tulla kyseeseen esimerkiksi siinä tapauksessa, että yksi tarjouksen tekijöistä saisi muuttaa tarjouksensa sisältöä sen jälkeen, kun tarjouksista on otettu selkoa. Lisäksi se, joka pyytää tarjouksia, ei saa käyttää tarjouskilpailua verukkeena vallitsevan kustannustason selvittämiseen. Tarjouksia pyytävän tahon tavoitteena pitää olla sopimuksen tekeminen. (Hemmo 2003, 124.)

Myös muissa kuin julkisissa hankinnoissa voidaan käyttää tarjouskilpailua. Eri-tyisesti rakennusalalla käytetään paljon tarjouskilpailua, silloin kun erilaisia ura-

koita jaetaan. Muihin kuin julkisen hankinnan alaisiin rakennushankkeisiin sovelletaan Suomen rakennuttajaliiton ja urakoitsijajärjestön yhteisesti hyväksymiä urakkakilpailujen periaatteita. Periaatteet koskevat menettelytapoja, jotka liittyvät tarjousten pyytämiseen, niiden antamiseen, käsittelyyn sekä urakkasopimusten solmimiseen.(Rakennusalan urakkakilpailun periaatteet.) Edellä mainitut periaatteet eivät kuitenkaan ole sitovia, sillä niistä voidaan tarpeen mukaan sopia toisin, tai ne voidaan tyystin sivuuttaa. Ylipäätään tarjousten pyytäjä voi itse määrittää ne säännöt, joita tarjouskilpailuun sovelletaan.(Hemmo 2003, 123.)

Tarjoukset, joita tarjouskilpailussa annetaan, sitovat antajaansa samalla tavalla kuin muutkin tarjoukset. Tarjouskilpailuehtoihin on kuitenkin mahdollista ottaa määräyksiä, joilla tarjousten sitovuutta voidaan rajoittaa tai muuttaa. Ellei muuta ole sovittu, tulevat oikeustoimilain säädökset noudatettaviksi. Tämän perusteella tarjouksen peruuttaminen ei ole enää mahdollista, kun tarjouksesta on otettu oikeustoimilain 7 §:n mukaisesti selkoa. Kun parhain tarjous hyväksytään, tulevat muut tarjoukset samalla hylätyksi. Mikäli alkuperäinen, taloudellisesti halvin, tarjous ei johda sopimukseen, tulee tarjouksia pyytäneen tahon järjestää uusi tarjouskilpailu.(Hemmo 2009, 84.)

3.3 Vastauksen sitovuudesta

Molempia osapuolia sitova sopimus vaatii aina tarjoukseen annettua hyväksyvää tahdonilmaisua. Tarjouksen antajaa on sitonut tarjous, kun vastaanottaja voi puolestaan jättää vastaamatta tarjoukseen tai hylätä sen. Mikäli vastaanottaja päättää hyväksyä tarjouksen, syntyy osapuolia sitova sopimus. Jotta vastaus synnyttäisi osapuolia sitovan sopimuksen, pitää vastauksen täyttää tietyt kriteerit. Ensinnäkin sen on oltava oikea aikainen ja toisekseen sen pitää vastata sisällöltään tarjousta.(Hemmo 2007, 14.)

Vastauksen tulee saapua tarjouksen tekijälle oikeaan aikaan. Tällä tarkoitetaan sitä, että vastaus saapuu tarjouksen tekijälle oikeustoimilain 2.1 §:ssä tarkoitetun määräajan puitteissa. Oikeustoimilain 2.2 §:n mukaista määräajan laskemista käytetään, jos tarjouskirjeestä puuttuu päiväys, tai siinä ei ole ilmoitettu mistä päivästä lukien määräaika alkaa kulua. Jos tarjous tehdään suullisesti, tulee siihen antaa vastaus heti, kuten lain 3.1 §:ssä on määrätty. Mikäli määräaika ei

ole lainkaan ilmoitettu, tulee vastauksen antamiseen varata kohtuullinen aika 3.2 §:n mukaan. Edellä mainitut oikeustoimilain 2-3 § muodostavat pohjan arvioidessa vastauksen sitovuutta ja sopimuksen syntymistä. Ellei vastaus ole saapunut tarjouksen tekijälle 2-3 §:ssä mainitussa ajassa, on vastaus lähtökohdaisesti myöhässä, ja tarjousta pidetään hylättynä.(Oikeustoimilaki 2-3 §.)

Myöhässä saapunut hyväksyvä vastaus ei kuitenkaan tarkoita sitä, että sopimusta ei syntyisi. Oikeustoimilain 4.1 §:n mukaan myöhässä saapunutta hyväksyvä vastaus pidetään uutena tarjouksena, jonka vastauksen lähettäjä on tehnyt alkuperäisen tarjouksen antaneelle henkilölle.(Oikeustoimilaki 4.1 §.) Tällöin osapuolien roolit vaihtuvat, ja sitova sopimus syntyy, jos alkuperäisen tarjouksen tehnyt henkilö hyväksyy vastauksen antaneen henkilön uuden tarjouksen. Lisäksi alkuperäisen tarjouksen tehneen on ilmoitettava myöhässä saapuneen vastauksen hyväksymisestä sen tehneelle henkilölle. Alkuperäisen tarjouksen sitovuus on lakannut, koska vastaukseen varattu määräaika on kulunut umpeen. Siten alkuperäisen tarjouksen tehneellä ei ole velvollisuutta hyväksyä uutta tarjousta.(Telaranta 1990, 144.)

Oikeustoimilain 4.2 § muodostaa poikkeuksen edellä esitettyyn 4.1 §:n mukaiseen menettelyyn. Sen mukaan 4.1 §:ssä sanottua ei pidä soveltaa, jos vastauksen lähettäjä on luullut, että hänen vastauksensa on tullut ajoissa perille ja alkuperäisen tarjouksen tehnyt henkilö on tämän käsittänyt. Tällöin alkuperäisen tarjouksen tehneen pitää ilmoittaa välittömästi siitä vastauksen antajalle, uhalla että sopimus katsotaan syntyneeksi alkuperäiseen tarjoukseen annetun vastauksen nojalla.(Oikeustoimilaki 4.2 §.)

Oikeustoimilain 4.2 §:n perusteella myöhässä saapunut vastaus ei johda sitovaan sopimukseen, jos alkuperäisen tarjouksen tehnyt reklamoi toista osapuolta myöhässä tulleesta vastauksesta. Ennen tätä täytyy kuitenkin kahden kriteerin täytyä. Ensinnäkin vastauksen antajan on pitänyt olettaa vastauksen tulleen perille ajoissa. Toisekseen alkuperäisen tarjouksen tehneen on pitänyt käsittää, että vastauksen antaja on siinä uskossa, että hänen vastauksensa on saapunut ajoissa. Vasta kun mainitut kriteerit täytyvät voidaan puheena olevaa lainkohdtaa soveltaa. Jos alkuperäisen tarjouksen tekijä haluaa osapuolia sitovan sopimuksen, reklamointia ei tarvita, sillä sopimus syntyy tehdyn tarjouksen ja siihen annetun myönteisen vastauksen perusteella.(Saarnilehto ym. 2001, 345.)

Toisinaan on mahdollista, että vastauksen antajan lähettämä hyväksyvä vastaus ei ole sisällöltään samanlainen kuin tarjous. Tällöin sovellettavaksi tulee oikeustoimilain 6.1 §:n säädös. Sen mukaan vastaus jossa tarjous hyväksytään, mutta joka ei vastaa tarjousta siihen tehdyn lisäyksen, rajoituksen tai uuden ehdon lisäämisen johdosta, pidetään kieltävänä vastauksena johon liittyy uusi tarjous.(Oikeustoimilaki 6.1 §.)

Kuten oikeustoimilain 4.1 §:n kohdalla, myös tässä osapuolten roolit vaihtuvat. Mikäli alkuperäisen tarjouksen tehnyt haluaa sitoutua sopimukseen, tulee hänen antaa oma hyväksyvä tahdonilmaisunsa vastauksen antajalle. Tällöin sopimus tulee voimaan niillä ehdoilla jotka olivat alkuperäisessä, ehdoiltaan muuttuneessa vastauksessa. Alkuperäisen tarjouksen tehneen ei kuitenkaan ole pakko hyväksyä uutta tarjousta, joten hän voi myös hylätä sen.

Mitä tahansa lisäyksiä ei kuitenkaan pidetä sellaisina, jotka tekisivät vastauksesta sisällöltään erilaisen tarjoukseen verrattuna. Jotta vastauksen sisältöä voidaan pitää muuttuneena, pitää lisäysten olla sellaisia, että vastaus muuttuu merkittävästi. Esimerkiksi hinnan nostaminen tai toimitusajan pidentäminen tarjoukseen annetussa vastauksessa on sellainen lisäys, joka muuttaa tarjouksen sisältöä merkittävästi.(Hoppu & Hoppu 2011, 53.)

Sen sijaan mikäli vastaukseen on lisätty sellainen ehto, joka tulisi muutoinkin lainsäädännön nojalla osaksi sopimusta, ei kyseessä ole 6.1 §:ssä mainittu vastauksen sisältöä muuttava seikka. Esimerkiksi jos tarjouksessa ei ole mainintaa viivästyskorosta, mutta vastauksessa on mainittu viivästyskoron käyttämisestä, ei sitä pidetä uutena, vastauksen sisältöä muuttavana ehtona. Viivästyskorkoa maksetaan ilman sopimustakin rahavelalle.(Saarnilehto ym. 2001, 245.)

Korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1928 II 83 voidaan havaita, ettei tarjoukseen annettu ”epäpuhdas” vastaus saa aikaan sitovuutta. Jutussa oli kyse siitä, oliko osapuolten välille syntynyt rahtausopimus. Tarjouksessa oli ollut ehtona, että tavara tulee rahdata Manchesteriin. Laivanisäntä ei kuitenkaan hyväksynyt tarjousta sellaisenaan, vaan hän oli lisännyt ehdon, jonka mukaan tavara jätetään Manchesteriin siltojen alapuolelle. Kun alkuperäisen tarjouksen tehnyt henkilö ei ollut hyväksynyt muuttunutta ehtoa, ei sopimusta syntynyt.

Oikeustoimilain 6.2 §:ssä on poikkeus liittyen 6.1§:ssä säädettyyn muuttuneeseen vastaukseen. Oikeustoimilain 6.2 §:n mukaan jos vastauksen antaja on pitänyt vastaustaan samansisältöisenä kuin tarjousta, ja tarjouksen tekijän on täytynyt tämä käsittää, tulee tarjouksen tekijän viivytyksettä ilmoittaa asiasta vastauksen antajalle. Mikäli hän ei näin tee, sopimus syntyy vastauksen sisältöä vastaavana. (Oikeustoimilaki 6.2 §.)

Tarjouksen tekijällä on reklamaatiovelvollisuus, mikäli hän ei halua sitoutua vastauksen ehtojen mukaisesti tehtyyn sopimukseen. Jotta reklamaatio voitaisiin tehdä, tulee kahden kriteerin täytyä. Ensinnäkin vastauksen antajan on pitänyt luulla, että hänen antamansa vastaus on samansisältöinen kuin tarjous. Toiseksi tarjouksen tekijän on pitänyt käsittää tämä. Alkuperäisen tarjouksen tekijän reklamaatiovelvollisuus täyttyy, kun hän lähettää vastauksen antajalle ilmoituksen, ettei vastaus ole samansisältöinen kuin tarjous. (Saarnilehto 2009, 50.)

3.4 Valtuutus

Sopimusta solmittaessa toinen osapuoli ei välttämättä pysty antamaan tarvittavaa tahdonilmaisua esimerkiksi sairauden, lomamatkan tai jonkin muun syyn vuoksi. Tällöin on mahdollista antaa valtuutus henkilölle, joka voi antaa tarvittavan tahdonilmaisun päämiehensä, eli valtuuttajan puolesta. Valtuutus on luonteeltaan välitöntä edustamista. Välittömässä edustamisessa päämies kelpuuttaa valtuutuksen saajan tekemään sopimuksen kolmannen kanssa sillä tavoin, että päämies tulee sidotuksi sopimukseen välittömästi kolmannen kanssa. Valtuutettu jää kokonaan sopimussuhteen ulkopuolelle, eikä häntä voida siihen sitoa. Oikeustoimilain toisessa luvussa säädetään valtuuttamisesta. Luvun säädökset koskevat nimenomaan välitöntä edustamista. (Telaranta 1990, 401.) Jotta päämies voisi valtuuttaa jonkun toisen toimimaan puolestaan, tulee hänen olla oikeustoimikelpoinen, sillä valtuutus on yksipuoleinen oikeustoimi. Valtuutettu voi kuitenkin olla vajaavaltainen, sillä häneltä ei vaadita oikeustoimikelpoisuutta. (Saarnilehto, 2009, 81.)

Sen lisäksi, että edustaja voi edustaa päämiestä tämän antaman tahdonilmaisun nojalla, voi edustus perustua myös lakiin. Tällöin kyseessä on lakisääteinen edustus. Edunvalvonta on ehkä tunnetuin lakiin perustuva edustuksen muoto. Edunvalvonnassa edunvalvoja suorittaa oikeustoimet vajaavaltaisen henkilön

puolesta. Holhoustoimilain 3 §:n mukaan vajaavaltaisen asioita hoitaa edunvalvoja, eikä vajaavaltaisella ole 24.1 §:n perusteella kelpoisuutta tehdä olosuhteisiin nähden merkitykseltään tavanomaista suurempia oikeustoimia. (Holhoustoimilaki 3 ja 24.1 §.)

Holhoustoimilakiin perustuva edustaminen ei kuitenkaan ole ainoa edustamisen muoto joka perustuu lakiin. Esimerkiksi laissa avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä (389/1988, jäljempänä AYL) on annettu määräyksiä edustamisesta. Sen 3:1.1 §:n mukaan jokaisella yhtiömiehellä on oikeus edustaa yhtiötä ja kirjoittaa sen toiminimi.(AYL 3:1.1). Osakeyhtiölain (624/2006, jäljempänä OYL) 6:25 §:n perusteella osakeyhtiötä edustaa sen hallitus. Toimitusjohtajalla on kuitenkin oikeus edustaa osakeyhtiötä siten, kuin 6:17 §:ssä on määrätty.(OYL 6:25 ja 17 §.)

3.4.1 Kelpoisuus ja toimivalta

Jotta valtuutettu voisi tehdä pätevästi sopimuksia päämiehensä puolesta, tulee hänellä olla tarvittava kelpoisuus. Kelpoisuus voidaan määritellä edustusvallaksi, joka perustetaan valtuutuksella. Kelpoisuus asettaa ne rajat, joiden sisällä päämiehen puolesta voidaan tehdä oikeustoimia. Käytännössä tällä on merkitystä silloin, kun valtuutettu tekee sopimuksia kolmannen kanssa. Valtuutusta voidaan pitää tahdonilmaisuna, joka on kohdistettu kolmanteen. Tällöin kolmannelle on valtuutuksen perusteella mahdollisuus havaita, onko valtuutettu kelpoinen tekemään oikeustoimia. Kelpoisuus, jonka valtuutus perustaa, on varsin laaja. Lähtökohtaisesti valtuutetulla on oikeus tehdä sopimus sellaisilla ehdoilla kuin hän itse haluaa, ellei muusta ole sovittu valtuutuksen yhteydessä.(Hoppu & Hoppu 2011, 161–162.)

Vaikka valtuutetulla on lähtökohtaisesti mahdollisuus sopia sopimuksesta siten kuin hän itse tahtoo, voidaan valtuutuksessa määrätä mitä valtuutettu saa tehdä. Rajoituksia tai määräyksiä, joita päämies antaa valtuutetulle, kutsutaan toimivallaksi. Toimivalta on siten päämiehen ja valtuutetun välinen asia, eikä toimivalta aina tule kolmannen tietoon. Esimerkiksi valtakirjassa, joka on valtuutuksen antamisen perusmuoto, ei välttämättä mainita mitään valtuutetun toimivallasta. Jos valtuutettu olisi myymässä päämiehen puolesta jotain esinettä ja valtakirjassa olisi mainittu alin mahdollinen hinta jolla valtuutettu saisi myydä

esineen, olisi erittäin todennäköistä, että ostaja ei suostuisi maksamaan enempää kuin mitä alin myyntihinta on. Toimivaltaa voidaan pitää valtuutetun oikeutena suhteessa, joka vallitsee päämiehen ja valtuutetun välillä. (Saarnilehto ym. 2001, 311.)

Oikeustoimilain 10.1 §:ssä on säädetty siitä, milloin valtuutetun tekemä sopimus tulee päämiestä ja kolmatta sitovaksi. Sen mukaan päämies ja kolmas tulevat sidotuksi valtuutetun tekemään sopimukseen silloin, kun sopimus on tehty valtuutuksen määrittämässä rajoissa. (Oikeustoimilaki 10.1 §.) Tämä tarkoittaa sitä, ettei sopimus sido päämiestä ja kolmatta, mikäli valtuutettu on ylittänyt toimivaltansa. Joitakin poikkeuksia lukuun ottamatta myös valtuutetun kelpoisuuden puute aiheuttaa sen, ettei sopimus sido osapuolia. Voidaan sanoa, että oikeustoimilain 10.1 § on eräs keskeisin valtuutusta koskeva säädös, sillä muissa toisen luvun säädöksissä määrätään niistä poikkeuksista joiden perusteella valtuutetun tekemä sopimus ei ole sitova.

3.4.2 Valtuutuslainsäädökset

Kuten jo edellä todettiin, oikeustoimilain 10.1 § muodostaa perustan valtuutusta koskeville säädöksille. Kyseinen säädös kuuluu kokonaisuudessaan seuraavasti: ”Joka on valtuuttanut toisen tekemään sopimuksia tai muita oikeustoimia, tulee suhteessaan kolmanteen henkilöön välittömästi oikeutetuksi ja velvoitetuksi oikeustoimen perusteella, jonka valtuutettu valtuutuksen rajoissa tekee valtuuttajan nimessä.” (Oikeustoimilaki 10.1 §). Tämän perusteella valtuutetun tekemä sopimus sitoo päämiestä ja kolmatta, kun tietyt reunaehdot täyttyvät. Ensinnäkin valtuutetun tulee toimia valtuutuksen rajoissa, ja toiseksi hänen tulee tehdä sopimus päämiehen nimissä.

Sopimus on tehty valtuutuksen rajoissa silloin, kun valtuutetun tekemä sopimus on sellainen kuin valtuutuksessa on tarkoitettu, ja jonka tekemiseen hänellä oli oikeus. Esimerkiksi jos päämies on valtuuttanut henkilön ostamaan polkupyörän, mutta hän ostaakin sen sijaan moottoripyörän, ei tehty sopimus sido päämiestä. Tällöin valtuutettu on ylittänyt valtuutuksessa annetun rajan. (Saarnilehto 2009, 93.) Päämiehen nimissä tehty sopimus puolestaan edellyttää sitä, että kolmas ymmärtää valtuutetun toimivan päämiehen valtuuttamana. Sillä ei ole merkitystä mistä valtuutus käy ilmi. Valtuutettu voi ilmaista toimivaltansa valta-

kirjan avulla, mutta se voi käydä myös ilmi olosuhteista.(Saarnilehto ym. 2001, 326.)

Oikeustoimilain 10.2 §:ssä on säädetty asemavaltuutuksesta. Lainkohdan mukaan ” milloin jollakin toisen toimessa ollen tai muuten toisen kanssa tekemänsä sopimuksen johdosta on sellainen asema, että siihen lain tai yleisen tavan mukaan liittyy määrätynlainen kelpoisuus toimia tämän puolesta, katsotaan hänet valtuutetuksi tämän kelpoisuuden rajoissa tekemään oikeustoimia.”(Oikeustoimilaki 10.2 §.)

Edellä mainitun perusteella asemavaltuutus koostuu kolmesta eri tekijästä. Ensimmäinen sen, jolla on asemavaltuutus, täytyy työskennellä päämiehen lukuun tai vastaavasti päämiehen ja valtuutetun suhde voi perustua heidän välillään tehtyyn sopimukseen. Toiseksi yleinen tapa tai laki perustaa valtuutetulle kelpoisuuden toimia tehtävässään. Kolmanneksi valtuutetun asema on sillä tavoin erikoinen, ja muiden havaittavissa oleva, että kolmas ymmärtää toimivansa valtuutuksen omaavan henkilön kanssa.(Hemmo 2003, 503–504.)

Asemavaltuutusta käytetään varsin laajasti. Esimerkiksi kaupan myyjän oikeus tehdä sopimus asiakkaan kanssa, siis toisin sanoen myydä kaupassa myytävänä olevia tuotteita, perustuu asemavaltuutukseen. Tällöin asiakkaan ei tarvitse erikseen tehdä sopimusta ostetuista elintarvikkeista kaupan johtajan kanssa, vaan johtaja on valtuuttanut palkkaamansa myyjän tekemään sopimuksen asiakkaan kanssa. Kaupan kassan myyjän kelpoisuus sopimusten tekemiseen tulee asiakkaiden tietoon hänen havaittavissa olevan aseman kautta. Myyjällä on yleensä edustamansa kauppaketjun työvaatteet päällä, sekä jonkinlainen henkilöllisyydestä kertova dokumentti, kuten nimilappu. Tämän lisäksi myyjän fyysinen sijainti, joka on pääsääntöisesti kassakoneen takana, kertoo asiakkaille myyjän kelpoisuudesta tehdä sopimuksia.

Asemavaltuutuksella toimivan henkilön sopimukset ovat yleensä päämiestä ja kolmatta sitovia. Asemavaltuutetun tekemät sopimukset eivät ole sitovia, jos valtuutettu on ylittänyt kelpoisuutensa. Ongelmaksi muodostuu se, milloin kelpoisuus on ylitetty. Tiedyt tehtävät muodostavat tietynlaisen kelpoisuuden siinä toimimiseen, mutta kelpoisuuden rajojen määrittely voi olla hankalaa. Asia on ratkaistu siten, että kelpoisuuden rajat määritellään lain tai yleisten tapojen syn-

nyttämän kelpoisuuden avulla. Yleisten tapojen synnyttämä kelpoisuus on kuitenkin tärkein arvioperuste, sillä laissa ei ole säädelty työntekijöille kuuluvaa edustusvaltaa.(Hemmo 2003, 504–505.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1968-II-41 oli kyse siitä, pystyikö pankin virkailija asemansa puolesta antamaan pankkia sitovan vastauksen toisen pankin shekkitilin katetta koskevaan tiedusteluun. Korkein oikeus katsoi, että pankin konttorissa työskentelevä virkailija oli sellaisessa asemassa, jotta hänellä oli yleisen pankkitavan mukaan kelpoisuus antaa pankkia sitova vastaus toisen pankin tiedusteluun.

Mikäli asemavaltuutuksella toimiva henkilö on ylittänyt valtuutuksen rajat, voi tehty sopimus tulla päämiestä ja kolmatta sitovaksi. Oikeustoimilain 11.1 §:n perusteella kolmannen vilpittömän mieli saa suojaa. Sen mukaan oikeustoimi ei sido päämiestä, jos kolmas tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää siitä, että valtuutettu ylitti toimivaltansa. Aina kuitenkin vilpittömälle mielelle ei anneta suojaa. Näin on oikeustoimilain 11.2 §:n kohdalla, joka koskee tilannetta jossa päämiehen tekemä valtuutus on tehty tiedonantona. Jos valtuutettu ylittää toimivaltansa tällaisessa tilanteessa, ei tehty sopimus sido päämiestä, vaikka kolmas oli vilpittömässä mielessä.(Oikeustoimilaki 11 §.)

Oikeustoimilain 11.2 §:n mukaista valtuutusta kutsutaan toimeksiantovaltuutukseksi ja se on kolmannen kannalta kaikista epävarmin. Kolmas ei nimittäin saa mistään tietoonsa, onko valtuutetulla kelpoisuutta ja mikä hänen toimivaltansa on. Luottaessaan toimeksiantovaltuutuksella toimivaan henkilöön, tulee kolmas ottaneeksi riskin, sillä hänen vilpittömää mieltä ei suojella, mikäli valtuutettu ylitti toimivaltansa.(Hemmo 2009, 270.)

Oikeustoimilain 10 §:n kohdalla tilanne on hieman erilainen. Säännös koskee tapausta jossa valtuutettu ylittää hänelle valtuutuksessa asetetut rajat, eli kelpoisuuden. Tällöin sopimus ei sido päämiestä, riippumatta siitä oliko kolmas vilpittömässä mielessä vai ei. Sama pätee myös siihen tilanteeseen, jos valtuutusta ei ole lainkaan.(Palmujoki & Palmujoki 18.)

Korkeimman oikeuden ratkaisusta KKO 1967 II 72 käy hyvin ilmi, ettei ilman valtuutusta tehty sopimus ole päämiestä sitova. A oli työskennellyt B:n maatilal-

la, ja A oli tehnyt C:n kanssa hankintasopimuksen puutavarasta. C oli alun perin sopinut kaupan B:n kanssa, mutta B:n puolesta sopimuksen oli allekirjoittanut A. Kun B ei suostunut puutavaran hankintasopimuksen toimeenpanemiseen, vaati C tältä vahingonkorvausta toteutumatta jääneestä kaupasta, sekä palauttamaan ennakkomaksun. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa, ettei A:ta ollut valtuutettu tekemään kauppaa, eikä hän ollut sellaisessa asemassa, että hänellä olisi ollut oikeus tehdä kauppa. Lisäksi C ei varmistanut B:ltä sitä, että A:lla oli oikeus tehdä B:tä sitova sopimus. Näillä perusteilla korkein oikeus hylkäsi C:n vaatimukset.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1986 II 84 oli kyse puolestaan siitä, pitikö vakuutusyhtiön korvata A:n kasvihuoneelle aiheutunut vahinko sillä perusteella, että vakuutusyhtiön edustaja B oli antanut vakuutusehtojen sisällöstä väärän käsityksen. Ratkaisussaan korkein oikeus toteaa, että A ei ole oikeutettu korvauksiin. Vakuutusyhtiön ei tarvitse korvata A:lle vahinkoa, vaikka yhtiön edustaja B oli antanut sellaisen käsityksen vakuutusehdoista, että ne kattaisivat jutussa kyseessä olleen vahingon. B:n esittämä näkemys vakuutusehtojen sisällöstä ei vastaa vakuutusehtojen sanamuotoa, eikä B:llä ollut vakuutusyhtiön lupaa poiketa sopimuksessa esitetyistä vakuutusehdoista. Lisäksi B:llä ei ollut kelpoisuutta esittää vakuutusehdoista poikkeavia ehtoja minkään lain, tai yleisen tavan perusteella.

Edellä mainitusta kelpoisuuden ylityksestä on kuitenkin olemassa kaksi poikkeusta, joiden nojalla sopimus voi tulla päämiestä sitovaksi. Ensinnäkin päämies voi hyväksyä tehdyn sopimuksen siitä huolimatta, että valtuutettu ylitti kelpoisuutensa. Tällöin sopimus tulee voimaan taannehtivasti. Hyväksyntänsä sopimukselle päämies voi antaa joko nimenomaisesti tai hiljaisesti. Toiseksi sopimus voi tulla sitovaksi kauppakaaren (3/1734, jäljempänä KK) 18:3 §:n mukaan. Siinä todetaan, ettei päämies ole vastuussa niistä toimista joita valtuutettu tekee ilman päämiehen lupaa, ellei se ole koitunut päämiehelle hyödyksi. (Saarnilehto ym. 2001, 326–327.)

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1934 II 69 koski juuri KK 18:3 §:ssä mainittua päämiehelle koitunutta hyötyä. Tapauksessa B oli saanut auton käytettäväksi A:lta, joka oli myös auton omistaja. B:n tilauksesta C oli vaihtanut autoon uusia osia. Korkein oikeus katsoi, että A oli auton omistajana velvollinen kor-

vaamaan C:lle auton korjaamisesta aiheutuneet kustannukset, koska korjaukset olivat tarpeellisia ja ne olivat koituneet auton omistajan hyödyksi.

3.4.3 Valtuutuksen perumisen vaikutukset sopimuksen sitovuuteen

Valtuutus voidaan peruuttaa tehokkaasti oikeustoimilain 12–18 §:ssä mainituilla tavoilla. Jotta valtuutetun tekemät sopimukset eivät sitoisi päämiestä, tulee valtuutusten olla peruttu siten kuin edellä mainituissa oikeustoimilain säädöksissä on määrätty. Palmujoen ja Palmujoen (2007, 18) mukaan ilman valtuutusta tehty sopimus ei yleensä sido päämiestä, ja valtuutettu voi joutua mahdollisesti vahingonkorvausvastuuseen kolmatta kohtaan.

Oikeustoimilain 19 §:ssä käsitellään tilannetta, jossa valtuutus on peruttu tai julistettu tehottomaksi asianmukaisesti, mutta päämiehellä on erityinen syy epäillä valtuutetun tekemän sopimuksen sellaisen henkilön kanssa, joka ei välttämättä tiedä valtuutuksen lakkaamisesta. Tällöin päämiehen pitää ilmoittaa kolmannelle valtuutuksen peruutuksesta, jos päämies tietää tai luulee tietävänsä kenen kolmannen osapuolen kanssa valtuutettu aikoo tehdä sopimuksen. Jos päämies ei ilmoita valtuutuksen peruuttamisesta kolmannelle, on valtuutetun tekemä sopimus sitova siinä tapauksessa, että kolmas on vilpittömässä mielessä. (Oikeustoimilaki 19 §.)

Oikeustoimilain 19 §:n tarkoituksena on suojata kolmannen vilpittömää mieltä. Vilpittömä mieli saa suojaa siinä tapauksessa, että päämies ei reklamoi kolmannelle, vilpittömässä mielessä olevalle, valtuutuksen peruuttamisesta. Huomion arvoinen seikka on myös se, että 19 §:n mukaan päämiehen tulee ilmoittaa kolmannelle ”mikäli mahdollista” valtuutuksen peruuttamisesta. Mikäli päämiehellä ei ole mahdollisuutta ilmoittaa kolmannelle valtuutuksen lakkaamisesta, ei säädöstä tule soveltaa. Myös lain sanamuoto viittaa siihen, että päämiehen tulisi tietää se henkilö, jonka kanssa valtuutettu aikoo tehdä sopimuksen. Jotta säädöstä voitaisiin soveltaa, pitää kolmannen olla vilpittömässä mielessä. Tämän lisäksi päämiehen tulee ainakin jotenkuten tietää se henkilö, jonka kanssa valtuutettu aikoo tehdä sopimuksen sekä ilmoittaa tälle, jos mahdollista, valtuutuksen peruuttamisesta.

Oikeustoimilain 20 §:ssä säädetään tilanteesta jossa päämies ei ole perunut valtuutusta siten, kuin 12–18 §:ssä on säädetty. Mikäli päämies on ilmaissut valtuutetulle, ettei valtuutus ole enää voimassa, tai muutoin kieltänyt valtuutettua käyttämästä valtuutusta, ei tehty sopimus sido päämiestä, jos kolmas ei ollut vilpittömässä mielessä. (Oikeustoimilaki 20 §.) Oikeustoimilain 20 §:ä muistuttaa puheena olevan lain 11.1 §:ää, sillä molemmissa annetaan arvoa kolmannen vilpittömälle mielelle. Yhteistä molemmille lainkohdille on myös se, että mikäli kolmas tiesi tai hänen piti tietää valtuutuksen puuttumisesta tai ylittämisestä, arvoa annetaan päämiehen tahdolle. Kuitenkin jos kolmas oli vilpittömässä mielessä, tulee sopimus päämiestä sitovaksi.

Päämiehen kuolema, konkurssi tai hänen oikeustoimikelpoisuutensa rajoittaminen eivät automaattisesti tarkoita valtuutuksen perumista. Oikeustoimilain 21.1 §:ssä on säädetty päämiehen kuolemasta. Jos valtuuttaja kuolee, on valtuutus voimassa, ellei erityisistä seikoista johtuen valtuutusta tulisi pitää rauenneena. Mikäli on olemassa sellaisia erityisiä seikkoja joiden vuoksi valtuutusta tulee pitää rauenneena, mutta valtuutettu tekee oikeustoimen, tulee oikeustoimesta sitova jos kolmas oli vilpittömässä mielessä. Mikäli kyseessä on oikeustoimilain 18 §:n mukainen tilanne, jossa valtuutus perustuu päämiehen tiedonantoon, tulee myös valtuutetun olla vilpittömässä mielessä päämiehensä kuoleman suhteen, jotta sopimus olisi sitova. (Oikeustoimilaki 21.1 §.)

Oikeustoimilain 21.2 §:ssä on säädetty kuolleen valtuutetun omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin. Sen mukaan 1 momentissa mainittu oikeustoimi, joka sitoo kuolinpesää, on velkojia kohtaan samanarvoinen kuin kuolinpesän jäsenten itse tekemä oikeustoimi. (Oikeustoimilaki 21 §.) Myös muualla lainsäädännössä on säädöksiä siitä, miten valtuutukselle käy kun päämies kuolee. Prokuralain (130/1979) 8 §:n mukaan päämiehen kuolema ei päättää prokuran voimasaoloa, mutta se on kuitenkin peruutettavissa milloin tahansa. (Prokuralaki 8 §.) Sen sijaan KK 18:8 §:n mukaan päämiehen kuollessa valtuutus raukeaa, ellei kuolinpesä sovi valtuutetun kanssa toisin. (Kauppakaari 18:8 §.) Myös oikeudenkäymiskaaren (4/1734) 15:8 §:ssä määrätään, että päämiehen kuollessa asiamiehen on siitä ilmoitettava oikeudelle, ja ne jotka tulevat asianomistajiksi vainajan tilalle, antavat uuden valtakirjan asiamiehelle. (Oikeudenkäymiskaari 15:8 §.)

Sopimus, jonka valtuutettu on tehnyt päämiehen kuoleman jälkeen, on siis lähtökohtaisesti sitova. Oikeustoimilain 21.1 §:n mukaan valtuutettu voi tehdä sopimuksia valtuutuksen nojalla, aivan tavalliseen tapaan, ellei erityisten seikkojen nojalla valtuutusta tule pitää rauenneena. Erityisenä seikkana voidaan pitää sellaista valtuutuksessa tarkoitettua sopimusta, josta olisi hyötyä pelkästään valtuuttajalle itselleen, eikä sopimuksen tekeminen olisi kuolinpesän osakkaiden intressissä. Tyypillisenä esimerkkinä on pidetty sitä, kun valtuutettu ostaa päämiehelle lääkkeitä valtuutuksella. (Hemmo 2009, 264). Kolmannen vilpittömältä mieltä suojellaan siinä tapauksessa, että erityisten seikkojen nojalla valtuutusta tulisi pitää rauenneena, mutta kolmannen ollessa vilpittömässä mielessä, tulee sopimuksesta päämiehen kuolinpesää sitova.

Oikeustoimilain 22 §:ssä on säädetty päämiehen toimintakelpoisuuden rajoittamisesta. Sen mukaan päämiehen toimintakelpoisuuden rajoituksella on sama vaikutus valtuutetun tekemään oikeustoimeen, kuin jos päämies olisi sen itse tehnyt. (Oikeustoimilaki 22 §.) Holhoustoimilain 23.1 §:n mukaan vajaavaltainen ei voi tehdä oikeustoimia tai sopimuksia itse, eikä vallita omaisuuttaan ellei laissa ole toisin säädetty. 26.1 §:ssä säädetään, ettei vajaavaltaisen tekemä sopimus, jonka tekemiseen hänellä ei ollut oikeutta, sido häntä ellei edunvalvoja ole antanut siihen suostumustaan. Vajaavaltaisen tekemä sopimus voi kuitenkin tulla sitovaksi 26.2 §:n perusteella, jos vajaavaltaisen edunvalvoja tai hän itse täysivaltaiseksi tultuaan hyväksyy sen. (Holhoustoimilaki 23.1 ja 26 §.)

Oikeustoimilain 22 §:n mukaan valtuutettu voi siis tehdä ainoastaan sellaisia sopimuksia tai oikeustoimia, joita myös päämies pystyisi itse tekemään. Mainitussa lainkohdassa valtuutetun kelpoisuus tehdä oikeustoimia heijastelee päämiehen oikeustoimikelpoisuutta. Huomionarvoista on myös se, että kolmannen vilpittömällä mielellä ei ole mitään merkitystä sitovuuden kannalta. Vajaavaltaisen mahdollisuudesta tehdä oikeustoimia ja sopimuksia on määrätty holhoustoimilaissa. Lain 23.1 §:n perusteella vajaavaltainen ei voi lähtökohtaisesti tehdä sopimuksia tai oikeustoimia, ellei laissa ole toisin säädetty. Holhoustoimilain 26 §:n 1. ja 2. momentista ilmenee, että vajaavaltaisen tekemä oikeustoimi voi olla sitova, mikäli edunvalvoja sen hyväksyy. Tämän perusteella vajaavaltainen päämies voisi antaa valtuutuksen, sillä valtuutus on yksipuoleinen oikeustoimi, mikäli vain edunvalvoja sen hyväksyisi. Tällöin myös valtuutetun tekemä sopi-

mus olisi sitova, sillä saihan vajaavaltainen edunvalvojan suostumuksen valtuutuksen tekemiseen, jolloin myös valtuutus on pätevä.

Oikeustoimilain 23 §:ssä säädetään päämiehen omaisuuden luovuttamisesta konkurssiin, ja sen vaikutuksesta valtuutetun tekemiin oikeustoimiin. Valtuutetun oikeustoimet tai sopimukset jotka hän tekee omaisuuden konkurssiin luovuttamisen jälkeen, ovat vaikutukseltaan samanlaisia, jos päämies olisi ne itse tehnyt. (Oikeustoimilaki 23 §.)

Konkurssilain (120/2004) 3:1 §:n mukaan velallinen ei voi enää konkurssin alettua määrätä omaisuudesta jota konkurssipesään kuuluu. 3:2.1 §:ssä mainitaan, ettei velallisen tekemä oikeustoimi sido konkurssipesää, jos oikeustoimi on tehty pesään kuuluvasta omaisuudesta. 3:8.1 §:ssä kuitenkin säädetään konkurssipesän oikeudesta sitoutua velallisen sopimukseen. Sen mukaan jos velallinen ei ole konkurssin alkaessa täyttänyt sopimusta, jossa oli osapuolena, tulee vastapuolen vaatia ilmoitusta siitä sitoutuuko konkurssipesä sopimukseen. Sopimusta ei saa purkaa jos konkurssipesä päättää sitoutua sopimukseen sekä asettaa vakuuden sopimuksen täyttämistä. (Konkurssilaki 3:2.1 ja 3:8.1 §.)

Edellä mainitusta oikeustoimilain 23 §:stä käy ilmi, että sen jälkeen kun päämiehen omaisuus on asetettu konkurssiin, pidetään valtuutetun tekemiä oikeustoimia samanarvoisina, kuin jos päämies olisi ne itse tehnyt. Tässäkään tapauksessa kolmannen vilpittömällä mielellä ei ole väliä. Valtuutetun tekemät oikeustoimet eivät siis ole sitovia konkurssilain 3:2.1 §:n mukaan sen jälkeen, kun päämiehen omaisuus on asetettu konkurssiin. Konkurssipesä voi kuitenkin sitoutua valtuutetun ennen konkurssia tekemään sopimukseen asettamalla vakuuden.

Toisaalta konkurssipesällä ei ole mitään pakkoa sitoutua sopimukseen konkurssilain 3:8.1 §:n mukaan. Maininnan arvoinen seikka on myös se, että valtuutettu saa tehdä oikeustoimia sellaisesta päämiehen omaisuudesta, joka ei kuulu konkurssipesään. Tällöin omaisuus, josta valtuutettu voisi tehdä päämiestä sitovia oikeustoimia, määräytyy ulosottokaaren (705/2007) 4:21 §:n mukaan. (Telaranta 1990, 437). Mikäli kyseessä on oikeushenkilöön kohdistuva ulosmittaus, ei ulosottokaaren 4:21 § tule sovellettavaksi.

Vaikka yleensä päämiehen oikeustoimikelpoisuuden rajoittaminen tai hänen omaisuutensa luovuttaminen konkurssiin tekevät valtuutetun tekemästä sopimuksesta sitomattoman, on tästäkin olemassa poikkeus. Poikkeuksesta säädetään oikeustoimilain 24 §:ssä. Sen mukaan valtuutettu voi tehdä valtuutuksen mukaisia oikeustoimia sillä edellytyksellä, että edunvalvoja tai konkurssipesän hoitaja eivät pysty vielä suorittamaan tehtäväänsä, ja että oikeustoimella estetään jotain päämiestä tai konkurssipesää uhkaavaa vahinkoa tapahtumasta. (Oikeustoimilaki 24 §.)

Mainitun säädöksen perusteella valtuutetun tekemät oikeustoimet voivat tulla konkurssipesää tai vajaanvaltaiseksi julistettua päämiestä sitoviksi. Siihen kuitenkin vaaditaan ensinnäkin sitä, että konkurssipesän hoitaja tai edunvalvoja ei ole vielä aloittanut työtään, tai ”ennen kuin he voivat ryhtyä tarpeellisiin toimiin”. Lainattu lause on otettu suoraan oikeustoimilain 24 §:stä ja se viittaa myös siihen että, valtuutus on voimassa senkin jälkeen, kun edunvalvoja tai konkurssipesänhoitaja on aloittanut työnsä. Voihan olla, ettei esimerkiksi konkurssipesän juoksevista asioista huolehtiva pesänhoitaja, joka siis käytännössä korvaa toimitusjohtajan, tiedä tarpeeksi valtuutuksessa annetusta määräyksestä tai siitä, miten tarpeellinen se on yhtiön kannalta. Tällöin hän ei voi välttämättä heti päättää tulisiko valtuutetulta evätä valtuutuksen käyttäminen, koska pesänhoitajalla ei ole tarpeeksi informaatiota asiasta. Todennäköisempää kuitenkin on, että säädöksessä on tarkoitettu sitä tilannetta, kun konkurssipesälle ei ole vielä määrätty hoitajaa, vaikka päämiehen omaisuus on luovutettu konkurssiin.

Jotta oikeustoimilain 24 §:n mukainen valtuutetun tekemä sopimus saisi sitovuuden, pitää sen olla tarpeellinen päämiehen tai pesän suojelemiseksi vahingolta. Tällöin mikä tahansa valtuutuksen perusteella tehty sopimus ei synnytä sitovuutta. Niinpä valtuutuksen perusteella tehdyn sopimuksen tulee täyttää seuraavat kriteerit: sen pitää olla tarpeellinen ja suojata päämiestä tai konkurssipesää vahingolta. Esimerkiksi konkurssipesän kohdalla kyse voisi olla siitä, että ellei valtuutettu tee valtuutuksen nojalla sopimusta huoltopalveluita tarjoavan yhtiön kanssa, voisi koko tehdas pysähtyä, tai sen arvokkaat koneet rikkoutua. Tällöin tehty sopimus olisi tarpeellinen ja se suojaisi konkurssipesää vahingolta, joka aiheutuisi koneiden jälleenmyyntiarvon menettämisestä, tai koneilla valmistettavan tuote-erän myymättä jättämisestä.

Oikeustoimilain 27.2 §:n mukaan valtuutus, joka koskee kiinteän omaisuuden myymistä, panttaamista tai vaihtamista pitää tehdä MK:n 5:3 §:n mukaan. MK 5:3.1 §:ssä säädetään, että valtuutus on tehtävä kirjallisesti ja myyjän tulee allekirjoittaa valtuutus. Lisäksi siitä pitää käydä ilmi kuka on asiamiehenä ja myytävä kiinteistö tulee yksilöidä. Tämän perusteella kiinteistön kauppaa varten ei voi antaa valtuutusta oikeustoimilaissa säädetyllä tavalla, tai muutoin valtuutus on pätemätön. MK:n mukainen valtuutus voidaan kuitenkin peruuttaa oikeustoimilain 15 ja 17 §:ssä mainituilla tavoilla.

Oikeustoimilain 27.3 §:ssä säädetään KK 18:3 §:n vaikutuksesta oikeustoimilain valtuutusta koskeviin säädöksiin. Säännöksen mukaan tapaukset, joissa valtuutetun tekemä sopimus ei sido päämiestä, ei muuta KK 18:3 §:n säädöstä, jonka mukaan sopimus voi tulla päämiestä sitovaksi, jos se on tullut hänen hyödykseen. Oikeustoimilakitoimikunnan mietinnössä todetaan, ettei KK 18:3 §:n säädöstä ole sovellettu kovin usein, ja sisällöltään se on vaikeaselkoinen. Säännöksen tulkinta on myös ongelmallista. (KM 1990:20, 196–197.) Kuitenkin sen nojalla on mahdollista saada aikaan päämiestä sitova sopimus silloin, kun valtuutettu on ylittänyt toimivaltansa. (Saarnilehto 2009, 95).

3.5 Vakiosopimukset

Vakiosopimuksia käytetään nykyisin paljon ja niiden käyttö on lisääntymässä koko ajan. Erityisesti vakuutus- ja pankkisektoreilla vakiosopimukset ovat suosittuja, koska kyseisillä aloilla solmitaan paljon sopimuksia ja vakioehtojen käyttäminen säästää aikaa ja resursseja. Esimerkiksi vakuutus sopimusta solmittaessa olisi varsin työlästä, jos jokaisesta vakuutusehdosta pitäisi neuvotella erikseen. Edellä mainittujen lisäksi vakiosopimuksia käytetään laajasti myös kotimyyntissä, tai tilattaessa tuotteita Internetistä. Tässä luvussa käsitellään vakiosopimusten sitovuutta, mutta myös sitä, millä perusteilla vakiosopimusten sitovuus jää syntymättä.

Vakiosopimus voidaan määritellä siten, että solmittava sopimus laaditaan pelkästään käyttäen vakioehtoja (yleiset sopimusehdot), tai vastaavasti vakioehdot voidaan ottaa osaksi sopimusta. Tiukkaa kahtiajakoa vakiosopimusten ja yksilöllisten sopimusten välille ei ole kovin mielekästä tehdä, sillä yhtäkään sopi-

musta ei ole mahdollista tehdä käyttäen ainoastaan vakioehtoja. Myös yksilöllisissä sopimuksissakin on yleensä joitakin vakioehtoja. (Wilhelmsson 2008, 35.)

Vakiosopimuksen ja yksilöllisesti laaditun sopimuksen erottaminen voi olla toisinaan hankalaa, sillä sopimus voidaan laatia valmiille pohjalle johon lisätään yksilöllisesti sovittavat ehdot. Pääsääntöisesti vakiosopimuksen tunnistaa siitä, että sopimus joka sisältää kaikki ehdot, on tehty etukäteen valmiiksi. Lisäksi vakiosopimusta käytetään muidenkin asiakkaiden kanssa, joten sitä ei ole tehty ainoastaan yhtä asiakasta varten. Vakioehdot voidaan antaa asiakkaalle erillisenä asiakirjana, tai ne voivat olla valmiiksi tulostettuina sopimus pohjaan johon lisätään joitakin yksilöllisiä ehtoja. Mahdollista on, että vakioehdot ovat luettavissa laatijan toimitiloissa, jossa sopimus tehdään, tai Internetissä. (Hemmo 2003, 148–149.)

3.5.1 Vakioehtojen ottaminen osaksi sopimusta

Jotta vakioehtojen käyttäminen on mahdollista, tulee ne ottaa osaksi sopimusta. Tämä tapahtuu ”liittämällä” vakioehdot osaksi varsinaista sopimusta. Vakioehtojen liityntä sopimukseen voi tapahtua monella tavalla. Kaikista vahvin suhde liittymällä on silloin, kun vakioehdot on painettu valmiiksi sopimukseen. Mikäli sopimus tehdään Internetissä, katsotaan että vakioehdoilla ja sopimuksella on vahva suhde silloin, kun asiakas saa kaupanteon yhteydessä vakioehdot nähtäville ja hyväksyttäväkseen. (Hemmo 2009, 95–96.) Vakioehdot tulevat sopimuksen osaksi myös silloin, kun sopimusta solmittaessa tai itse sopimuksessa mainitaan vakioehdoista, ja siitä, että ne tulevat sovellettavaksi. Silloin kun toinen osapuoli on hyväksynyt vakioehdot, tai jos ne ovat sopimuksessa, tulevat ne osaksi sopimusta. (Vuorijoki 2002, 41.)

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2001:126 käsitteli sitä, tuliko osaksi sopimusta ottaa vakioehdoissa mainittu omistuksenpidätysehto. Tapauksessa myyjä oli lähettänyt sahalaitoksen johtajalle tilausvahvistuksen, joka koski sahalle ostettua hakeseulaa. Tilausvahvistuksessa oli viittaus yleisiin sopimusehtoihin, joiden mukaan myyjällä oli oikeus pidättää hakeseulan omistus siihen asti, kunnes se on maksettu kokonaan. Ostaja oli palauttanut ja allekirjoittanut tilausvahvistuksen kolmen viikon kuluttua siitä, kun se oli hänelle lähetetty. Korkein oikeus katsoi, että ostajalla oli ollut tarpeeksi aikaa selvittää vakioehtojen sisältöä.

Kun myöskään omistuksenpidätysehtoa ei pidetty yllättävänä maksuehtoihin nähden, päätti korkein oikeus, että omistuksenpidätysehto oli tullut osaksi kauppasopimusta.

Mikäli vakioehdot on valmiiksi painettuina sopimusasiakirjaan, tulevat vakioehdot osaksi sopimusta, kun se on allekirjoitettu. Liitynnän kannalta merkityksentöntä on se, lukiko toinen osapuoli sopimusta lainkaan. Allekirjoittamalla sopimuksen osapuolet hyväksyvät ehdot, jotka sopimuksessa ovat. Jos sopimusta tehtäessä viitataan siihen, että vakioehdot tulevat osaksi sopimusta, täytyy sopijapuolella olla mahdollisuus tutustua ehtoihin. (Hoppu & Hoppu 2011, 64.)

Lisäksi vaaditaan sitä, että vakioehdot joihin sopimuksessa viitataan, on yksilöity riittävän tarkasti. Sopijapuolelle voidaan antaa vakioehdot, tai hän voi itse hankkia ne. Vakioehtojesoveltamisen kannalta merkityksellistä on se, että sopijapuolella on ollut mahdollisuus tutustua ehtoihin. Sillä ei puolestaan ole väliä, onko hän todellisuudessa tehnyt niin. (Saarnilehto, 2009 63.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1993:45 on otettu kantaa vakioehtojesoveltamisesta osaksi sopimusta. Tapauksessa oli kyse siitä, tuliko yleisissä myyntiehtojissa mainittu omistuksenpidätysehto ottaa osaksi sopimuksen ehtoja, ja oliko B:llä tämän perusteella oikeus vaatia kaupan purkamista. Yritys A oli ostanut yritys B:ltä yhteensä seitsemän kauhakuormaajaa laitteineen. Yritys A oli asetettu konkurssiin, eikä se myöskään ollut maksanut kauhakuormaajista sovittua hintaa. Sopimukseen sisältyi maininta, jonka mukaan Suomen Teknillisen Kauppaliiton yleiset myyntiehdot tulivat noudatettaviksi sopimussuhteessa. Kauppaliiton yleisiin ehtoihin sisältyi myös omistuksenpidätysehto, jonka mukaan omistusoikeus kaupan kohteeseen siirtyi vasta silloin, kun koko kauppahinta oli maksettu ja muut sitoumukset ja velvoitteet täytetty. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa, että yleiset myyntiehdot eivät olleet A:n saatavilla sopimusneuvottelujen yhteydessä, eikä niitä myöskään toimitettu tilausvahvistuksen liitteenä. A:lla ei siten ollut mahdollisuutta tutustua yleisiin myyntiehtoihin, joten A:n ja B:n väliseen sopimukseen ei voitu ottaa omistuksenpidätysehtoa. Tämän johdosta A:n ja B:n välistä sopimusta ei purettu ja kauppa jäi voimaan.

Yleensä vakioehdot on laadittu yhteistyössä osapuolten, tai heidän edustajiensa kesken tai vastaavasti ne voidaan laatia myös yksipuolisesti. Mikäli vakioehdot

on laadittu yksipuoleisesti, on mahdollista, että toinen sopijapuoli on heikommassa asemassa, koska hänellä ei ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa ehtojen sisältöön. Vaarana on myös, että vahvempi osapuoli käyttää omaa asemaansa ja tietämystään toista sopijapuolta vastaan, joka ei välttämättä ymmärrä vakioehtojen määräyksistä mitään. Tällöin vahvempi osapuoli voi tehdä vakioehdot pelkästään omaa etuaan ajatellen, eivätkä sopijapuolet ole tasa-arvoisessa asemassa toisiinsa verrattuna. (Telaranta 1990, 183.)

3.5.2 Vakioehtojen liityntä kauppatavan, sopimuskäytännön ja päättämistavan perusteella

Pääsääntöisesti vakioehtojen liittyminen osaksi sopimusta on riippuvainen siitä, onko niihin viitattu asianmukaisesti ja onko sopijapuolella ollut mahdollisuus ottaa selvää ehdoista. Liityntä sopimukseen voi riippua myös siitä, onko ehdot painettu osaksi sopimusasiakirjaa. Tähän pääsääntöön on kuitenkin olemassa poikkeus, jonka voivat aiheuttaa osapuolien aiempi sopimuskäytäntö ja kauppatapa. (Hoppu & Hoppu 2011, 64–65.) Näiden lisäksi huomiota voidaan kiinnittää myös muihin seikkoihin. Siihen, tulevatko edellä mainitut liittymisperusteet sovellettaviksi vaikuttaa osaltaan se, onko vakioehdot laadittu yksipuoleisesti vai yhteistyössä osapuolten kesken. (Hemmo 2003, 158.)

Kauppatavalla tarkoitetaan sitä, että erilaiset kauppaan liittyvät tavat ovat vakiintuneet pitkän ajan kuluessa jollakin tietyllä alalla, ja niitä on alettu pitämään kyseisellä alalla normaalina käytäntönä, jota muutkin toimijat noudattavat. Kysymys siitä, voisivatko laajasti käytettävät vakioehdot saada kauppatavan aseman, on herättänyt epäilyjä. Tällöin tietyllä alalla käytettävät vakioehdot tulisivat automaattisesti sopimusosapuolia velvoittavaksi. Loppujen lopuksi vakioehdot kuvastavat toisen osapuolen hyväksi koituvia etuja, eikä niitä tulisi käyttää kauppatapana pelkästään sen vuoksi, että vakioehdot ovat jollakin alalla laajassa käytössä. (Wilhelmsson 2008, 79.)

Korkein oikeus on ottanut kantaa siihen, voiko vakioehto pitää kauppatapana ratkaisussa KKO 1984 II 119. Kyseisessä tapauksessa kiinteistövälittäjän avustuksella oli tehty osakekauppa. Osakkeen omistusoikeus siirtyi, kun kauppahinta oli maksettu kokonaisuudessaan. Kiinteistövälittäjä vaati palkkiotaan maksettavaksi ennen osakkeen omistusoikeuden siirtymistä, koska hänen mukaansa

se oli yleinen kauppatapaa. Kiinteistövälittäjä oli kauppatapaa selvittäessään viitannut kahteen, kiinteistövälittäjien yleisesti käyttämään sopimuskaavakkeeseen. Korkeimman oikeuden mielestä yleistä kauppatapaa ei voinut todistaa sillä, että kiinteistövälittäjien yleisesti käyttämissä sopimuskaavakkeissa oli välityspalkkion maksamista koskeva ehto. Koska toimeksiantosopimuksessa ei ollut mainintaa välityspalkkion eräpäivästä, tuli se maksettavaksi kun kauppahinta oli maksettu kokonaan.

Wilhelmsson (2008, 80.) kuitenkin toteaa, että joissakin tapauksissa vakioehdot saattaisivat tulla ainakin osittain kauppataivaksi. Tällöin edustavien järjestöjen olisi pitänyt laatia vakioehdot yhdessä siten, että molemmilla järjestöillä on ollut aito ja todellinen mahdollisuus vaikuttaa ehtojen sisältöön. Lisäksi ehtoja olisi pitänyt käyttää tietyllä alalla pitkään. Esimerkiksi Kansainvälisen Kauppakamarin normit, jotka koskevat tiettyjen toimitusehtojen sisältöä, olisi mahdollista käsitellä kauppataivaksi tiettyntyyppisessä kaupassa.

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1977 II 103 antoi myös viitteitä siitä, että vakioehtojen käyttö voi vakiintua kauppataivaksi, tai ainakin melko lähelle sitä. Tapauksessa A oli ostamassa autoa. Painettuun lomakkeeseen tehty tilausso-pimus sisälsi ehdon, jonka mukaan myyjä B:llä ei ole vastuuta sopimuksen täyt-tämättä jättämisestä jos se johtui siitä, ettei tehdas tai maahantuoja pystyneet täyttämään toimitusvelvollisuuttaan. A:n sopimuskappaleeseen ei ollut painettu edellä mainittuja vakioehtoja. Auton toimittaminen myöhästyi, joten A vaati B:lta vahingonkorvausta. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa, että A:lla oli paljon kokemusta autovuokraamotoiminnasta sekä autojen hankinnasta, minkä lisäksi kyseessä oleva ehto ei ollut mitenkään yllättävä tai ankara. A oli siis selvillä sii-tä, mitä vakioehtoja alalla yleensä käytettiin. Tämän perusteella sopimusehto satoi osapuolia. B joutui kuitenkin maksamaan vahingonkorvausta A:lle, sillä ei pystytty näyttämään, ettei tehdas olisi pysynyt toimittamaan autoja.

Sopimukset joita osapuolet ovat aikaisemmin tehneet, voivat vaikuttaa myös tuleviin sopimuksiin, varsinkin jos sopimusten kohteet ovat samanlaisia. Mikäli kyseessä on esimerkiksi toistuva sopimussuhde tai jatkuva tavarantoimitus, on puitesopimuksen käyttäminen suositeltavaa. Siinä sovitaan ehdoista joilla yksit-täiset sopimukset tullaan myöhemmin tekemään. Puitesopimus voi sisältää niin vakio- kuin yksilöllisiäkin ehtoja, jotka tulevat myöhemmin solmittavien yksittäis-

ten sopimusten ehdoiksi. Ongelmia aiheutuu lähinnä siinä tapauksessa, jos jotkin ehdot ovat puitesopimukseen verrattuna ristiriitaisia. Mikäli puitesopimusta ei ole tehty, mutta osapuolet ovat tehneet ennenkin sopimuksia joiden kohteet ovat täysin samanlaisia, voivat samat ehdot tulla sovelletuksi myös uusiin sopimuksiin. Tällöin osapuolten välillä solmitut entiset sopimukset katsotaan eräänlaiseksi puitesopimukseksi, ja samojen ehtojen käyttämisen katsotaan vastavan osapuolten tarkoitusta.(Hemmo 2009, 100.)

Osapuolten omaksuman käytännön perusteella on mahdollista liittää sopimukseen vakioehtoja. Tällöin ehdoilta vaaditaan sitä, että niitä on käytetty aikaisemmissa sopimuksissa, ja niiden liityntä on tullut asianmukaisesti merkityksi sopimukseen. Lisäksi aikaisemmin tehtyjen sopimusten tulee olla riittävässä määrin samansisältöisiä verrattuna uusiin sopimuksiin, ja niitä tulee olla tehtynä useita jotta kyseessä voisi olla osapuolten välille muodostunut käytäntö.(Hoppu & Hoppu 2011, 64–65.)

Jotta vakioehdot voitaisiin liittää pätevästi osaksi sopimusta, tulee sopimuksen sisältää asianmukainen viittaus vakioehtoihin ja asiakkaan on pystyttävä tutustumaan ehtoihin ennen sopimuksen hyväksymistä. (Telaranta 1990 188). Tämän lisäksi liityntäperusteita arvioitaessa voidaan tarkastella ehtojen tasapuolisuutta, mutta myös niiden sisältöä. Mikäli ehdot ovat toisen sopijapuolen kannalta vaativia, tulee myös vakioehtojen liityntävaatimuksia venyttää.(Hemmo 2009, 101.)

3.5.3 Ankarat ja yllättävät ehdot

Vakioehtojen sitovuuteen vaikuttaa käytännössä varsin merkittävästi vaatimus, jonka mukaan ankaria ja yllättäviä ehtoja tulee korostaa. Tämä tarkoittaa sitä, että ehto joka on toisen sopijapuolen kannalta yllättävä tai ankara ei tule osaksi varsinaista sopimusta, ellei siitä ilmoiteta sopijapuolelle tai muuten erityisesti korosteta ehdon yllättävyyttä ja ankaruutta.(Vuorijoki 2002, 42.)

Se, millä tavoin ehtoja tulee korostaa, riippuu ehtojen laatijasta. Mahdollista on, että ehdoista huomautetaan suullisesti, jolloin sopijapuolelle kerrotaan ehdon ankaruudesta. Toisen osapuolen informointi on mahdollista toteuttaa myös siten, että ankarat ja yllättävät ehdot painetaan erottuvalla fontilla ja värillä, jolloin

ne ovat helpommin huomattavissa. Sopimuksen oheismateriaalin avulla voidaan myös informoida toista sopijapuolta ehtojen ankaruudesta. Usein ehtojen korostaminen suullisesti ei riitä, koska tarpeen vaatiessa ehtojen laatineen osapuolen on pystyttävä todistamaan, että hänen korostamisvelvollisuutensa on täytetty. (Hoppu & Hoppu 2011, 65.)

Ankarien ja yllättävien ehtojen arvioinnissa hyvä kysymys on, mitä ehtoja pitäisi pitää ankarina ja yllättävinä? Ankarana ehtona pidetään ainakin sellaisia ehtoja jotka rajoittavat toisen osapuolen oikeuksia huomattavasti. Myös sellainen ehto voi olla yllättävä ja ankara, joka lisää toisen osapuolen velvollisuuksia huomattavasti verrattuna siihen, että vakioehtojen sijaan dispositiivinen lainsäädäntö tulisi sovellettavaksi sopimussuhteeseen. Ankaruuden, ja siten ehtojen sitovuu-den kannalta olennaista on se, missä määrin vakioehdot poikkeavat tahdonvaltaisen oikeuden säädöksistä. Mikäli poikkeama on suuri, on ehto todennäköisesti ankara. Ankaruuden arvioinnissa ei siten kiinnitetä huomiota subjektiivisiin kokemuksiin. (Hemmo 2009, 102–103.)

Vakioehdon mahdollinen ankaruus riippuu siitä, millaisia ankarat ehdot ovat siihen lopputulokseen verrattuna, jos tahdonvaltaista oikeutta olisi käytetty. Sopimuksen reaalisisällölle annetaan myös sijaa arvioinnissa. Ehtoja, jotka eivät vaikuta liiemmin sopimusosapuolten tasavertaisuuteen tai johda kohtuuttomuuteen, ei voida pitää ankarina. Toisaalta jokin tietty ehto voi olla ankara ja yllättävä sillä perusteella, että se on ankara ja yllättävä muihin sopimuksen ehtoihin verrattuna, ja tämän johdosta sopimuksen soveltaminen johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen. Mikäli asiakkaana oleva osapuoli ei tunne sopimuskäytäntöä, tai hän ei ole kyseisen alan asiantuntija, on luonnollista että ankaria ja yllättäviä ehtoja korostetaan laajasti. Jos asiakas sen sijaan on alan asiantuntija, tai hän on tehnyt ennenkin samankaltaisia sopimuksia, ei korostamisvelvollisuus ole yhtä laaja. (Hemmo 2009, 103–104.) Informaatiovelvollisuuden laajuuteen vaikuttaa sen lisäksi mikä on toisen sopijapuolen asiantuntemuksen taso, myös se, kuinka ankara ehto on kyseessä. Jos ehto on ankara, tulee siitä informoida to-della hyvin toista osapuolta, jotta se tulisi sitovaksi. (Wilhelmsson 2008, 96.)

4 Poikkeukset sopimuksen sitovuuden periaatteesta

Edellä on käsitelty sopimuksen sitovuutta, sekä sitä, mitä sitovuuden periaate pitää sisällään. Pääsääntönä on, että sopimus sitoo tekijöitään. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin olemassa poikkeuksia joiden perusteella sopimus ei sido tekijöitään. Sopimuksen sitovuuden puuttuminen voi johtua monista eri tekijöistä, kuten esimerkiksi toisen sopijapuolen vajaavaltaisuudesta tai siitä, että toinen osapuoli on pakotettu sopimuksen tekemiseen. Toisaalta jonkin ehdon ollessa kohtuuton, voidaan soveltaa oikeustoimilain 36 §:n sovittelusäännöstä, joka muodostaa myös poikkeuksen sitovuuteen.

Tässä osiossa käsitellään sopimuksen sitovuuteen kohdistuvia poikkeuksia siten, että ensin käydään läpi sopimuksen pätemättömyyttä, joka aiheutuu oikeustoimikelpoisuuden puutteesta tai muista syistä. Tämän jälkeen käsitellään oikeustoimilain 3 luvun mukaisia pätemättömyysperusteita. Lisäksi tässä luvussa syvennyttään oikeustoimilain 36 §:ssä esiin tulevaan sopimuksen kohtuullistamiseen, minkä lisäksi tutustutaan myös muissa laeissa oleviin erityisiin kohtuullistamissäännöksiin.

4.1 Yleistä sopimuksen pätemättömyydestä

Sopimuksen pätemättömyydestä puhuttaessa on hyvä tiedostaa, ettei pätemättömyyden käsitettä olla määritelty yleispätevästi. Sen sijaan pätemättömyyttä voidaan tarkastella eri näkökulmista, kuten esimerkiksi sopimuksen muodosta tai sen sisällöstä johtuvan pätemättömyyden näkökulmasta. Voidaan kuitenkin sanoa, että pätemättömyys tarkoittaa sitä, ettei osapuolten tarvitse täyttää sopimuksessa heille asetettuja vaatimuksia. (Saarnilehto 2009, 106–107.)

Sopimuksen pätevyyttä, tai sen pätemättömyyttä, voidaan analysoida klassisen ja analyyttisen pätemättömyysopin avulla. Klassisen pätemättömyysopin on kuitenkin korvannut pääosin analyyttinen pätemättömyysoppi. Sen mukaan sopimuksen pätevyyttä voidaan tarkastella erottamalla kolme kysymystä; miten pätemättömyys vaikuttaa, siis otetaanko pätemättömyys huomioon viran puolesta vai edellytetäänkö toisen osapuolen aktiivisuutta. Toinen kysymys käsittelee pätemättömyyden lopullisuutta, eli onko pätemättömyyttä mahdollista korjata. Kolmantena kysymyksenä on se, kenellä on oikeus sopimuksen pätemättömyy-

teen vetoamiseen. Toisinaan ainoastaan toisella sopijapuolella on mahdollisuus vedota pätemättömyyteen, kun taas toisinaan kaikilla sopimuksen piiriin kuuluvilla on tämä oikeus. Tämän perusteella on siis mahdollista, että pätemättömyys on vaikutukseltaan suppeaa tai tehokasta. (Hemmo 2009, 174–175.)

Esimerkiksi oikeustoimilain 28 §:n mukainen oikeudenvastainen pakottaminen on pätemättömyysvaikutukseltaan suppeaa, sillä sitä ei oteta huomioon viranpuolesta. Sopimus, joka on tehty oikeudenvastaisesti pakottamalla, voidaan kuitenkin saattaa voimaan jos se, jota on pakotettu, hyväksyy sopimuksen. Lisäksi ainoastaan sillä, jota on pakotettu, on oikeus vedota pätemättömyyteen. Osapuolella jota ei pakotettu, ei ole oikeutta vaatia sopimusta purettavaksi.

Vilpitöntä mieltä ja sopimuksen sitovuutta käsiteltiin edellä jaksossa 2.2.2. jossa keskityttiin lähinnä oikeustoimilain 39 §:n vilpitöntä mieltä koskevaan säädökseen, sekä vilpittömän mielen yleiseen määrittelyyn. Oikeustoimilain 3 luvun mukaiset pätemättömyysperusteet ovat monesti riippuvaisia siitä, oliko se osapuoli joka ei vetoa pätemättömyyteen, vilpittömässä mielessä suhteessa pätemättömyysperusteeseen. Oikeustoimilain 3 luvusta ilmenevät pätemättömyysperusteet voidaan jakaa joko vahvoihin tai heikkoihin perusteisiin. Vilpittömällä mielellä on vaikutusta arvioitaessa heikkoja pätemättömyysperusteita, koska tällöin rikotun osapuolen suojantarpeella ei ole yhtä suurta merkitystä kuin vahvojen pätemättömyysperusteiden kohdalla. Kun käsillä on heikon pätemättömyysperusteen mukainen sopimuksen sitovuuden arviointi, voidaan arvioinnissa ottaa huomioon toisen osapuolen vilpittömän mielen. Heikkoihin pätemättömyysperusteisiin on tosin mahdollista vedota vain, jos toinen osapuoli ei ollut vilpittömässä mielessä. Vahvoihin pätemättömyysperusteisiin on mahdollista vedota huolimatta siitä, oliko toinen osapuoli vilpittömässä mielessä vai ei. Oikeustoimilain 3 luvun säädöksistä vahvoja pätemättömyysperusteita edustaa 28 § ja 32.2 §. (Hemmo 2003, 316–318.)

On myös syytä todeta, että oikeustoimilain 3 luvun pätemättömyysperusteet ovat luonteeltaan varsin ehdottomia. Niinpä luvun säädösten soveltaminen johdattaa sopimuksen pätemättömyyteen, tai vastaavasti sopimus jää osapuoliaan sitovaksi. Mitään välimuotoa näiden säädösten osalta ei ole olemassa. Sopimusta voi sovitella oikeustoimilain 36 §:n nojalla, jolloin on mahdollista, että vain

jokin tietty toisen osapuolen kannalta kohtuuton ehto poistetaan. (Määttä 2006, 133.)

Sopimus siis jäisi muilta osin voimaan, ainoastaan ilman kohtuutonta ehtoa. Aina kuitenkin jonkin tietyn ehdon poistaminen ei ole ainoa ratkaisu, koska kohtuutonta ehtoa voidaan säädöksen mukaan myös sovitella. Oikeustoimilain 36 § on yleinen sovittelusäädös jota käytetään varsin laajasti. Tämän lisäksi käytössä erityisiä kohtuullistamissäännöksiä, joita löytyy esimerkiksi kuluttajan-suojalaista, työsopimuslaista ja maakaaresta.

4.2 Puutteet toisen osapuolen oikeustoimikelpoisuudessa

Luonnollisen henkilön oikeustoimikelpoisuudessa voi olla puutteita. Luonnollinen henkilö on oikeuskelpoinen syntymästä kuolemaan saakka, joten hän voi saada nimiinsä oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeustoimikelpoisuudella tarkoitetaan sitä, että henkilö voi pätevästi luovuttaa oikeuksiaan ja tehdä oikeustoimia. Kuitenkin luonnollisen henkilön oikeustoimikelpoisuutta rajoittaa ainakin alaikäisyys. Luonnollisen henkilön oikeustoimikelpoisuutta voidaan tämän lisäksi myös rajoittaa, mikäli se nähdään tarpeelliseksi. Rekisteröimättömillä yrityksillä ei myöskään ole lähtökohtaisesti oikeustoimikelpoisuutta, vaikka ne voivat tehdä oikeustoimia halutessaan. Valtuutuksella jonkin yrityksen puolesta tehty oikeustoimi voi olla pätemätön, jos valtuutetulla ei ole tarvittavaa kelpoisuutta. Valtuutusta on käsitelty osiossa 3.4. joten sitä ei käsitellä uudestaan tässä yhteydessä.

4.2.1 Luonnollisen henkilön oikeustoimikelpoisuuden puute

Holhustoimilain 2 §:n mukaan kaikki alle 18-vuotiaat alaikäiset henkilöt ovat vajaavaltaisia, mutta myös täysi-ikäinen henkilö voidaan julistaa vajaavaltaiseksi. Lain 18 §:ssä on säädetty toimintakelpoisuuden rajoittamisesta. Ensimmäisen momentin mukaan sellaisen täysi-ikäisen henkilön toimintakelpoisuutta voidaan rajoittaa, joka ei pysty huolehtimaan omista taloudellisista asioistaan siten, että hänen etunsa, kuten toimeentulo tai varallisuusasema on vaarassa. Mikäli edunvalvojan määrääminen ei ole riittävä toimenpide, voi tuomioistuimien rajoittaa henkilön toimintakelpoisuutta. Toimintakelpoisuuden rajoittaminen etenee portaittain siten, että lievin vaihtoehto on tiettyjen oikeustoimien ja tietyn henkilön

hallinnassa olevan omaisuuden hallitseminen ainoastaan yhdessä edunvalvojan kanssa. Toisena vaihtoehtona voidaan määrätä, ettei henkilöllä ole kelpoisuutta tiettyjen oikeustoimien tai tietyn omaisuutensa hallitsemiseen. Kolmantena, ja järeimpänä, keinona on henkilön julistaminen vajaavaltaiseksi. Kuitenkin vajaavaltaiseksi julistaminen on kiellettyä, jos kaksi ensimmäistä vaihtoehtoa ovat riittävät henkilön etujen turvaamiseen. Lisäksi toimintakelpoisuuden rajoittaminen sellaisen oikeustoimen tekemiseen, johon vajaavaltaisella on oikeus, on kiellettyä. (Holhoustoimilaki 2 ja 18 §.)

Kuten edellä olevasta kappaleesta ilmenee, on vajaavaltaiseksi julistaminen henkilön oikeustoimikelpoisuuden kannalta kaikkein huonoin vaihtoehto. Tällöin henkilöllä ei ole minkäänlaista määräysvaltaa omasta omaisuudestaan, eikä hän voi tehdä sitovia sopimuksia poikkeuksia lukuun ottamatta. Tällöin edunvalvoja hoitaa vajaavaltaisen omaisuudesta huolehtimisen, sekä solmii ja hyväksyy tarvittavat sopimukset hänen puolestaan. Toinen vaihtoehto, jossa henkilö ei voi hallita tiettyä omaisuuttaan tai tehdä tiettyjä sopimuksia, on hiukan lievempi kuin vajaavaltaiseksi julistaminen. Henkilö voi siten tehdä kaikkia muita oikeustoimia ja hallita kaikkea muuta omaisuuttaan, paitsi sitä, mihin hänellä ei ole kelpoisuutta. Esimerkiksi hän voi myydä auton, mutta hänen kelpoisuutensa ei kuitenkaan riitä kiinteistön myymiseen. Ensimmäisen ja toisen vaihtoehdon mukaan henkilön oikeustoimikelpoisuutta on rajoitettu osittain, ja hän voi tehdä pätevästi oikeustoimia yhdessä edunvalvojan kanssa, tai yksinään, mikäli hänellä on siihen kelpoisuus. (Parviainen & Rubanin 2009, 223.)

Holhoustoimilain 23.1 §:n mukaan vajaavaltainen ei voi tehdä sopimuksia tai muita oikeustoimia, eikä hän voi vallita omaisuuttaan ellei laissa toisin säädetä. Tästä on kuitenkin olemassa poikkeuksia. TSL:n 1:6.2 §:n mukaan vajaavaltaiseksi julistettu henkilö voi tehdä ja päättää työsopimuksestaan itse. Laissa nuorista työntekijöistä (998/1993) on säädetty, että 15- vuotta täyttänyt saa tehdä, irtisanoa tai purkaa työsopimuksensa itse. Vajaavaltaisella on lisäksi holhoustoimilain 24.1 §:n perusteella kelpoisuus sellaisten oikeustoimien tekemiseen, jotka ovat tavanomaisia ja vähäisiä merkitykseltään.

Holhoustoimilain 24.1 §:n mukaan vajaavaltainen saa tehdä oikeustoimia jotka ovat tavanomaisia ja merkitykseltään vähäisiä. Millaisia oikeustoimia olisi tämän perusteella pidettävä tavanomaisina ja merkitykseltään vähäisinä? Vajaavaltai-

nen, olipa hän sitten alaikäinen tai ei, voi tehdä sitovan oikeustoimen uuden tietokonepelin ostamisesta, mutta onko oikeustoimi sitova, jos hän ostaa esimerkiksi uuden mopon? Tulotason kohotessa ja kulutustottumusten muuttuessa entistä arvokkaampien hyödykkeiden ostaminen on muuttunut luonteeltaan tavanomaiseksi, ja siten niiden ostamisen merkitystä ei pidetä kovin suurena. Vuorijoen (2002, 90.) mukaan se tosiseikka, ettei henkilöllä ole oikeustoimikelpoisuutta ei estä häntä tekemästä sopimuksia. Tosin oikeustointen tulee olla edellä holhoustoimilain 24.1 §:ssä mainitulla tavalla merkitykseltään vähäisiä ja tavanomaisia.

Alaikäisten osalta, jotka ovat suurin vajaavaltaiten ryhmä, oikeustoimen sitovuudessa tulee ottaa huomioon henkilön kehitystaso sekä hänen ikänsä. Arvioitaessa oikeustoimen sitovuutta tulee myös tarkastella sitä, millaisen tavaran tai palveluksen vajaavaltainen on hankkinut, sekä sen hintaa ja muita oikeustoimen ehtoja. Hyödykkeen hinta ja vajaavaltaisen ikä ovat tärkeimmät kriteerit tarkasteltaessa sitovuutta. Vaikka mitään tarkkoja rahamääriä on mahdotonta esittää, on selvää, että mitä lähempänä alaikäinen on täysi-ikäisyyden rajaa, sitä tehokkaammin hän voi päättää suurempien rahasummien käytöstä. Toisaalta myös hyödykkeen laatu voi vaikuttaa sitovuuteen siten, että tavanomaisten hyödykkeiden ostamista voidaan helpommin pitää vähäisenä ja tavallisena oikeustoimena. Tämän perusteella esimerkiksi 15-vuotias henkilö voisi ostaa sitovasti mopon, mutta moottoripyörää hän ei välttämättä voisi ostaa. (Hemmo 2003, 337–338.)

Holhoustoimilain 26.1 §:stä käy ilmi, että sellainen oikeustoimi, jonka tekemiseen vajaavaltaisella ei ollut oikeutta, ei sido häntä ellei edunvalvoja anna suostumustaan oikeustoimen tekemiseen. 26.2 §:ssä on säädetty siitä, missä tapauksessa vajaavaltaisen tekemä oikeustoimi voi tulla häntä sitovaksi. Oikeustoimi voi tulla sitovaksi jos edunvalvoja hyväksyy sen, tai jos vajaavaltaiseksi julistettu hyväksyy oikeustoimen täysivaltaiseksi tultuaan. (Holhoustoimilaki 26 §.)

Vajaavaltaisen tekemä oikeustoimi on sitomaton, jos hänellä ei ollut oikeutta sen tekemiseen. Tämä koskee myös niitä tilanteita, kun rajoitetusti oikeustoimikelpoinen tekee sellaisen sopimuksen, jonka tekemiseen hänellä ei ollut oikeutta. Rajoitetun oikeustoimikelpoisuuden omaava henkilö voi kuitenkin tehdä sellaisia sitovia sopimuksia, joiden tekemistä häneltä ei ole kielletty. Mikäli vajaa-

valtainen haluaa tehdä sitovan sopimuksen, onnistuu se ainoastaan edunvalvojan suostumuksella. Jos vajaavaltainen on tehnyt sopimuksen ilman edunvalvojan suostumusta, on se pätemätön. Sopimuksen pätemättömyys voi korjaantua ainoastaan silloin, jos edunvalvoja hyväksyy oikeustoimen tai jos vajaavaltainen tultuaan täysivaltaiseksi hyväksyy sen. (Vuorijoki 2002, 90–91.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1944 II 165 otettiin kantaa siihen, oliko alaikäisen tekemä puukauppa sitova, ja oliko hän velvollinen suorittamaan kauppahinnan jäännöksen takausmiehilleen. Korkein oikeus päätti, että kauppa oli sitova, koska täysi-ikäiseksi tultuaankin henkilö käytti hyväkseen vastaanottamiaan puita. Korkeimman oikeuden ratkaisemassa tapauksessa KKO 1958 II 76 oli puolestaan kyse siitä, pitikö kiinteistön kauppa julistaa mitättömäksi sillä perusteella, että alaikäinen ostaja oli allekirjoittanut kauppakirjan. Alaikäisen holhoojan allekirjoitusta ei ollut kauppakirjassa, mutta hän oli kuitenkin läsnä kaupantekotilaisuudessa, kun kauppa vahvistettiin. Korkein oikeus katsoi, että alaikäisen holhooja oli antanut suostumuksensa kauppaan alaikäisen puolesta sillä perusteella, että hän oli läsnä kauppaa vahvistettaessa. Korkein oikeus hylkäsi kanteen, ja kauppaa ei purettu.

4.2.2 Vajaavaltaisen tekemä oikeustoimi ilman edunvalvojan suostumusta

Välillä vajaavaltainen tekee oikeustoimia ilman niihin tarvittavaa edunvalvojan suostumusta. Tällöin holhoustoimilain 27.1 §:n mukaan se, jonka kanssa sopimus tehtiin voi pätevästi vetäytyä pois sopimuksesta. Mainittu oikeus sopimuksesta vetäytymiseen on voimassa niin kauan kuin sopimusta ei ole hyväksytty tai täytetty asianmukaisesti. Holhoustoimilain 27.2 §:ssä säädetään vilpittömästä mielestä. Jos se, jonka kanssa vajaavaltainen teki oikeustoimen, oli vilpittömässä mielessä oikeustointa tehtäessä, voi vetäytyä sopimuksesta ensimmäisessä momentissa mainitulla tavalla. Mikäli toinen osapuoli tiesi sopimusta tehdessään henkilön vajaavaltaisuudesta, ei hän voi vetäytyä sopimuksesta sinä aikana joka kuluu suostumuksen hankkimiseen, tai sen ajan kuluessa, jonka he ovat sopineet käytettäväksi suostumuksen hankkimiseen. Holhoustoimilain 27.3 §:n mukaan ilmoitus sopimuksesta vetäytymisestä voidaan tehdä niin vajaavaltaiselle itselleen, kuin hänen edunvalvojalleen. (Holhoustoimilaki 27 §.)

Hallituksen esityksen (HE 146/1998) mukaan sopimusta voidaan pitää asianmukaisesti täytettynä silloin, kun edunvalvoja on tehnyt sopimuksen mukaisen suoritteen, eikä sitä voida vaatia enää takaisin. Edunvalvojan ei tarvitse välttämättä täyttää sopimusta, koska vajaavaltainenkin voi täyttää sopimuksen niillä varoilla, joiden hallitsemista ei häneltä ole kielletty. Holhoustoimilain 27.1 §:n mukainen vetäytymisoikeus on käytössä silloin, jos toinen osapuoli oli vilpittömässä mielessä. Hallituksen esityksen mukaan vilpittömän mielen arviointiin vaikuttaa se, miten tarkasti toinen osapuoli on ottanut selvää vajaavaltaisen oikeustoimikelpoisuudesta. Jos toinen osapuoli oletti, että vajaavaltainen on kelpoinen tekemään sopimuksen senkin jälkeen kun hän oli ottanut huolellisesti selvää asiasta, on hän vilpittömässä mielessä.

Vajaavaltaisen tekemän sopimuksen pätemättömyyteen vetoamista on rajoitettu. Pätemättömyyteen voi vedota vajaavaltaisen edunvalvoja. Sen lisäksi vajaavaltainen joka on tullut täysivaltaiseksi, voi vedota sopimuksen pätemättömyyteen. Sopimuksen toisen osapuolen vetoamista pätemättömyyteen on rajoitettu siten, että vain vilpittömässä mielessä ollut saa vedota siihen. Tosin sellainenkin sopimusosapuoli joka ei ollut vilpittömässä mielessä, saa vedota pätemättömyyteen silloin, kun edunvalvojan hyväksynnälle varattu aika on kulunut loppuun.(Hemmo 2003, 342.)

Mikäli vajaavaltainen on tehnyt oikeustoimen johon hänen olisi pitänyt saada edunvalvojan suostumus, eikä sopimus tule sitovaksi, tulee holhoustoimilain 28 §:n nojalla kummankin osapuolen palauttaa se, mitä he ovat saaneet. Vastaanotetun hyödykkeen arvo voi tulla korvatavaksi, jos palauttaminen on käynyt jostain syystä mahdottomaksi. Vajaavaltaisen ei kuitenkaan tarvitse suorittaa korvausta enempää, kuin mitä hänen kohtuullinen elatus maksaa, tai mitä on koinut hänen hyödykseen. Sen sijaan vastapuolella ei tällaista rajoitusta ole, vaan hänen tulee korvata ilman rajoituksia vastaanottamansa suoritus.(Holhoustoimilaki 28 §.)

Käytännössä yleisimpiä ovat tapaukset, joissa alaikäinen on tilannut tai ostanut jonkin hyödykkeen ilman huoltajan lupaa. Tällöin on mahdollista, että holhoustoimilain 28 §:n mukainen palautusvelvollisuus tulee sovellettavaksi. Kuluttajariitalautakunta (jäljempänä lautakunta) joutuu ottamaan kantaa tällaisissa tapauksissa oikeustoimen sitovuuteen ja mahdolliseen palautusvelvollisuuteen. Lautak-

kunnan ratkaisussa 3460/36/10 oli kyse siitä, oliko alaikäisen A:n tekemä koiranruokintasuunnitelman tilaus pätevä. A oli käynyt sähköpostin välityksellä keskustelua koiran ruokintasuunnitelmasta elinkeinonharjoittaja B:n kanssa, ja B oli tehnyt A:lle ruokintasuunnitelman. Hinnaltaan suunnitelma oli 40 euroa. Lautakunta katsoi päätöksessään, ettei kyseinen ruokintasuunnitelma ollut sellainen hyödyke, jota voitiin pitää 13-vuotiaan A:n kannalta tavanomaisena ja merkitykseltään vähäisenä hyödykkeenä. A:n huoltaja ei ollut antanut suostumustaan suunnitelman tilaamiseen, joten sopimus ei tullut sitovaksi. Merkitystä ei ollut sillä, oliko B luullut keskustelevansa täysivaltaisen kanssa. Lautakunta suositti, että A palauttaa ruokintasuunnitelman B:lle, ja B puolestaan mitätöi 40 euron laskun.

4.2.3 Yhteisöjen oikeuskelpoisuus

Kuten jo jakson 4.2. alussa mainittiin, ovat luonnolliset henkilöt oikeuskelpoisia syntymästä kuolemaan saakka. Oikeuskelpoinen tarkoittaa sitä, että henkilö voi saada nimiinsä oikeuksia ja velvollisuuksia. Oikeuskelpoinen luonnollinen henkilö ei kuitenkaan ole välttämättä oikeustoimikelpoinen, sillä alaikäiset ovat vajaa-valtaisia ja täysi-ikäisten oikeustoimikelpoisuutta voidaan rajoittaa. Tilanne on verrattain samanlainen myös oikeushenkilön kohdalla, sillä se ei ole oikeuskelpoinen ennen kuin se on tunnustettu oikeusjärjestyksen mukaiseksi oikeushenkilöksi. Oikeushenkilöitä ovat mm. erilaiset yritykset, yhdistykset ja osuuskunnat.

Se, milloin yhteisöt saavat oikeuskelpoisuuden, riippuu rekisteröinnistä. OYL 2:9 §:ssä säädetään, että osakeyhtiö syntyy rekisteröimällä. Lain 2:10 §:n mukaan ennen rekisteröimistä yhtiöltä puuttuu oikeuskelpoisuus, sillä se ei voi hankkia oikeuksia tai tehdä sitoumuksia. Ennen rekisteröimistä tehdyt sitoumukset siirtyvät rekisteröinnin myötä yhtiölle, lukuun ottamatta niitä sitoumuksia, jotka tehtiin yli vuosi ennen perustamissopimuksen allekirjoittamista.(OYL 2:9–10 §.)

Yhdistyksen kohdalla tilanne eroaa hiukan yhtiöstä. Yhdistyslain (503/1989) 58 §:n mukaan rekisteriin merkitsemätön yhdistys ei voi saada oikeuksia nimiinsä, tai tehdä sitoumuksia. Jos rekisteröimättömän yhdistyksen puolesta on tehty sitoumuksia, ovat niistä henkilökohtaisessa ja yhtäläisessä vastuussa ne henkilöt, jotka osallistuivat ja päättivät sitoumuksesta.(Yhdistyslaki 58 §.)

Osuuskuntalain(1488/2001) 2:4 §:n mukaan osuuskunnan nimiin ei voida hankkia oikeuksia, tai tehdä sitoumuksia ennen kuin se on rekisteröity. Mikäli ennen rekisteröimistä on osuuskunnan puolesta annettu sitoumuksia, vastaavat niistä yhteisvastuullisesti ne henkilöt, jotka ovat osallistuneet tai päättäneet sitoumuksen antamisesta. Jos sitoumus on annettu perustamiskirjan allekirjoittamisen jälkeen, siirtyy se osuuskunnalle rekisteröimisen yhteydessä.(Osuuskuntalaki 2:4 §.)

Edellä olevan perusteella voitaneen sanoa, että rekisteröinti on oikeuskelpoisuuden kannalta ratkaisevaa. Pelkkä perustamissopimuksella perustettu yhteenliittymä ei vielä voi saada itselleen oikeuksia tai sitoumuksia. Käytännössä se olisi mahdotonta, sillä yhteisöä jota ei ole rekisteröity, ei ole edes olemassa. Vaikka sitoumuksia ei voida ottaa rekisteröimättömän yhteenliittymän nimiin, voidaan niitä kuitenkin tehdä. Tällöin sopimuksen mukaiset velvoitteet kohdistuvat niihin henkilöihin, jotka ovat olleet päättämässä sopimuksen hyväksymisestä tai olleet sitä tekemässä. Yhtiön tai osuuskunnan rekisteröimisen johdosta velvoitteet siirtyvät rekisteröitävälle yhteenliittymälle.

Kuitenkaan kaikki velvoitteet eivät siirry rekisteröimisen johdosta. Yhtiön kohdalla kaikki sellaiset velvoitteet, jotka on tehty enintään vuosi ennen perustamiskirjan allekirjoitusta siirtyvät yritykselle rekisteröimisen yhteydessä. Sellaiset sitoumukset, jotka on annettu yli vuosi ennen perustamiskirjan allekirjoitusta, voidaan ottaa yhtiön vastattavaksi. Tämä ei kuitenkaan poista sitoumuksesta päättäneiden, tai sen antajien henkilökohtaista vastuuta.(Hemmo 2003, 346).

Osuuskunnan tilanne eroaa edellä mainitusta siten, että osuuskunnalle siirtyvät vain ne velvoitteet, jotka on tehty perustamiskirjan allekirjoituksen jälkeen. Ennen perustamiskirjan allekirjoitusta tehdyistä sitoumuksista vastaavat siitä päättäneet ja siihen osallistuneet yhteisvastuullisesti.(HE 176/2001.) Vastuu rekisteröimättömän yhdistyksen velvoitteista sen sijaan ei siirry rekisteröinnin yhteydessä. Ne jotka ovat osallistuneet veloitteen antamiseen, tai jotka ovat siitä päättäneet, ovat yhteisvastuussa velvoitteista yhdistyksen rekisteröimisen jälkeenkin. Rekisteröidyn yhdistyksen vastuu velvoitteesta voi tulla silloin kysymykseen, jos yhdistys nimenomaisesti hyväksyy tehdyn oikeustoimen.(Hemmo 2003, 347).

OYL 2:11 §:ssä on säädetty oikeustoimista rekisteröimättömän yhtiön kanssa. Säädöksen mukaan sellainen sopimuskumppani, joka tiesi ettei yhtiö ole rekisteröity, voi vetäytyä sopimuksesta jos rekisteri-ilmoitusta yhtiön perustamisesta ei ole tehty säädettyssä määräajassa, tai jos rekisteröiminen jostakin syystä evätään. Kuitenkin sopimusosapuolet voivat sopia asiasta toisin, jos tahtovat. Jos sopimuskumppani ei sen sijaan tiennyt siitä, ettei yhtiötä ole rekisteröity, voi hän vetäytyä sopimuksesta aina siihen asti, kunnes yhtiö on rekisteröity.(OYL 2:11 §.) Mikäli kyseessä on perustettavan yhtiön lukuun tehtävä kiinteistökauppa, voi myyjä purkaa kaupan nostamalla kanteen viimeistään kahden vuoden kuluessa kaupan tekemisestä. Mikäli myyjä ei näin tee, menettää hän oikeutensa kaupasta luopumiseen.(MK 2:4 §.) OYL 2:11 §:ä vastaava säännös löytyy myös osuuskuntalain 2:4.3 §:stä.

OYL 2:11 §:n ja osuuskuntalain 2:4.3 §:n perusteella merkitystä on sillä, tiesikö toinen sopimuspuoli yhtiön tai osuuskunnan rekisteröimättömyydestä. Sellainen sopimusosapuoli joka ei tiennyt asiasta, voi luopua sopimuksesta siihen saakka kunnes rekisteröinti on suoritettu. Tässäkin voidaan nähdä, että sopimusosapuolen vilpitöntä mieltä suojellaan. Sen sijaan jos rekisteröinnin puuttumisesta tiedettiin, voi sopimuskumppani luopua rekisteröinnistä vain silloin, jos perustamisilmoitusta ei tehdä säädettyssä määräajassa, tai jos perustaminen evätään. Käytännössä viimeksi mainittu vaihtoehto jättää paljon vähemmän vaihtoehtoja, sillä tehty sopimus on sitomaton vain siinä tapauksessa, ettei yhtiötä saada rekisteröityä asianmukaisesti. Osapuolet tosin voivat halutessaan sopia toisin, joten kyseinen säädös ei välttämättä tule sovellettavaksi.

MK 2:4 §:n säädös antaa myyjälle huomattavasti pidemmän ajan purkaa perustettavan yhtiön lukuun tehtävä kiinteistökauppa. Kaupan purkaminen tosin edellyttää sitä, ettei kahden vuoden kuluessa ole vielä perustettu yhtiötä, tai ettei vastuu kaupasta ole siirtynyt vielä tuon ajan kuluessa perustettavan yhtiön lukuun.

Kaiken kaikkiaan voidaan todeta, että sopimuksen sitovuuden kannalta on merkitystä sillä, tehdäänkö oikeustoimi rekisteröidyn vai rekisteröimättömän yhteisön kanssa. Jos sopimus tehdään rekisteröimättömän yrityksen kanssa, on tulos sopimuksen sitovuuden kannalta huomattavasti epävarmempi kuin tehtäessä sopimus rekisteröidyn yhteisön kanssa.

Toinen sopimuspuoli ottaa tietoisien riskien, mikäli se tekee sopimuksen rekisteröimättömän yhteisön kanssa. Vaikka tehty sopimus on sitova jo siinä vaiheessa, kun se tehdään ja se pysyy sitovana rekisteröinnin jälkeen, alkavat vaikeudet siinä vaiheessa jos rekisteröinti jostain syystä evätään. Tällöinhän sopimus ei ole enää sitova ja sopimuksen mukaiset sitoumukset tulevat niistä päättäneiden henkilöiden korvattavaksi. Sinällään toisen osapuolen asema on turvattu, sillä hän voi vetäytyä sopimuksesta, mikäli rekisteröinti ei onnistu ja hän voi saada korvauksia sitoumusten täyttämättä jättämisestä. Kuitenkin sopimuksen sitomattomuudesta aiheutuvat kokonaiskustannukset voivat nousta suuremmiksi kuin saatavat korvaukset. Esimerkiksi teollisuusyrityksen tekemä alihankintasopimus rekisteröimättömän yhteisön kanssa, jota ei voida jostain syystä rekisteröidä, voi pahimmillaan sotkea tuotannon, jolloin teollisuusyrityksen kärsimät tappiot kertaantuvat. Lisäksi tulevat vielä mahdollisesti aikaa ja rahaa vievä tuomioistuinprosessi.

4.3 Oikeustoimilain pätemättömyysperusteet

Oikeustoimilain 3 luvussa on säädetty oikeustoimen pätemättömyydestä ja sovitteesta. Tapaukset, joiden mukaan oikeustoimea olisi pidettävä pätemättömänä, eivät kuitenkaan ole täydellisiä. Pätemättömyysperusteista on voitu säätää muuallakin, kuten esimerkiksi erityislaissa, joka koskee jotakin tiettyä sopimustyyppiä. Lisäksi myös tavanomaisen oikeuden pohjalta on syntynyt pätemättömyysperusteita, jotka voivat tulla sovellettaviksi. Huomionarvoinen seikka on myös se, että oikeustoimilain 3 luvun säädökset koskevat määrämuotoisia sopimuksia. Mikäli sopimus katsotaan pätemättömäksi jonkin oikeustoimilain säädöksen perusteella, on pätemättömyys luonteeltaan taannehtivaa, eli sopimuksen katsottiin olleen alun alkaenkin pätemätön. (Saarnilehto 2009, 118.)

Sitä, missä ajassa sopimuksen pätemättömyyteen tulisi vedota, ei ole säädelty oikeustoimilaissa. Pätemättömyyteen tulisi vedota kohtuullisen ajan kuluessa, joten pätemättömyyteen ei voi vedota rajoittamatonta aikaa. Tosin on mahdollista, että ajasta, jonka kuluessa pätemättömyyteen on vedottava, on säädetty jossain toisessa sovellettavaksi tulevassa laissa. Kohtuullisen ajan määrittelyyn vaikuttaa toisen sopijapuolen asema, millaisesta sopimuksesta on kyse sekä sopimuksen täyttäminen. Nämä ovat kuitenkin vain esimerkkejä. Loppujen lopuksi kohtuullisen ajan pituuteen voivat vaikuttaa kaikki käsillä olleet olosuh-

teet. Siten kohtuullinen aika määräytyy tapauksittain kokonaisarvioinnin kautta. (Saarnilehto ym. 2001, 384–385.)

4.3.1 Pakko

Oikeustoimilain 28 §:n mukaan sellainen oikeustoimi on pätemätön, johon toinen on pakotettu oikeudenvastaisesti käyttämällä väkivaltaista pitelemistä, tai uhkaamalla tämän henkeä tai terveyttä. Toisen sopimuspuolen vilpittömän mieli ei saa suojaa, vaikka kolmas henkilö käytti pakkoa oikeustoimen tekemiseen. Kuitenkin saadakseensa pätemättömyyden voimaan, tulee pakon kohteeksi joutuneen osapuolen reklamoida pakon käyttämisestä vilpittömässä mielessä ollutta osapuolta ilman aiheetonta viivytystä, sen jälkeen kun pakko on lakannut. Ellei pakon käyttämisestä reklamoida, tulee oikeustoimi sitovaksi. Oikeustoimilain 29 §:ssä säädetään lievästä pakosta. Sen mukaan oikeustoimi ei sido pakotettua, jos toinen sopimuspuoli on itse käyttänyt pakkoa, tai hänen olisi pitänyt tietää, että kolmas on käyttänyt pakkoa toista sopimuspuolta kohtaan. (Oikeustoimilaki 28–29 §.)

Myös muualta lainsäädännöstä löytyy pakottamista koskevia säädöksiä. MK 13:5 §:n mukaan kiinteistön luovutuksensaaja ei saa suojaa siinä tapauksessa, jos kiinteistön oikea omistaja on pakotettu tekemään kauppa siten kuin oikeustoimilain 28 §:ssä säädetään. (MK 13:5 §.) RL:n 25:8 §:ssä on säädetty rangaus pakottamisesta. Sen mukaan pakottamisesta tulee tuomita sakkoon tai enintään kahden vuoden vankeuteen se, joka väkivallalla tai uhkaamisella pakottaa oikeudettomasti toisen tekemään, sietämään tai jättämään tekemättä jotakin. (RL 25:8 §.)

Oikeustoimilain 28 § käsittelee törkeää pakkoa ja 29 § lievää pakkoa. Näiden kahden säädöksen suurin ero on se, että törkeän pakon ollessa kyseessä toisen sopimusosapuolen vilpittömälle mielelle ei anneta suojaa. Jotta pakon kohteeksi joutunut osapuoli saisi pätemättömyyden voimaan, tulee hänen ilmoittaa asiasta toiselle osapuolelle. Lievässä pakossa puolestaan toisen sopimuspuolen vilpittömän mieltä suojataan, eikä oikeustoimi ole pätemätön, ellei pakottamiseen syyllystynyt toinen osapuoli, tai hän tiesi kolmannen käyttäneen pakkoa toista sopimusosapuolta vastaan. Törkeä pakko kohdistuu toisen osapuolen

henkeen tai terveyteen, kun lievässä pakossa teko voi olla sellainen, ettei se uhkaa toisen henkeä tai terveyttä.(Telaranta 1990, 318–319.)

Jotta törkeä pakko tulisi sovellettavaksi, pitää pakotettuun käyttää aina väkivaltaista pitelemistä, tai vastaavasti uhata tätä henkeen tai terveyteen kohdistuvalla vaaralla. Lievä pakko voi tulla kyseeseen monella eri tavalla, myös henkisenä pakottamisena. Häpeälliset tai haitalliset seuraamukset voivat pakottaa toisen osapuolen tekemään oikeustoimen, jota hän ei muuten tekisi. Jotta pakkoa voitaisiin ylipäättään soveltaa, tulee sen olla oikeudenvastainen.(Saarnilehto ym. 2001, 386.)

Korkein oikeus on ottanut ratkaisussaan KKO 1950 II 54 kantaa siihen, tuliko kiinteistökauppa julistaa pätemättömäksi pakottamisen perusteella. Tapauksessa myyjä oli pakottanut puolisonsa antamaan kiinteistön myymistä koskevan valtakirjan. Perusteluissaan korkein oikeus katsoi, ettei pakottamisessa käytetty väkivaltaista pitelemistä tai pakottavaa uhkaa hengelle ja terveydelle. Tämän lisäksi ostaja ei tiennyt, eikä hänen pitänytkään tietää pakottamisesta. Näiden seikkojen perusteella kauppaa ei julistettu pätemättömäksi.

Kuten jo edellä todettiin, voi henkinen pakko täyttää lievän pakon perusteet. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1931 II 486 oli kyse siitä, oliko yhtiöllä A oikeus ajaa velkomiskannetta B:tä vastaan tämän antaman velkakirjan perusteella. B oli yhtiössä A toimineen prokuristi C:n morsian. C oli kavaltanut yhtiöltä A varoja ja peittääkseen kavaltamisen, oli C ase kädessään uhannut tehdä itsemurhan ja siten taivuttanut B:n antamaan velkakirjan ja säästöpankin vastakirjan yhtiölle. Perusteluissaan korkein oikeus katsoi, että C oli käyttänyt henkistä pakkoa, jonka vuoksi B ei voinut tehdä muuta kuin antaa velkakirjan ja säästöpankin vastakirjan yhtiölle A. Lisäksi A:n toimitusjohtajan olisi pitänyt käsittää, ettei B ollut toiminut vapaasta tahdostaan. Korkein oikeus päätti hylätä yhtiö A:n ajaman velkomiskanteen.

4.3.2 Petollinen viettely

Oikeustoimilain 30 §:ssä on säädetty petollisesta viettelystä. Sen mukaan oikeustoimi on sitomaton, jos toinen sopimusosapuoli on saatu tekemään oikeustoimi käyttämällä petollista viettelyä. Myös siinä tapauksessa oikeustoimi on

sitomaton, jos se johon oikeustoimi kohdistettiin, tiesi tai hänen olisi pitänyt tietää, että kolmas on petollisella viettelyllä saanut toisen sopimusosapuolen tekemään oikeustoimen.(Oikeustoimilaki 30 §.) Rikoslaista löytyy vastineet petolliselle viettelylle, sillä 36:1-3 §:ssä on säädetty petosrikoksista.

Petollisella viettelyllä tarkoitetaan sitä, kun toinen sopimusosapuoli huijaa vastapuolen tekemään oikeustoimen. Huijaaminen voi olla vaikkapa väärin tietojen antamista jostakin oikeustoimen kohteena olevasta tuotteesta, tai jonkin tietyn tosiasian vääristeleminen siten, että toinen tekisi oikeustoimen. Myös tehtävän oikeustoimen kannalta ratkaisevan asian salaaminen voi tulla kyseeseen petollisena viettelynä.(Vuorijoki 2002, 49.)

Pätemättömyys, joka petollisesta viettelystä seuraa johtuu siitä, että se joka tekee oikeustoimen, saa vääränlaista informaatiota. Tällöin ne seikat, jotka vaikuttavat oikeustoimen tekemiseen, ovat lähtökohdiltaan väärä. Petollinen viettely muistuttaa sisällöltään RL:n 36:1-3 §:n petosrikoksia. Rikoslain petossäädösten ja oikeustoimilain petollisen viettelyn erona on kuitenkin se, että petoksen tunnusmerkistö täyttyy, jos petokseen ryhtynyt on tavoitellut sillä etua itselleen tai toiselle, tai ryhtynyt petokseen toista vahingoittaakseen. Petollisen viettelyn tunnusmerkistö sen sijaan täyttyy, jos toinen osapuoli on saatu tekemään oikeustoimi siten kuin oikeustoimilain 30 §:ssä mainitaan. Tällöin sen, joka petollisesti viettelee toisen tekemään oikeustoimen, tai joka tiesi siitä, ei tarvitse haakea toiminnallaan etua itselleen tai pyrkiä vahingoittamaan toista.(Saarnilehto 2009, 122.)

Se, mitä voidaan pitää petollisena viettelynä, ei ole aina helppoa määritellä. Toinen osapuoli saa kehua omaa tuotettaan aivan kuten haluaa, eikä sitä pidetä petollisena viettelynä. Esimerkiksi jos jossakin mainoksessa kehuaan jotakin ravintolaa kaupungin parhaaksi, ei lounaan hintaa voi tämän perusteella pyytää palautettavaksi huolimatta siitä, ettei lounas täyttänyt asiakkaan odotuksia. Petollinen viettely voi kuitenkin olla käsillä siinä tapauksessa, että kaikkia tietoja ei kerrota vastapuolelle oikeustoimea tehtäessä. Etenkin sellaisten tietojen kertomatta jättäminen, jotka pitäisi kertoa, mutta jotka voivat vaikuttaa negatiivisesti oikeustoimen toteutumiseen, voivat johtaa oikeustoimen pätemättömyyteen. Kuitenkaan selvää rajaa sille mitä pitäisi kertoa, ja mitä ei, ei ole olemassa. Jotta petollinen viettely voisi tulla kyseeseen pitää kerrotulla tiedolla, tai sen kerto-

matta jättämisellä, olla vaikutusta oikeustoimen tekemiseen.(Telaranta 1990, 325–327)

Määtän (2005, 208). mukaan petollisella viettelyllä ei ole ollut järin suurta merkitystä lainsäädännössä. Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1931 II 160 oli kyse siitä, tuliko tilaa koskeva kauppa purkaa petollisen viettelyn perusteella. A oli ilmoittanut ostaessaan tilan, että hän ostaisi sen itselleen. Tosiasiassa A osti tilan omistamansa osakeyhtiön lukuun. Korkein oikeus ei kuitenkaan purkanut kauppaa, sillä kyseessä oleva erehdyttäminen ei ollut sellaista, jotta kauppa olisi voitu purkaa.

4.3.3 Kiskominen

Kiskomisesta on säädetty oikeustoimilain 31 §:ssä. Sen mukaan oikeustoimi on pätemätön jos jonkun pulaa, ymmärtämättömyyttä, kevytmielisyyttä tai riippuvaista asemaa käytetään oikeustoimen tekemiseen. Lisäksi oikeustoimea on pidettävä pätemättömänä, jos hyväksikäyttäjä on hankkinut itselleen sellaista etua, joka ei ole oikeassa suhteessa siihen mitä hän itse on antanut, tai josta hän ei suorita vastiketta. Kiskominen voi tulla kyseeseen myös silloin, jos joku kolmas on syyllistynyt siihen. Kuitenkin toisen sopimuspuolen vilpitöntä mieltä suojataan ja sopimus on pätemätön vain jos toinen osapuoli tiesi kiskonnasta, tai hänen olisi pitänyt siitä tietää.(Oikeustoimilaki 31 §.) RL:n 36:6-7 §:ssä kiskominen on sanktioitu siten, että 6 §:ssä on kiskomista koskeva säädös ja 7 §:ssä on sanktioitu kiskomisen törkeä muoto.(RL 36:6-7 §.)

Kiskominen voi tulla kyseeseen sopimuksen pätemättömyysperusteena ensinnäkin silloin, kun käytetään hyväksi toisen henkilön pulaa, ymmärtämättömyyttä tai kevytmielisyyttä. On syytä todeta, että tässä tarkoitettu pula tarkoittaa aivan kaikkea pulaa aina hengenvaarasta kiusallisiin tilanteisiin, joiden vuoksi henkilö voi olla pulassa. Ymmärtämättömyys voi johtua monista tekijöistä, kuten esimerkiksi henkilön kehitystasosta tai jostakin ymmärtämättömyyteen johtavasta taudista. Alkoholin tai huumeiden nauttiminen voi puolestaan johtaa henkilön kevytmieliseen käyttäytymiseen. Toiseksi henkilön riippuvaisen aseman hyväksikäyttämistä oikeustoimen tekemiseen voidaan pitää kiskontana. Henkilö voi olla riippuvainen toisesta monella eri tavalla, kuten esimerkiksi vammaisen henkilö on riippuvainen huoltajastaan tai lapsi vanhemmastaan.(Vuorijoki 2002, 50.)

Kiskojaalle koituva etu voi johtaa sopimuksen pätemättömyyteen. Tällöin kiskon-taan syyllistynyt on voinut saada etuna rahaa, laadultaan paremman suorituks-en jne. Lisäksi jos kiskojan suoritus on selvästi epäsuhdassa siihen, mitä hän itse on saanut, tai jos hän ei suorita mitään, voi käsillä olla kiskominen.(Määttä 2005, 209.)

Kiskomisen edellytyksien olemassa oloa pohdittaessa tärkeäksi kysymykseksi nousee ennen kaikkea osapuolten suoritusten suhteet toisiinsa. Yleensä kisko-minen on kyseessä silloin, jos osapuolten suoritusten välillä on selvä ero. Siten esimerkiksi sopimus, joka on ehdoiltaan jonkin verran epätasapainossa, ja joka tehdään pulassa olevan henkilön kanssa, ei ole kiskomista. Tosin yleensä so-pimusten tarkoituksena on, että molemmat sopimusosapuolet kokisivat saavan-sa hyötyä sopimuksesta ja se toisi ainakin subjektiivista lisäarvoa heille. Sopi-muksessa voidaan käyttää toisen osapuolen kannalta jonkin verran epäedulli-sempia ehtoja, mikäli sopimukseen liittyvä riski antaa siihen aihetta. Tällä voi-daan hallita sopimukseen liittyviä riskejä.(Hemmo 2003, 207.)

Kiskomista on käsitelty korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2003:48. Kyse oli sairaan ja iäkkään vaimo A:n tekemästä oikeustoimesta, jossa hän myi mie-helleen B:lle osuutensa heidän asuntonaan käyttämänsä huoneiston osakkeis-ta. A myi osakkeet 200 000 markalla ja kauppahinta merkittiin kauppakirjaan maksetuksi. Todellisuudessa kauppahintaa ei maksettu A:lle koskaan, ja A:n myymien osakkeiden arvo olisi ollut 457 000 markkaa. Päätöksessään korkein oikeus toteaa, että A oli oikeustoimikelpoinen mutta hänen kykynsä itsenäiseen tahdonmuodostukseen oli alentunut. Halvaannuttuaan A oli ollut yhä enemmän B:n armoilla, eikä A ollut henkisestikään enää ennallaan. Korkein oikeus piti selvitettyinä, että B oli käyttänyt hyväkseen luovutustoimen yhteydessä A:n riip-puvaista asemaa, ja sillä tavoin saanut vastikkeettomasti haltuunsa A:n omis-tamat huoneiston osakkeet. Tehty kauppa oli oikeustoimilain 31 §:n nojalla pä-temätön.

4.3.4 Ilmaisuerehdys ja välitysvirhe

Oikeustoimilain 32.1 §:ssä on säädetty ilmaisuerehdyksestä. Sen mukaan tah-donilmaisun saadessa virheellisen sisällön kirjoitusvirheen tai muun virheen johdosta, ei tahdonilmaisuu ole sitova jos se, johon tahdonilmaisuu kohdistettiin

tiesi siitä, tai hänen olisi pitänyt tietää siitä.(Oikeustoimilaki 32.1 §.) Jotta 32.1 § tulisi sovellettavaksi, täytyy tahdonilmaisun olla sisällöltään virheellinen verrattuna siihen, millainen sen olisi pitänyt olla alun perin. Tahdonilmaisun sisällön muuttuminen virheelliseksi voi johtua tahdonilmaisun antajan kirjoitusvirheestä, tai muusta hänen tekemästään virheestä. Lisäksi vaaditaan sitä, että tahdonilmaisun vastaanottaja tiesi, tai hänen olisi pitänyt tietää tahdonilmaisun virheellisestä sisällöstä.(Vuorijoki 2002, 51–52.)

Kirjoitusvirhe voi olla kyseessä esimerkiksi silloin, kun alun perin tahdonilmaisun antaja oli tarkoittanut 1000 kappaletta, mutta kirjoitusvirheen johdosta sopimukseen on kirjoitettu 10 000 kappaletta. Kirjoitusvirheen lisäksi kyseeseen voi tulla muunlainen tahdonilmaisun antajan virhe. Muunlaiselle virheelle on ominaista se, ettei virheellinen tahdonilmaisuus ole sellainen sisällöltään kuin alun perin oli tarkoitus. Tällöin tahdonilmaisuus ja todellinen tahto eivät ole yhtäpitävät. Ilmaisuerehdykseen voi vedota vain sellaista vastaan joka tiesi, tai jonka olisi pitänyt tietää siitä. Vilpittömyyttä mieltä sen sijaan suojellaan, eikä ilmaisuerehdykseen voi vedota vilpittömässä mielessä ollutta vastaan. Mahdollinen huolimattomuus voi myös vaikuttaa säännöksen soveltamiseen. Sellainen osapuoli joka ei ole luekennut sopimusta ennen allekirjoittamista, ei voi vedota ilmaisuerehdykseen jos sopimus ei vastaakaan sisällöltään sovittua. Tällöin toinen sopimusosapuoli saa kantaa seuraukset huolimattomuudestaan.(Saarnilehto ym. 2001, 390–391.)

Välitysvirheestä on säädetty oikeustoimilain 32.2 §:ssä. Mikäli tahdonilmaisuus, joka toimitetaan perille sähköitse tai lähettä käyttäen, on muuttunut sisällöltään matkan varrella, ei sitä pidetä sellaisenaan lähettäjäänsä sitovana vaikka vastaanottaja olisi ollutkin vilpittömässä mielessä. Jos lähettäjä kuitenkin saa tiedon siitä, että tahdonilmaisuus on muuttunut matkalla ja hän haluaa perua sen, tulee hänen ilman viivytystä ilmoittaa siitä vastaanottajalle. Jos hän ei tee näin, tulee tahdonilmaisusta sitova sellaisena kun se on tullut perille, jos vastaanottaja oli vilpittömässä mielessä.(Oikeustoimilaki 32.2 §.) Ilmaisuvirheen ja välitysvirheen erona on, että välitysvirheessä itse tahdonilmaisuus ei sisällä virhettä, vaan virhe tapahtuu lähetyksessä.

Välitysvirhe syntyy siten, että tahdonilmaisuus saapuu sisällöltään erilaisena vastaanottajalle, kuin mitä se oli lähetettäessä. Oikeustoimilain 32.2 §:n mukaan tahdonilmaisuus voidaan lähettää kahdella eri tavalla, joko lähetin välityksellä

suullisesti tai sähköitse. Sähköitse toimitettavana tahdonilmaisuna voidaan pitää myös sähköpostin tai tekstiviestin välityksellä tehtävää tahdonilmaisua. Sähköposti ja tekstiviesti tosin eivät yleensä muutu sisällöltään matkalla, joten kyseessä on enemmän lähettäjistä johtuva virhe, eli ilmaisuerehdys.(Saarnilehto 2009, 128.)

Vaikka tahdonilmaisuus olisikin välitetty virheellisesti, voi se tulla siitä huolimatta lähettäjäänsä sitovaksi. Sitovuus muodostuu siinä tapauksessa, jos lähettäjä saa tiedon tahdonilmaisun sisällön muuttumisesta, eikä hän reklamoi asiasta vastaanottajalle välittömästi. Sitovuuden syntyminen edellyttää tosin myös sitä, että vastaanottaja on vilpittömässä mielessä. Jos vastaanottaja tiesi, tai hänen olisi pitänyt tietää tahdonilmaisussa olevasta välitysvirheestä, ei annettu tahdonilmaisuus ole sitova.(Telaranta 1990, 316.)

4.3.5 Kunnianvastainen ja arvoton menettely

Oikeustoimilain 33 §:ssä on säädetty kunnianvastaisesta ja arvottomasta menettelystä. Sen mukaan sellaista oikeustoimea jota voitaisiin muuten pitää päteväenä, ei tule saattaa voimaan jos se on tehty sellaisissa olosuhteissa, että niistä tietoisena olisi kunnian vastaista ja arvotonta vedota oikeustoimeen. Jotta säädöstä voitaisiin soveltaa, täytyy sen, johon oikeustoimi on kohdistettu, olettaa tietäneen näistä olosuhteista.(Oikeustoimilaki 33 §.)

Oikeustoimilain 33 §:ää voidaan pitää yleisenä pätemättömyyslausekkeena, sillä siihen vedotaan useammin kuin muihin perusteisiin. Toisaalta oikeustoimilaissa ei millään voida luetella kaikkia niitä pätemättömyysperusteita joita voisi mahdollisesti olla olemassa, joten 33 §:n kaltaiselle yleissäädökselle on paikkansa. Säädöstä voidaan soveltaa vain siinä tapauksessa, että molemmat sen sisältämistä ehdoista täytyvät. Ensinnäkin oikeustoimi on pitänyt tehdä sellaisissa olosuhteissa, että niistä tietävän olisi arvotonta ja kunnianvastaista vedota tehtyyn oikeustoimeen. Toisena edellytyksenä on, että se johon oikeustoimi on kohdistettu, täytyy olettaa tietäneen kyseisistä olosuhteista.(Vuorijoki 2002, 55.)

Kunnianvastaisen ja arvottoman menettelyn säädöstä voidaan soveltaa monissa eri tilanteissa. Ehkäpä selvin tilanne on käsillä silloin, kun toinen sopimusosapuoli on kykenemätön arvostelemaan tekonsa seurauksia esimerkiksi

juopumuksen tai sairauden vuoksi. Oikeustoimi jonka juopunut henkilö tekee voi sinällään olla pätevä, mutta toisen osapuolen voi olla kunnianvastaista ja arvotonta vedota oikeustoimeen. Jotta tällaisessa tilanteessa voitaisiin vedota oikeustoimilain 33 §:n, pitää toisen osapuolen olla tietoinen toisen arvostelukyvyn heikkenemisestä. (Telaranta 1990, 351–350.)

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1954-II-107 käsitteli oikeustoimen pätemättömyyttä. Vekselin hyväksyjä oli ollut juovuksissa, eikä hän tällöin pystynyt arvostelemaan sitä, mikä merkitys hänen antamallaan sitoumuksella oli. Lisäksi hän oli ollut humalatilansa takia helposti taivuteltavissa vekselin hyväksymiseen. Koska vekselin asettaja oli tietoinen olosuhteista, päätti korkein oikeus hylätä vekselin asettajan kanteen oikeustoimilain 33 §:n perusteella.

Oikeustoimea voidaan pitää kunnianvastaisena ja arvottomana myös sillä perusteella, että toinen sopimusosapuoli tietää huomattavasti enemmän jostakin asiasta kuin toinen osapuoli. Myös olosuhteet vaikuttavat siihen, voidaanko oikeustoimea pitää kunnianvastaisena ja arvottomana. Jotta oikeustoimilain 33 §:n soveltaminen tulisi kyseeseen, pitää toisen sopimusosapuolen käyttää hyväkseen olosuhteista aiheutunutta etua. (Saarnilehto 2009, 132–133.)

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 1970 II 38 on hyvä esimerkki siitä, että sopimusosapuolen tietämättömyyden hyväksikäyttäminen on kunnianvastaista ja arvotonta. Jutussa kioskin omistaja oli myynnin yhteydessä salannut sen, että kioskin vuokrasopimus tulisi päättyään lopullisesti miltei heti myynnin jälkeen. Koska ostajalle jätettiin kertomatta olennainen kauppaan liittyvä tieto, hän luuli että vuokrasopimus jatkuisi yhä. Myyjä käytti hyväkseen ostajan tietämättömyyttä, joten korkein oikeus julisti kaupan pätemättömäksi oikeustoimilain 33 §:n nojalla.

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2000:121 käsitteli puolestaan olosuhteiden vaikutusta kunnianvastaisena ja arvottomana pidettyyn oikeustoimeen. Tapauksessa oli kyse siitä, että ostajat olivat halunneet ostaa määräalan liitettäväksi omaan tilaansa. Ostajien tilalla oli kahden loma-asunnon rakennuspaikka ja he halusivat hankkia rakennuspaikan kolmannelle loma-asunnolle määräalakaupan myötä. Ostajat olivat selvittäneet ennen määräalan kauppaneuvottelujen alkua, että kolmannen loma-asunnon rakennuslupa on mahdollista saada vain ostetta-

van määräalan nojalla, poikkeusluvalla. He tiesivät, että kolmannen loma-asunnon rakennuspaikka vähentäisi myyjälle jäävän kantatilan rakennusoikeutta. Myyjä ei ollut tietoinen näistä asioista, ja ostajat olivat tietoisia, että myyjä oli erehtynyt niin määräalan hinnasta, käyttötarkoituksesta kuin määräalan käytön vaikutuksesta kantatilan rakennusoikeuteen. Korkein oikeus päätti julistaa edellä mainittujen seikkojen nojalla kiinteistön kaupan pätemättömäksi.

4.4 Oikeustoimilain 36 § eli sopimuksen kohtuullistaminen

Sopimukset ovat lähtökohtaisesti osapuolia sitovia sillä tavoin kuin ne ovat tehty. Sopimuksen kohtuullistaminen muodostaa poikkeuksen sopimuksen sitovuutta koskevaan pääsääntöön. Sopimuksen kohtuullistamista tarvitaan myös siksi, että muut oikeustoimilain pätemättömyysperusteet ovat luonteeltaan varsin ehdottomia; oikeustoimi voi olla joko kokonaan pätemätön, tai sitten ei. Kohtuullistamista koskeva säännös on sen sijaan paljon joustavampi, sillä sen perusteella vain jokin tietty ehto sopimuksesta voidaan julistaa pätemättömäksi. (Määttä 2006, 133.)

Oikeustoimilain 36 §:n soveltamisala on varsin laaja, sillä sitä voidaan soveltaa kaikkiin sellaisiin sopimuksiin, joissa sopimuksen täyttämiseksi vaaditaan ”varallisuusarvoinen suoritus”. Tämän vuoksi oikeustoimilain 36 § voi tulla sovellettavaksi kiinteistökauppaan ja irtaimen kauppaan. Myös sopimuksia jotka kuuluvat perhe- ja jäämistöoikeuden alaan voidaan sovitella oikeustoimilain 36 §:n nojalla, jos niitä voidaan pitää varallisuusosoikeudellisina sopimuksina. Kuitenkin kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisiin kuluttajahyödykettä koskeviin sopimuksiin sovelletaan kuluttajansuojalakia. (Telaranta 1990, 382.)

4.4.1 Sovittelun edellytykset

Oikeustoimilain 36.1 §:n mukaan sopimusta voidaan sovitella siinä tapauksessa, että oikeustoimen ehto on kohtuuton tai sen soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen. Kohtuuton ehto, tai kohtuuttomuuteen johtava ehto voidaan myös jättää ottamatta kokonaan huomioon. Kohtuuttomuutta arvioitaessa tulee ottaa huomioon sopimuksen sisältö kokonaisuudessaan, osapuolten keskinäinen asema sekä olosuhteet jotka ovat vallinneet sopimusta tehtäessä ja sen jälkeen. Lisäksi mahdolliset muut seikat tulee ottaa myös huomi-

oon.(Oikeustoimilaki 36.1 §.) Oikeustoimilain 36.2 §:n mukaan, jos ensimmäisessä momentissa tarkoitettu ehto on sellainen, ettei sopimus olisi muilta osin kohtuullinen ehdon sovittelun jälkeen, voidaan sopimusta sovitella muidenkin ehtojen osalta tai tuomioistuimien voi määrätä sen purettavaksi kokonaan. 36.3 §:n mukaan sopimuksen ehtona voidaan pitää sitoumusta, joka koskee vastikkeen määrää.(Oikeustoimilaki 36.2-3 §.)

Edellytys sopimusten sovittelulle on mainittu oikeustoimilain 36.1 §:ssä erittäin selvästi, sillä sellaista sopimusta, jonka ehto on kohtuuton tai jos ehdon soveltaminen johtaisi kohtuuttomuuteen, voidaan sovitella. Kysymykseksi tässä yhteydessä nousee se, millaiset ehdot ovat kohtuuttomia? Hallituksen esityksen (HE 247/1981) mukaan kohtuuttomuutta arvioitaessa tulee ensinnäkin ottaa huomioon koko sopimus. Jos jokin yksittäinen ehto irrotetaan muista ehdoista, ja tarkastellaan sitä yksittäin, voi se tuntua varsin kohtuuttomalta. Kuitenkin muut sopimusehdot voivat tasoittaa osapuolien välisiä suhteita, eikä yksittäinen sopimusehto ole siten välttämättä kohtuuton. Toisaalta on olemassa sellaisia sopimusehtoja jotka ovat niin kohtuuttomia, ettei sopimuksen muilla ehdoilla voi kumota kohtuuttoman ehdon aiheuttamaa epätasapainoa.

Kuten hallituksen esityksestä ilmenee, tulee kohtuuttomuutta arvioidessa ottaa huomioon koko sopimuksen suhde yksittäiseen ehtoon. Siten yksittäisen ehdon kohtuuttomuutta tulee pohtia koko sopimuksen kannalta, koska sopimuksessa voi olla ehtoja, jotka tasapainottavat osapuolien välistä suhdetta. Kaiken kaikkiaan sopimusosapuolten välistä epätasapainoa voidaan pitää ehdottamana edellytyksenä sovittelulle. Lisäksi, jotta sopimusta voitaisiin sovitella, tulee sopimuksen epätasapainon olla seurausta jostakin oikeudellisesti relevantista sopimusehdon ulkopuolisesta tekijästä. (Pöyhönen 1988, 286,292.)

Sopimuksen epätasapaino tarkoittaa sitä, että sopimuksesta koituvat edut tai haitat eivät jakaudu tasaisesti. Esimerkiksi mahdollinen voitonjako sopimusosapuolten välillä voi olla epätasapainossa siihen nähden, mitkä heidän velvoitteensa ovat. Sopimusehdon ulkopuolinen tekijä liittyy nimensä mukaisesti sopimuksen ulkopuolisiin tekijöihin. Tähän luetaan kuuluvaksi esimerkiksi sopimuksen syntymisolosuhteet. On mahdollista, ettei toisella sopimusosapuolella ole ollut samanlaista asiantuntemusta kuin toisella osapuolella, jolloin tämän tietämättömyyttä on käytetty hyväksi. Toisaalta toisen osapuolen kannalta olosuh-

teet sopimusta tehtäessä ovat voineet olla sellaiset, ettei hänellä ole ollut muuta mahdollisuutta kuin tehdä sopimus. Tällöin toisella osapuolella ei ole ollut tosiasiassa mahdollisuutta päättää sopimukseen sisältyvistä ehdoista. Sopimuksen sovitteluun ei siten yksin riitä se, että se on epätasapainossa osapuolten hyötyjen ja haittojen suhteen, vaan siltä vaaditaan myös sitä, että oikeudellisesti relevantti sopimuksenkoinen tekijä on käsillä. Se, että tasavertaiset osapuolet laativat yhdessä tuumin sopimuksen, joka on epätasapainossa esimerkiksi vastikkeeseen suhteen, ei poista sen sitovuutta. (Kaisto & Lohi 2008, 129–130.)

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2001:27 on hyvä esimerkki siitä, että osapuolet voivat tehdä ehdoiltaan epätasapainossa olevan sopimuksen, eikä ”huonoja” sopimuksia lähdetä sovittelemaan. Tapauksessa oli kyse siitä, pitikö kiinteistön myyjien viivästysmaksua kohtuullistaa. Kiinteistön myyjät A ja B olivat myyneet kiinteistön C:lle 28.4.1997 485 000 markan hintaan. Myyjät olivat sitoutuneet kaupan yhteydessä luovuttamaan kiinteistön hallinnan C:lle 1.7.1997 mennessä. Ellei tätä ehtoa noudatettaisi, tulisi myyjien suorittaa 10 000 mk:n kertakorvaus viivästymisestä ja lisäksi 3 000 mk:aa jokaiselta alkavalta myöhästyneeltä viikolta. Myyjien äiti, joka asui kiinteistöllä, ei suostunut muuttamaan pois kiinteistöltä ennen kuin hovioikeuden häättötuomio pantiin täytäntöön 5.6.1998. Ostaja C oli vasta tällöin saanut kiinteistön hallinnan itselleen, joten viivästysmaksua A:lle ja B:lle kertyi yhteensä 154 000 mk:aa. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa, että sopimuksen sovittelemista koskevat säännöt ovat poikkeussääntöjä ja sopimukset sitovat osapuolia sellaisenaan. Myyjillä oli ollut mahdollisuus harkita viivästysmaksua koskevan ehdon seurauksia siinä vaiheessa, kun kauppa tehtiin. Lisäksi he olisivat voineet omalla toiminnallaan vaikuttaa äidin poismuuttamiseen ja siten alentaa korvaussumman määrää. Koska myyjillä oli hyvät mahdollisuudet viivästyskorvauksen ennakoimiseen ja rajoittamiseen, päätti korkein oikeus pitää voimassa kauppakirjan ehdon, joten ostaja oli oikeutettu täysimittaiseen korvaukseen.

4.4.2 Mitä ovat kohtuuttomat ehdot?

Jotkin sopimuksen ehdoista voivat olla sellaisenaankin kohtuuttomia. Kohtuuttomina ehtoina voidaan pitää esimerkiksi ehtoja, jotka rajoittavat kuluttajan reklamointioikeutta tai tekevät siitä liian hankalaa. Toisaalta ehtoja joiden mukaan liikkeenharjoittajalla on oikeus purkaa sopimus maksuviivästyksen johdosta, tai

ylipäättään ehdot joilla yritetään painostaa kuluttajaa sopimuksen tekemiseen, voivat olla kohtuuttomia. Erilaisiin vastuunvapautuslausekkeisiin on yleensä suhtauduttu varsin kielteisesti, etenkin jos kyse on tahallisesta tai huolimattomuuttaan aiheutetusta vahingosta. (Saarnilehto 2009, 175–176.) Tarkastellaan seuraavaksi korkeimman oikeuden ratkaisuja edellä mainittuun liittyen.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1985 II 177 oli kyse siitä, pitikö leasingsopimuksen purkauduttua A:n maksaa vahingonkorvausta yritys B:lle. Kyseessä oli sopimukseen otettu ehto sopimusrikkomuksen varalta. A oli vuokranut metsätraktorin yritys B:ltä leasingsopimuksella. A:n rikottua sopimuksen hänen tuli korvata B:lle leasingsopimuksen mukaan ensinnäkin sovittu vuokra siltä ajalta, kun hän käytti konetta mutta myös vahingonkorvauksena $\frac{3}{4}$ erääntymättömien vuokramaksujen määrästä jäljellä olevalta sopimuskaudelta. Perusteissaan korkein oikeus toteaa, että metsäkonetta olisi voitu hyödyntää ainakin puoli vuotta siitä hetkestä, kun sopimus purettiin. B:llä katsottiin olleen parhaimmat mahdollisuudet vaikuttaa vahingon suuruuteen. Lisäksi B oli selvästi paremmassa asemassa sopimusta tehtäessä kuin A, joten A:n oli pitänyt hyväksyä B:n sopimus eikä hänellä ollut mahdollisuutta vaikuttaa sen sisältöön. Korkein oikeus päätti, että leasingsopimuksen vahingonkorvausehtojen soveltaminen vuokriin jotka kohdistuvat 1.11.1981 jälkeiseen aikaan, johtaisivat kohtuuttomuuteen.

Korkein oikeus on ottanut myös kantaa vastuunvapautuslausekkeen suhteesta sovitteluun ratkaisussa KKO 1983 II 91. Tapauksessa voittoon oikeuttava pelikuponki oli jätetty V 5-ravivedon asiamiehelle, mutta kuponki ei saapunut viranomaisten valvontaan, eikä se siten osallistumisehtojen mukaan oikeuttanut voitonjakoon. V 5-ravivedon ehtojen mukaan järjestäjäorganisaatio ei ollut vastuussa asiamiehen tai asiamiehen apulaisen vedonlyöjälle aiheuttamasta vahingosta. Asiamies oli vastuussa vedonlyöjälle vain siinä tapauksessa, jos vahinko oli aiheutettu tahallaan. Korkeimman oikeuden mielestä tällainen vastuunvapautusehto on kohtuuton, sillä siinä jätettiin tyystin huomioon ottamatta vahingot, jotka on aiheutettu törkeällä huolimattomuudella. Kuitenkaan asiamies ei menetellyt törkeän huolimattomasti, joten Suomen Hipposta ja sen asiamiestä vastaan kohdistettu vahingonkorvauskanne hylättiin.

Oikeustoimilain 36.1 §:n mukaan arvioitaessa jonkin ehdon kohtuuttomuutta, on otettava huomioon koko sopimuksen sisältö, osapuolten asema ja olosuhteet jotka vallitsivat sopimusta tehtäessä ja sen jälkeen, sekä mahdolliset muut seikat.(Oikeustoimilaki 36.1 §.) Käydään seuraavaksi lyhyesti läpi oikeustoimilain 36.1 §:ssä olevia kohtuuttomuuteen vaikuttavia tekijöitä.

Sopimuksen sisältöä ei voi jättää vaille huomiota, kun pohditaan onko jokin ehto kohtuuton vai ei. Jokin ehto voi yksinään olla kohtuuton, mutta muiden sopimuksen ehtojen myötä kohtuuttomuus häviää. Toisaalta myös yksittäinen kohtuuton ehto voi tehdä koko sopimuksesta kohtuuttoman, jos sen vaikutusta eivät muut ehdot tasoita. Telaranta (1990, 387–388.) esittää, että jonkin ehdon kohtuuttomuutta voidaan myös pohtia sitä taustaa vasten, kuinka paljon käytetty sopimusehto eroaa pakottavan lain säädöksestä. Tämä toki edellyttää sitä, että kyseistä sopimustyyppiä säännellään laissa. Vaikka sopimus olisi muuten tehty lain mukaan, voi sen yksittäinen ehto olla kohtuuton, mikäli se eroaa huomattavasti laissa säädetystä ja on toisen osapuolen kannalta epäedullinen. Mikäli sopimustyyppiä ei ole säädelty laissa, voidaan käyttää analogiaa jonkin ehdon kohtuuttomuutta pohtiessa.

Osapuolten asema voi vaikuttaa siihen, ovatko sopimusehdot kohtuuttomia. Voidaan ajatella, että lähtökohtaisesti kuluttajat ovat heikommassa asemassa verrattuna elinkeinonharjoittajiin. Osapuolten eriarvoinen asema voi olla niin ikään taloudellinen, jolloin huonomassa taloudellisessa tilanteessa oleva voi olla selvästi alisteisessa asemassa verrattuna toiseen. Taloudellinen riippuvuus toisesta on omiaan aiheuttamaan sopimusehtojen kohtuuttomuutta, sillä toisella sopimusosapuolella ei välttämättä ole mahdollisuutta jättää sopimusta tekemättä. Osapuolten eriarvoinen asema voi tulla ilmi myös koulutuksessa ja asiantuntemuksessa. Tällöin on mahdollista, että esimerkiksi juridisen koulutuksen omaava henkilö käyttää toisen henkilön tietämättömyyttä hyväkseen, ja tekee sopimuksen ehdoista itselleen edulliset. Voitaneen sanoa, että mitä tasavertaisemmassa asemassa sopimusosapuolet ovat, sitä epätodennäköisempää sopimusehtojen sovittelu on.(Wilhelmsson 2008, 128–129.)

Korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 1985 II 36 perusteluissa on nimenomaisesti mainittu sopimusosapuolten tasavertaisuus, kun selvitystilaan ajautunut osuuskunta halusi kohtuullistaa vuokra-aikaa koskevaa ehtoa. Kyseinen osuus-

kunta oli vuokrannut liikehuoneiston kymmeneksi vuodeksi. Osuuskunnan toiminta oli kuitenkin tappiollista, ja kun vuokra-ajasta oli kulunut puolet, ajautui osuuskunta selvitystilaan. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa, että vuokrasopimus on tehty tasavertaisen osapuolten välille. Lisäksi osuuskunnan tappiollinen toiminta ei ole johtunut mistään sellaisesta tekijästä, jota ei olisi voinut ennakoida. Muun muassa näiden perusteluiden nojalla korkein oikeus hylkäsi vuokra-ajan kohtuullistamista koskevan ehdon.

Oikeustoimen kohtuuttomuus voi olla luonteeltaan alkuperäistä tai jälkikäteistä kohtuuttomuutta. Alkuperäinen kohtuuttomuus tulee kyseeseen silloin, jos ehto on ollut kohtuuton sopimusta solmittaessa. Jälkikäteinen kohtuuttomuus johtuu puolestaan siitä, että jokin ehto on muuttunut sopimuksen teon jälkeen kohtuuttomaksi. Kohtuuttomuus voi olla seurausta olosuhteiden muuttumisesta, jolloin kohtuullinen sopimusehto on muuttunut kohtuuttomaksi. Kyseeseen voi tulla esimerkiksi raaka-aineiden odottamaton kallistuminen tai henkilökohtaisten olosuhteiden muuttuminen. (Ahtonen 2010, 55.)

Olosuhteet jotka vallitsivat sopimusta tehtäessä, tai sen jälkeen, voivat muodostaa perusteen sopimuksen sovittelmiselle. Esimerkiksi oikeustoimilain mukaisen pätemättömyysperusteiden (pakottaminen jne.) mukainen toiminta sopimusta tehtäessä voi johtaa sopimuksen sovitteluun. Vaikka oikeustoimilain pätemättömyysperusteet eivät täytyisikään, voisi sillä olla kuitenkin myönteinen vaikutus sovittelun kannalta. (Pöyhönen 1988, 296–297.) Sopimuksen päättäminen nopeasti voi puhua sopimuksen sovittelmisen puolesta. Vastapuolella ei ole aikaa tutustua sopimukseen, eikä hän siten välttämättä voi harkita kunnolla sopimuksen tekemisen hyödyllisyyttä. (Hemmo 1997, 138.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1995:86 oli kyse siitä, että työntekijä A oli aiheuttanut luottotappion yritys B:lle myymällä ilman lupaa silakkafilee-erän Tšekkoslovakiaan. A ja B olivat tehneet 20.6.1991 sopimuksen, jossa A sitoutui korvaamaan luottotappion joka aiheutui silakkafilee-erän myymisestä ilman lupaa. Samassa sopimuksessa osapuolet sopivat A:n työsuhteen päättämisestä samana päivänä kuin sopimus päivättiin. A vaati myöhemmin, että tehtyä sopimusta soviteltaisiin tai hänet vapautettaisiin vahingonkorvausvastuusta. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa, että sopimuksen teksti oli laadittu B:n toimesta etukäteen. A:lla ei ole ollut mahdollisuutta tutustua sopimuksen sisältöön ennen

allekirjoittamista. A oli pyytänyt, että sopimuksen allekirjoittamista lykättäisiin, jotta hän voisi tutustua sopimustekstiin. B ei suostunut tähän, joten korkein oikeus katsoi, ettei A:lla ole ollut riittävää aikaa harkita mitä sopimus tosiasiassa tulee hänelle taloudellisesti ja oikeudellisesti merkitsemään. Näillä perusteilla korkein oikeus päätti sovittelua vahingonkorvausta.

Vaikka sopimusta tehtäessä olosuhteet olisivat olleet normaalit, eivätkä sopimusehdot ole olleet kohtuuttomia, voivat ne muuttua kohtuuttomiksi olosuhteiden muuttuessa. Olosuhteiden muuttuminen voi olla edellytys sovittelulle, siinä tapauksessa jos sopimus muuttuu kohtuuttomaksi. (Wilhelmsson 2008, 137.) Sopimusta ei kuitenkaan voida kohtuullistaa aina kun olosuhteet muuttuvat. Mikäli sopimusosapuolet olisivat voineet ennakoita olosuhteiden muutoksen ja sen vaikutuksen sopimukseen, ei sopimusta voi ainakaan lähtökohtaisesti sovittaa. Jotta sopimuksen kohtuullistamiselle olisi perusteita, täytyy olosuhteiden muuttua sillä tavoin, ettei sitä olisi voinut ennakoita sopimusta tehtäessä. (Telaranta 1990, 392.)

Vaikka olosuhteet muuttuisivat ennakoimattomasti, ei sekään tarkoita automaattisesti sopimuksen kohtuullistamista. Voittamattomuusedellytyksen mukaan sopimus pitää pyrkiä täyttämään olosuhteiden muuttumisesta huolimatta. Sopimus tulee täyttää, tai ainakin yrittää sitä, niin kauan kuin siitä ei aiheudu kohtuuttomia taloudellisia uhrauksia, tai henkilökohtaisia ponnisteluja. Kohtuullistaminen voi tulla kysymykseen vasta silloin, kun sopimuksen täyttäminen käy kohtuuttoman vaikeaksi. (Hemmo 1997, 139.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1982 II 141 oli kyse jälkikäteisestä kohtuuttomuudesta. Myyjä oli tehnyt sopimuksen maitojauheen toimittamisesta 3,50 mk:n kilohinnalla. Raaka-ainekustannukset nousivat kuitenkin myyjästä riippumattomista syistä 1,81 mk:sta 4,17 mk:aan, jolloin myyjä ei ollut toimittanut osaa sovituista erästä. Korkein oikeus katsoi, että sopimuksen mukaisen hintaehdon soveltaminen oli kohtuutonta, joten sopimusehtoa sovitteltiin.

Oikeustoimilain 36.1 §:n mukaan myös muut seikat tulee arvioida, kun pohditaan jonkin sopimusehdon kohtuuttomuutta. Muina seikkoina voidaan ottaa huomioon kauppatapana. Ehdot, jotka ovat kauppatapan vastaisia, voivat puhua sovittelun puolesta. Toisaalta myös osapuolten välinen sopimuskäytäntö voi

tulla arvioinnin kohteeksi ehdon kohtuuttomuutta määriteltäessä. Jos toinen sopimuspuoli ottaa käyttöön ehdon, jota ei ole yleensä käytetty osapuolten välisissä sopimuksissa, eikä vastaavaa ehtoa käytetä muissakaan sopimuksissa, voi ehto tulla soviteltavaksi. Tosin jos ehdon käyttämiseen on hyvä ja asiallinen syy, voidaan sitä käyttää.(Telaranta 1990, 393.)

Sopimusosapuolten tarkoitus voi tulla myös arvioitavaksi. Sopimusosapuolen tarkoitus voi osaltaan heikentää hänen mahdollisuuksiaan vedota sopimuksen sovitteluun. Mikäli toinen osapuoli ottaa tietoisia riskejä, esimerkiksi tavoitellakseen nopeammin suurempaa voittoa, tulee hän samalla hyväksyneeksi sen, että voiton tavoitteluun kuuluu epäonnistumisen riski. Tällöin myös sopimuksen sovittelu saattaa estyä.(Hemmo 1997, 139–140.)

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2002:87 on nähtävissä, että myös jonkin sopimukseen sisältyvän ehdon tavoiteltua toteutumista voidaan käyttää sovitteluun oikeuttavana perusteena. Tapauksessa työnantaja oli irtisanonut B:n tuotannollisilla perusteilla. B olisi saanut eläkesäännön mukaisen lisäeläkkeen, ellei työnantaja olisi irtisanonut häntä 15 kuukautta ennen sitä, kun hän olisi saavuttanut eläkeiän. B menetti oikeutensa lisäeläkkeeseen, kun hänet oli irtisanottu ennen lisäeläkkeen myöntämiseen oikeuttavaa 60-vuoden ikää. Perusteluissaan korkein oikeus toteaa, että A oli voinut kohtuudella odottaa saavansa lisäeläkkeen, sillä 15 kuukauden jakso on lyhyt verrattuna siihen, että hän oli ollut jo 24 vuotta saman työnantajan palveluksessa. Lisäeläke oli myös A:n taloudellisen aseman kannalta merkittävä, ja toisaalta työnantajan taloudelliseen asemaan eläke-ehdon sovittelulla ei ole merkitystä. Lisäksi työnantaja oli tarjonnut itse A:lle lisäeläkettä, tavoitteenaan sitouttaa työntekijä pitkäksi aikaa yritykseen. Tämän katsottiin onnistuneen, kun A oli työskennellyt 24 vuotta samassa yrityksessä. Korkein oikeus päätti, että jäljellä ollut vähäinen palvelusaika yrityksessä ja muutkin olosuhteet huomioon ottaen, lisäeläkkeeseen oikeuttava ehto oli A:n kannalta kohtuuton ja se oli jätettävä kokonaan huomioimatta.

4.5 Kuluttajansuojalain sovittelussäännökset

Kuluttajansuojalain 4 luku sisältää säännökset siitä, miten sopimusta tulisi sovittella ja tulkita, kun kyseessä on elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välinen kulu-tushyödykettä koskeva sopimus. Tällaisessa tilanteessa oikeustoimilain 36 § ei

tule pääsääntöisesti sovellettavaksi. Tosin oikeustoimilain sovittelusäännöksen käyttäminen voi tulla mahdolliseksi jos kyseessä on jälkiperäinen kohtuuttomuus. Ämmälän (2006, 48.) mukaan kuluttajansuojalain mukaisesti sovittava ehto voi olla niin vakioehto, kuin yksilöllisestikin sovittu ehto. Lisäksi on syytä nostaa esille se, että sopimusehdon kohtuuttomuuden sovittaminen KSL:n 3 luvun säännösten mukaan ei ole mahdollista. 3 luvun säännökset koskevat kuluttajan kannalta kohtuuttomia ehtoja. Vaikka jokin ehto olisi todettu kohtuuttomaksi jonkin 3 luvun säännöksen nojalla, ei se tarkoita sitä, että ehto olisi kohtuuton jossakin yksittäisessä sopimuksessa.

4.5.1 Kohtuuttomat ehdot

KSL 4:1.1 §:n mukaan kuluttajansuojalain mukaisen sopimuksen ehtoa voidaan sovittaa, tai jättää ottamatta se huomioon, jos se johtaisi kuluttajan kannalta kohtuuttomuuteen, tai mikäli se muuten olisi kohtuuton. Vastikkeen määrää pidetään myös sopimuksen ehtona. Kun arvioidaan kohtuuttomuutta, tulee huomioon ottaa sopimuksen sisältö kokonaisuudessaan, se millainen asema osapuolilla on ja olot jotka vallitsivat sopimusta tehtäessä. Lisäksi ellei 2 §:stä johdu muuta, voidaan huomioon ottaa olojen muuttuminen ja muut seikat. KSL:n 4:1.2 §:ssä on puolestaan määrätty, että jollei 2 §:stä muuta johdu, voidaan sopimusta sovittaa muidenkin ehtojen osalta tai se voidaan määrätä raukeamaan kokonaan. Tämä kuitenkin edellyttää sitä, että jonkin kohtuuttoman ehdon sovittelu johtaa siihen, etteivät muut ehdot ole enää sen johdosta kohtuullisia.(KSL 4:1 §.)

Lain esitöiden mukaan KSL 4:1 §:n säännös on yhdenmukainen oikeustoimilain 36 §:n kanssa. Tämä pätee myös kohtuuttoman ehdon arviointiperusteisiin, jotka ovat melko pitkälti samanlaisia kuin oikeustoimilain 36 §:n kohtuutonta ehtoa arvioitaessa. KSL:n mukaisen kohtuuttoman ehdon arviointi perustuu kokonaisharkintaan. Siten ehdon kohtuuttomuutta arvioitaessa tulee huomioon ottaa kaikki seikat jotka vaikuttavat asiaan. Huomionarvoista on kuitenkin se, että Euroopan unionin säätämä kohtuuttomuusdirektiivi vaikuttaa KSL 4:1 §:n soveltamisalaan. Säännöksen soveltamisala rajoittuu siten, että olosuhteissa sopimuksen solmimisen jälkeen tapahtuneet muutokset eivät välttämättä aina vaikuta ehdon kohtuuttomuuden arviointiin.(HE 218/1994.)

Vaikka KSL 4:1 § ja oikeustoimilain sovittelusäännös ovatkin hyvin samanlaisia, on KSL:n sovittelusäännöksellä paikkansa. Kohtuuttomuusdirektiivin tultua osaksi KSL:a elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisten sopimusten sovitteluun käytetään ainoastaan KSL:n sovittelusäännöksiä. Ennen tätä myös oikeustoimilain 36 §:ää oli sovellettu kuluttajasopimukseen. (Ahtonen 2010, 72.)

Kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista annettu direktiivi (93/13/ETY) sisältää liitteen, jossa on lueteltu joitakin kohtuuttomia ehtoja. Liitteessä ei ole lueteltu kaikkia kohtuuttomana pidettäviä ehtoja, joten siltä osin lista on epätäydellinen. Esimerkkeinä ehdoista, joita pidetään kuluttajan kannalta kohtuuttomina, voidaan mainita seuraavat: kuluttajalta vaadittava suhteettoman suuri korvaus, mikäli hän ei täytä omaa osaa sopimuksestaan; kuluttajan sitominen sellaiseen sopimukseen, jonka ehtoja hän ei ole voinut tarkastella etukäteen sekä elinkeinonharjoittajan oikeus muuttaa yksipuolisesti sopimuksessa mainittuja ehtoja, ilman sopimuksen mukaista pätevää syytä. Liitteessä on lueteltu kaiken kaikkiaan 17 sellaista ehtoa, joita voidaan pitää kuluttajan kannalta kohtuuttomana.

Määtän (2005, 362.) mukaan direktiivin liitteen kohtuuttomien ehtojen soveltaminen sellaisenaan ei ole aivan mutkatonta. Kyseinen lista on vain esimerkki, eikä se siten voi sisältää kaikkia kohtuuttomina pidettäviä ehtoja. Tästä seuraa puolestaan se, että sellainen ehto, jota ei ole mainittu liitteessä ei ole automaattisesti kohtuullinen. Toisaalta liitteessä mainittu kohtuuton ehto voi olla kohtuullinen sillä perusteella, ettei sopimus kokonaisuudessaan ole kuluttajalle kohtuuton.

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisussa 1489/39/09 on otettu kantaa siihen, oliko puhelinyhtiö A:n perimä 0,95 euron suuruinen paperilaskulisä kohtuuton sillä perusteella, ettei kuluttaja B:llä ollut tietokonetta eikä hän voinut maksaa laskua sähköisesti. Kuluttajariitalautakunta toteaa ratkaisussaan, että paperilaskusta veloittettava summa ei ole kovin suuri. Käytännössä matkapuhelinliittymän käytöstä aiheutuvat kustannukset ovat isommat kuin tapauksessa kyseessä oleva paperilaskulisä. Tämän vuoksi kyseessä ei ollut KSL 4:1 §:n mukainen kohtuuttomaan lopputulokseen johtava ehto, joten lautakunta päätti olla suosittamatta yritys A:lle korvausten suorittamista kuluttaja B:lle.

4.5.2 Kohtuuttomien ehtojen arviointia

KSL:n 4:2 §:ä on säädetty Euroopan unionin antaman kohtuuttomuusdirektiivin seurauksena. Ensinnäkin jos kuluttaja ei ole päässyt vaikuttamaan sopimusehdon sisältöön ja se on laadittu etukäteen, tulee KSL 4:1 §:ää soveltaessa ottaa huomioon 2 §:n rajoitukset. KSL:n 4:2.2 §:n perusteella kuluttajan vahingoksi ei saa ottaa olosuhteiden muuttumista, mikäli ehto oli jo sopimusta tehtäessä valinneiden olosuhteiden aikaan kohtuuton. Kolmannen momentin mukaan sopimuksen sovittelu muiden ehtojen osalta ei onnistu, jos kyseessä on sellainen ehto, joka johtaa hyvän tavan vastaisesti sopimuksen huomattavaan epätasapainoon kuluttajan vahingoksi. Mikäli mahdollista, jää sopimus muilta osin voimaan ilman muutoksia.

KSL:n 4:2 §:ä muodostaa rajoituksen 4:1 §:ssä mainittuun sovittelusäännökseen. Lain esitöiden (HE 218/1994) mukaan 2 § tulee sovellettavaksi ainoastaan silloin, kun sopimusehdot ovat laadittu siten, ettei kuluttajalla ole ollut mahdollisuutta vaikuttaa niiden sisältöön. Tällä tarkoitetaan pääsääntöisesti elinkeinonharjoittajan tai harjoittajien yhteenliittymän tekemiä vakiosopimusehtoja, mutta kyseeseen saattaa tulla myös viranomaisten hyväksymät vakioehdot. Myös sellaiseen yksittäiseen sopimukseen, jonka ehtoihin kuluttaja ei ole voinut vaikuttaa, tulee soveltaa puheena olevan lain 2 §:ää. Myös sopimukseen joiden ehdoista osa on neuvoteltu yksilöllisesti ja osa on vakioehtoja, tulee noudattaa 2 §:ssä annettuja rajoituksia.

Toisessa momentissa on puolestaan säädytty olosuhteiden muuttumisen vaikutuksesta sellaisen sopimusehdon kohdalla joka oli jo sopimusta tehtäessä kohtuuton. Toisen momentin säännös tarkoittaa käytännössä sitä, ettei kuluttajan esittämää sovitteluvaatimusta voida hylätä sillä perusteella, että olosuhteet olisivat muuttuneet kuluttajan hyväksi. Ehto joka oli alun perinkin kohtuuton, ei muutu kohtuulliseksi sen seurauksena, että olosuhteet ovat muuttuneet, eikä sopimus ole enää yhtä epätasapainoinen. Soveltamisalan ulkopuolelle jäävät kuitenkin sellaiset ehdot joiden kohtuuttomuus on jälkipäätöistä. Tällöin ehto ei sopimusta tehdessä ollut kohtuuton, vaan se on muuttunut kohtuuttomaksi olosuhteissa tapahtuneen muutoksen seurauksena. Kuitenkin on hyvä huomata, että ehdon sovittelu on mahdollista oikeustoimilain 36 §:n nojalla edellä mainitussa tapauksessa.

Tarkastellaan seuraavaksi lähemmin KSL 4:2.3 §:ssä mainittua hyvän tavan vastaisen ehdon vaikutusta sovitteluun. Lain esitöiden mukaan (HE 218/1994) kolmas momentti sisältää rajoituksen kohtuuttomuuden oikeusseuraamuksiin. Tästä johtuen kolmatta momenttia sovelletaan vain silloin, kun kyseessä on sellainen ehto, joka on laadittu etukäteen ja se saattaa sopimuksen epätasapainoon kuluttajan vahingoksi. Vaatimuksena on myös se, että sopimuksen epätasapainoon johtanut ehto on hyvän tavan vastainen. Niissä tapauksissa joihin KSL 4:2.3 § tulee sovellettavaksi, tulee pelkästään kohtuuton ehto soviteltavaksi. Muiden ehtojen osalta sopimus jää sellaisenaan voimaan, jos se vain on mahdollista. Tästä johtuen osapuolten tekemä sopimus ei raukea helposti. Sopimuksen raukeaminen voi tulla kyseeseen jos soviteltava ehto on sellainen, ettei sopimusta voida enää järkevästi täyttää. Mikäli sopimus muuttuu jonkin ehdon sovitteluun seurauksena elinkeinonharjoittajan kannalta epäsuotuisaksi, ei sopimus raukea.

Ämmälän (2006, 55.) mukaan KSL 4:2.3 § on siinä mielessä poikkeava, ettei sopimuksen kohtuuttomuutta arvioida kokonaisarvioinnin pohjalta. Pelkästään kohtuuttomana pidettyä ehtoa arvioidaan, ja sovitellaan. Sopimuksen raukeaminen on siten poikkeuksellista, koska soviteltua ehtoa lukuun ottamatta sopimus jää sellaisenaan voimaan, mikäli se on mahdollista.

Eräänä vaatimuksena KSL 4:2.3 §:n soveltamiselle oli se, että ehto on hyvän tavan vastainen. Tässä yhteydessä nousee esiin kysymys, mitä tarkoitetaan hyvän tavan vastaisella ehdolla? Se, mitä hyvän tavan vastaisuudella käsitetään, on varmasti pitkälti tulkitsijasta kiinni. Hallituksen esityksessä (HE 218/1994) on lähdetty liikkeelle siitä, että hyvän tavan vastaisuus määritellään kuluttajan kannalta. Niinpä hyvän tavan vastaisena pidetään kuluttajan harhaanjohtamista, tai väärin tietojen antamista liittyen hänen oikeuksiin ja velvollisuuksiin. Kuluttajan kannalta epäedullisten ehtojen piilottaminen sopimukseen voi myös olla hyvän tavan vastaista.

4.6 Työsopimuslain sovittelusäännökset

TSL:n sovittelua, pätemättömyyttä ja kohtuuttomia ehtoja koskevat säännökset löytyvät 10 luvusta. Säännösten tarkoituksena on työntekijöiden suojelu työnantajaa vastaan, joka on paremmassa asemassa verrattuna työntekijöihin. Käy-

tännössä TSL:n 10 luvun säännökset suojaavat työntekijää kohtuuttomilta ehdoilta. Tämän lisäksi huomiota on kiinnitetty pätemättömyyteen, jossa käytetään perusteena työntekijän vajaavaltaisuutta tai oikeustoimilain mukaisia pätemättömyysperusteita. Tässä osiossa käydään läpi TSL:n 10 luvun säännöksiä, sillä ne muodostavat poikkeuksen sopimuksen sitovuuden periaatteeseen. Sen sijaan muita työsuhteen päättämistilanteita, kuten esimerkiksi irtisanomista, ei käsitellä tässä yhteydessä.

4.6.1 Oikeustoimilaista kumpuavat pätemättömyysperusteet

Oikeustoimilain mukaisia pätemättömyysperusteita ovat esimerkiksi kiskominen, pakko sekä kunnianvastainen ja arvoton menettely. Oikeustoimilain pätemättömyysperusteita on käsitelty edellä jaksossa 4.3. eikä niitä käsitellä uudestaan tässä yhteydessä.

TSL:n 10:1 §:n mukaan työsopimus ei ole työntekijää sitova, jos sitä rasittaa jokin oikeustoimilain 3 luvussa säädetty pätemättömyysperuste. Tällöin työntekijä voi saattaa pätemättömyyden voimaan, tai halutessaan hän voi irtisanoa työsopimuksensa päättymään ilman irtisanomisaikaa. Kuitenkin jos pätemättömyysperuste on menettänyt merkityksensä, ei työntekijällä ole oikeutta irtisanoa työsopimusta päättymään heti. Lain esitöistä (HE 157/2000) käy ilmi, että työsopimus on mahdollista irtisanoa pätemättömyysperusteisiin vedoten jo silloin, kun työntekijä on allekirjoittanut työsopimuksen. Työntekijän ei siis tarvitse olla ensin töissä, jotta hän voisi vedota pätemättömyysperusteisiin. Työnantaja ei voi käyttää TSL:n 10:1 §:ssä mainittua irtisanomisoikeutta tai pätemättömyyden voimaan saattamista, vaikka työnantaja olisi loukattuna osapuolena. Sen sijaan työnantaja voi käyttää TSL:n 7:2 §:n mukaisia irtisanomisperusteita tai 8:1 §:ssä mainittuja työsopimuksen purkamisperusteita.

Työsopimuksen pätemättömyyteen sovelletaan oikeustoimilain säännöksiä sen vuoksi, koska TSL:n ei ole otettu erityisiä pätemättömyyttä koskevia säännöksiä. Tällöin puuttuvat säännökset korvautuvat oikeustoimilain mukaisilla säännöksillä. Tämä ei kuitenkaan ole täysin ongelmaton. Sopimusoikeuden periaatteiden mukaan sopimussuoritukset, jotka on täytetty sopimuksen mukaan, tulee palauttaa siinä tapauksessa jos sopimus osoittautuu pätemättömäksi. Mikäli suorituksia ei ole tehty, ei sopimuksessa sovittuja velvoitteita voida vaatia

täytettäväksi. Ongelmaksi muodostuu se, miten työnantaja voisi palauttaa työntekijän sopimuksen mukaisen suorituksen. Toisaalta myös työntekijä joutuisi palauttamaan palkkansa, mikä olisi varmasti kohtuutonta. (Rautiainen & Äimälä 2007, 283–284.)

Edellä esitetty ongelma on kuitenkin selvitetty siten, että työntekijä voi irtisanoa työsopimuksensa päättymään heti. Käytännössä työsopimuksen irtisanominen on työntekijän kannalta edullisempi vaihtoehto, koska tässä tapauksessa irtisanominen ei johda sopimuksen mukaisten suoritusten palauttamiseen. Kuitenkin jos pätemättömyysperuste ei ole enää voimassa, ei työntekijä voi vedota siihen, eikä työsopimuksen irtisanominen tai pätemättömyyden voimaansaattaminen enää onnistu. (Hietala, Kahri, Kairinen & Kaivanto, 2006, 429–430.)

Jos työntekijä haluaa irtisanoa työsopimuksensa tai vedota sen pätemättömyyteen, tulee pätemättömyysperusteen olla voimassa. Pätemättömyysperuste ei ole voimassa loputtomiin. Pätemättömyysperuste on merkityksetön ensinnäkin silloin, kun pätemättömyysperusteeseen ei vedota kohtuullisessa ajassa. Kohtuullinen aika määräytyy yleensä tapauskohtaisesti, eikä mitään tiettyä aikaa voida antaa. Kuitenkin kohtuullisena pidettävä aika ei voi olla kovin pitkä. Mikäli työntekijä jättää reagoimatta pätemättömyyteen sen jälkeen kun hän sai tietoonsa pätemättömyysperusteen, on mahdollista, että hänen katsotaan konkreettisesti hyväksyneen työsopimuksen. Tämän kuitenkin vaatii sitä, että olosuhteet jotka tekivät työsopimuksesta pätemättömän, eivät vaikuta enää. Toisekseen pätemättömyysperuste on merkityksetön siinä tapauksessa, jos työntekijä tietoisesti hyväksyy pätemättömän työsopimuksen. Tämän lisäksi pätemättömyysperuste menettää merkityksensä siinä tapauksessa, jos olosuhteet muuttuvat. Tällöin olosuhteet ovat voineet olla sellaiset, että niiden vallitessa sopimuksen pätemättömyysperuste on ollut olemassa. Kuitenkin näiden olosuhteiden väistyttyä myös pätemättömyysperuste menettää merkityksensä. (Rautiainen & Äimälä 2007, 284–285.)

Työtuomioistuimen ratkaisussa TT 2006-28 oli kyse siitä, oliko toimihenkilöä A erehdytetty allekirjoittamaan irtisanomisilmoitukseksi otsikoitu sopimus. Yritys B:llä oli tarve vähentää työntekijöitä ja se oli ilmoittanut A:lle, että tämä saisi kolmen kuukauden palkan, jos hän hyväksyisi työsopimuksensa päättämisen. Kun A ei ollut hyväksynyt työsopimuksensa päättämistä, aloitettiin A:ta koskeva

YT menettely, jonka päätteeksi B ilmoitti, että sillä oli asianmukaiset perusteet työsuhteen päättämiseksi. A hyväksyi irtisanomisilmoituksen uskoen, että B:llä oli työsuhteen päättämiseksi säädetty tuotannolliset ja taloudelliset perusteet hänen irtisanomiselleen. A:n irtisanomisen jälkeen yhtiö aloitti kuitenkin miltei heti rekrytointiprosessin uuden, A:n tilalle tulevan työnjohtajan palkkaamiseksi. A:n mukaan B oli antanut väärää tietoa työvoiman vähennystarpeesta, ja siten hänet oli erehdytetty allekirjoittamaan irtisanomisilmoitus. A:n mielestä tilanteessa on kyse oikeustoimilain 33 §:ssä mainitusta pätemättömyysperusteesta, eli kunnianvastaisesta ja arvottomasta menettelystä. Perusteluissaan työtuomioistuin toteaa, että oikeustoimilain 33 §:n mukainen pätemättömyys tulee kyseeseen esimerkiksi silloin, kun toiselta sopimuskumppanilta on salattu sellaisia asioita joilla on merkitystä sopimuksen syntymisen edellytyksiin. A ja B olivat pitäneet useamman palaverin koskien irtisanomista ja A oli voinut tutustua sopimukseen rauhassa. Lisäksi katsottiin, ettei B ollut jättänyt kertomatta mitään oleellista tietoa liittyen irtisanomiseen. Näiden seikkojen nojalla kyseessä ei ollut oikeustoimilain 33 §:ssä mainittu pätemättömyysperuste.

4.6.2 Työsopimuksen kohtuuttoman ehdon sovittelu

TSL:n 10:2 §:ssä on säädetty kohtuuttoman ehdon sovittelusta. Sen mukaan työsuhteen ehtoa voidaan sovittaa tai jättää ottamatta huomioon, jos ehdon soveltaminen olisi kohtuutonta tai hyvän tavan vastaista. Hallituksen esityksessä (HE 157/2000) on mainittu, että oikeustoimilain sovittelusäännöksen nojalla on myös mahdollista sovittaa työsuhteen kohtuutonta ehtoa. TSL:n kohtuullistamissäännös koskee myös työntekijälle maksettavaa palkkaa. Palkan kohtuullistamisen edellytyksenä on kuitenkin se, että palkasta on sovittu työsuhteen mukaisesti. Mikäli näin ei ole tehty, määräytyy kohtuullinen palkka joko TSL 2:7 §:n tai TSL 2:10 §:n perusteella. TSL:n 2:7 §:ssä on säädetty työehtosopimuksen yleissitovuudesta ja 2:10 §:ssä vähimmäispalkasta silloin, kun työehtosopimus puuttuu.

Vaikka TSL:n on otettu oma kohtuullistamissäännös, vastaa se melko pitkälti oikeustoimilain kohtuullistamissäännöstä. TSL:n 10:2 § on kuitenkin soveltamisalaltaan suppeampi kuin oikeustoimilain vastaava säännös. Lain sanamuodon mukaan ainoastaan kohtuutonta ehtoa voidaan sovittaa tai jättää ottamatta se huomioon. Tästä johtuen sopimuksen sovittelu muilta osin tai sen pätemät-

tömäksi julistaminen ei onnistu TSL:n säännöksen nojalla. Lain esitöissä (HE 157/2000) mainitaan, että sopimusta voidaan sovittaa oikeustoimilain sovittelusäännöksen nojalla, jos sopimus olisi yhä edelleen kohtuuton jonkin yksittäisen ehdon kohtuullistamisen jälkeen. Työsopimus voidaan määrätä myös raukeamaan oikeustoimilain 36 §:n perusteella.

Rautiaisen ja Äimälän (2007, 287–288.) mukaan oikeustoimilain sovittelusäännös tulisi myös sovellettavaksi sellaisissa tapauksissa, joissa esimerkiksi työehtosopimus tai työsopimuksen päättämissopimus ovat kohtuuttomia. Niin työnantaja kuin työntekijäkin voivat vaatia sopimuksen sovittamista oikeustoimilain 36 §:n nojalla. Myös TSL:n mukaista ehdon sovittamista tai sen huomiotta jättämistä ovat molemmat osapuolet oikeutettuja vaatimaan.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1986 II 144 oli kyse siitä, pitikö A:lle maksaa työsuhteen päättymisen jälkeen työehtosopimuksen mukaisia palkkaetuja. A oli työskennellyt maatilalla, jonka omisti hänen veljensä B. B oli ollut työnantajan asemassa, sillä töitä oli suoritettu hänen johdon ja valvonnan alaisena. Lisäksi A:n tekemä työ koitui B:n hyväksi, eikä mistään seikoista käynyt ilmi, että osapuolet olisivat sopineet työtä tehtävän vastikkeetta. A:lle olisi pitänyt maksaa maatalouden työehtosopimuksen mukaiset palkkaedut, sillä työehtosopimus oli yleissitova. Koska osapuolet eivät olleet selvillä siitä, mikä oli A:n työoikeudellinen asema, ei B voinut harkita palkan ja palkkaetujen vaikutusta hänen maataloutensa kannattavuuteen. Lisäksi työehtosopimuksen soveltaminen jälkikäteen A:n työsuhteeseen olisi ollut kohtuutonta B:n taloudellisten edellytysten kannalta. Näiden seikkojen nojalla korkein oikeus päätti, että A:lle työehtosopimuksen mukaan kuuluvia palkkaetuja sovittellaan oikeustoimilain sovittelusäännöksen perusteella.

Kun pohditaan voisiko työsopimuksen ehtoa kohtuullistaa, on hyvä pitää mielessä, että kohtuullistaminen muodostaa poikkeuksen pääsääntöön jonka mukaan sopimus on pidettävä. Siten aivan jokaista ehtoa ei voida kohtuullistaa. TSL:n mukainen ehdon kohtuullistaminen voi tulla kyseeseen siinä tapauksessa, jos jokin ehto on sellainen, että sen vuoksi sopimus olisi epätasapainoinen. Esimerkkinä voidaan mainita tilanne, jossa työntekijä on luopunut oikeudestaan saada palkkaa. Tällöin sopimus olisi selvässä epätasapainossa työntekijän vahingoksi. (Moilanen 2010, 328.) Kohtuuttomuus voi olla alkuperäistä tai jälkipe-

räistä. On siis mahdollista, että työsopimuksen ehto on kohtuullinen sopimusta tehtäessä, mutta se muuttuu kohtuuttomaksi muuttuneiden olosuhteiden johdosta. Toisaalta työsopimuksen ehto voi olla kohtuuton jo silloin, kun sopimus on allekirjoitettu. (Määttä 2005, 395.)

4.6.3 Vajaavaltaisen työsopimus

Sopimuksen sitovuuteen vaikuttaa olennaisesti se, onko toinen sopimusosapuoli oikeustoimikelpoinen. Mikäli toisella osapuolella ei ole oikeustoimikelpoisuutta, ei sopimukseen ole osapuolia sitova. Tähänkin pääsääntöön on olemassa poikkeuksia, joita on tarkasteltu lähemmin luvussa 4.2. Työsopimusta tehtäessä tilanne on kuitenkin hieman erilainen, sillä vajaavaltainen voi halutessaan tehdä sitovan työsopimuksen.

TSL 1:6.2 §:ssä on säädetty vajaavaltaisen työsopimuksesta. Sen mukaan sellainen henkilö, jonka toimintakelpoisuutta on rajoitettu holhoustoimilain mukaisesti, voi itse päättää työsopimuksestaan. Hänellä on myös oikeus irtisanoa oma työsopimuksensa. Sen sijaan TSL 1:6.1 §:n mukaan alle 18-vuotiaiden vajaavaltainen oikeudesta tehdä työsopimus, ja heidän huoltajiensa oikeudesta purkaa työsopimus, on säädetty nuorista työntekijöistä annetussa laissa. NuorL:n 2 §:n mukaan työhön voidaan ottaa henkilö joka on vähintään 15-vuotias ja suorittanut oppivelvollisuutensa. Kuitenkin 14 -vuotta täyttänyt henkilö voidaan ottaa kevyeen työhön joka ei vaaranna hänen terveyttään, tai koulunkäyntiä. Tällainen nuori henkilö saa olla töissä enintään puolet siitä ajasta, joka on annettu lomaksi koulusta, tai vastaavasti hän saa työskennellä koulun aikana tilapäisesti lyhyitä jaksoja.

NuorL:n 3.1 §:n mukaan 15 vuotta täyttänyt henkilö voi tehdä ja päättää itse työsopimuksensa. Alle 15-vuotiaan puolesta työsopimuksen tekee hänen huoltajansa, tai nuori itse huoltajan antaman suostumuksen perusteella. 3.2 §:n perusteella nuoren henkilön huoltajalla on oikeus purkaa työsopimus nuoren puolesta, jos se on tarpeellista nuoren terveyden, kasvatuksen tai kehityksen kannalta. TSL:n 10:4 §:ssä on määräykset vajaavaltaisuuteen perustuvasta työsopimuksen pätemättömyydestä. Säännöksen mukaan työnantaja ei voi vedota vajaavaltaisuudesta aiheutuvaan työsopimuksen pätemättömyyteen, ellei va-

jaavaltainen jätä täyttämättä hänelle työsopimuksessa määrättyjä sopimusvelvoitteita.

Edellä selostetut vajaavaltaisen työsopimusta koskevat säännökset ovat kahdessa tasossa: ensinnäkin NuorL:n mukaiset säädökset rajoittavat työnantajan mahdollisuutta palkata vajaavaltainen alle 18-vuotias työntekijä. Toiseksi TSL 10:4 §:ssä on säädetty siitä, milloin työnantaja voi vedota vajaavaltaisuudesta johtuvaan työsopimuksen pätemättömyyteen. TSL 10:4 § koskee alle 18-vuotiaita vajaavaltaisia mutta myös työntekijöitä, joiden toimikelpoisuutta on rajoitettu holhoustoimilain perusteella. Tarkastellaan seuraavaksi lähemmin alle 18-vuotiaden vajaavaltaiten työsopimuksia.

Alle 18-vuotias vajaavaltainen voi tehdä sitovan työsopimuksen, mutta itse työntekoa voi rajoittaa työntekijän suojaksi säädetty lainsäädäntö. Tällöin kyseeseen tulee lähinnä NuorL:ssa säädetty rajoitukset, mutta huomioon tulee ottaa myös valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä (15.6.2006/475, jäljempänä asetus nuorille vaarallisista töistä) sekä sosi- ja terveysministeriön asetus nuorille työntekijöille vaarallisten töiden esimerkkiluettelosta (25.4.2012/188). Vaikka mainittu laki ja asetukset ovat säädetty nuoren työntekijän suojaksi, on niillä vaikutusta myös silloin, kun arvioidaan vajaavaltaisuuteen perustuvaa pätemättömyyttä. Työnantaja voi vedota vajaavaltaisen työsopimuksen pätemättömyyteen siinä tapauksessa, jos nuori ei voi työskennellä kunnolla tai hänen työskentelynsä estyy kokonaan laissa tai asetuksissa olevien rajoitusten vuoksi. (Rautiainen & Äimälä 2007, 287).

NuorL:n 4-9 §:t sisältävät nuoren työntekijän työtä koskevia rajoituksia. Niissä rajoitetaan nuoren työntekijän osallistumista sellaisiin työtehtäviin jotka ovat hänelle vaarallisia. Lisäksi työaika on rajoitettu. NuorL 9.1 §:n mukaan nuori ei saa tehdä sellaista työtä joka on vaarallista hänen terveydelleen tai kehitykselle, ja ettei työ vaadi suurempaa vastuuta tai ponnistusta, kuin mitä häneltä on kohtuullista odottaa hänen ikäänsä ja voimiinsa nähden. Tosin 9.2 §:ssä säädetään että 1. momentissa mainittuihin tehtäviin, tai töihin joissa on tapaturmanvaara ja terveyshaitta on mahdollinen, voi käyttää nuoria työntekijöitä siten kuin asetuksessa nuorille vaarallisista töistä on määrätty. (NuorL 9 §.) Nuorille työntekijöille vaarallisista töistä annetun asetuksen 3 § sisältää listan töistä joita pidetään erityisen haitallisina. Haitallisena pidettäviä töitä ei saa teettää nuorilla työnteki-

jöillä, ellei kyseinen työtehtävä liity siihen koulutukseen jota nuori käy.(Asetus nuorille haitallisista töistä 3 §.)

Työnantaja voi vedota työsopimuksen pätemättömyyteen TSL 10:4 §:n perusteella silloin, kun vajaavaltainen ei täytä työsopimuksessa hänellä määrättyjä velvoitteita. Käsiteltävä lainkohta koskee niin alle 18-vuotiaita vajaavaltaisia, kuin myös niitä henkilöitä joiden toimintakelpoisuutta on rajoitettu. Hallituksen esityksessä (HE 157/2000) on mainittu, että vaikka henkilö on vajaavaltainen, olisi hänellä oikeus ainakin useimmiten tehdä itsenäisesti työsopimus. Vajaavaltaisuutta ei siten voitaisi pitää automaattisena pätemättömyysperusteena. Määntän (2005, 386.) mukaan se seikka, että sopimuksen pätemättömyys johtuisi oikeustoimikelpoisuuden puutteesta, ei tarkoita sitä, että työnantaja voisi vedota työsopimuksen pätemättömyyteen vajaavaltaisuuden perusteella. Työnantajalla olisi tämä oikeus vasta silloin, kun vajaavaltainen ei täytä hänelle työsopimuksessa määrättyjä velvoitteita.

Lain esitöiden (HE 157/2000) mukaan työnantajalla olisi oikeus vedota vajaavaltaisen työsopimuksen pätemättömyyteen siinä tapauksessa jos ”vajaavaltainen ei kykene vajaavaltaisuuden vuoksi suoriutumaan sopimusvelvoitteistaan asianmukaisesti”. Lainatusta lauseesta käy selvästi ilmi, että pätemättömyyden tulee johtua henkilön vajaavaltaisuudesta. Vajaavaltaisuudesta johtuva pätemättömyysperuste on käsillä esimerkiksi silloin, jos jokin NuorL:n säännös estäisi tai häittäisi huomattavasti työskentelyä.

Rautiaisen ja Äimälän (2007, 286- 287.) mukaan työnantaja voi vedota pätemättömyyteen myös sillä perusteella, ettei vajaavaltaisen työntekijän tekemä työ ole laadukasta. Tosin tässäkin tapauksessa työn heikon laadun pitää olla seurausta vajaavaltaisuudesta. Hietalan ym. (2006, 433.) mukaan työnantajan päättäessä työsopimuksen pätemättömyyden perusteella, ei osapuolilla ole velvollisuutta palauttaa ennen päättämistä tekemiään suorituksia. Työsopimus katsotaan päättyneeksi siitä alkaen kun pätemättömyys todettiin.

5 Pohdinta

Tässä opinnäytetyössä pyrittiin selvittämään sopimuksen sitovuutta ja sitä koskevia poikkeuksia. Tutkimuskysymyksiä oli sopimuksen sitovuuden periaatteen selvittäminen, mitä sitovuuden periaate pitää sisällään sekä mitä poikkeuksia sitovuuden periaatteesta on olemassa. Vastaukset tutkimuskysymyksiin pyrittiin löytämään oikeuskirjallisuudesta ja korkeimman oikeuden oikeustapauksista. Oikeustoimilaki oli keskeisenä lakina tutkimuskysymyksiä selvitettäessä, sillä se on ainoa laki joka säätelee ainoastaan sopimuksen syntymistä, valtuutusta ja pätemättömyyttä. Tosin muissakin laeissa on sopimukseen liittyviä säädöksiä, mutta ne eivät ole yhtä kattavia kuin oikeustoimilaissa. Sopimusoikeus on muodostunut ja kehittynyt melko pitkälti oikeuskirjallisuuden ja oikeuskäytännön saattamana, koska yhdessä laissa olisi mahdotonta säätää kaikista sopimukseen liittyvistä seikoista. Yllättävää oli se, että oikeustoimilaki tuntui yhä soveltuvan melko hyvin sopimuksen tekemiseen, vaikka kyseessä on verrattain vanha laki.

Sopimuksen sitovuus tai sen määrittelemine ole niin yksinkertainen asia kuin voisi luulla. Monet varmaankin määrittelisivät sopimuksen sitovuuden sillä tavoin, että se olisi sama asia kuin sopimuksen allekirjoittaminen. Näin ei kuitenkaan ole. Sitovuuden periaatteen määritelmä on monitasoinen asia, jota voi tarkastella eri näkökulmista. Ensinnäkin, sitovuuden määrittelemine tulee aloittaa niistä asioista, joista sitova sopimus syntyy. Puhutaan siis sopimuksen tunnusmerkeistä. Sitovaan sopimukseen tarvitaan se, että sopimusosapuolten toiminnasta voidaan havaita seuraavat asiat: tahto, tahdonilmaisus sekä tahdonilmaisun saattaminen toisen osapuolen tietoon. Ilman näitä tekijöitä ei ole mahdollista tehdä sitovaa sopimusta, ainakaan oikeustoimilain mukaan.

Edellä mainitut tekijät löytyvät aivan jokaisen tehdyn sopimuksen taustalta. Toki tämä tarkoittaisi joissakin tapauksissa tarjous-vastaus -käsitteiden laajentamista, eikä tahdonilmaisun saattamista toisen osapuolen tietoon pitäisi tulkita liian kapeakatseisesti. Oikeustoimilain soveltaminen sellaisiin tilanteisiin, joissa ei ole selvästi havaittavissa tarjousta ja siihen annettua vastausta ovat olleet jossain määrin ongelmallisia, sillä sitovuus on yleensä edellyttänyt selvästi havaittavis-

sa olevia tahdonilmaisuja. Pääsääntöisesti tahdonilmaisut voidaan antaa joko suullisesti, kirjallisesti tai hiljaisesti.

Kuitenkin esimerkiksi sellaisessa tilanteessa, jossa pysäköidään auto maksulliselle parkkipaikalle, ei voida havaita selvää tarjousta tai siihen annettua vastausta. Tämän tapaisia tilanteita kutsutaan sopimuksen välittömästi perustaviksi tosiseikoiksi. Oikeustoimilain sopimussysteemiin sopimuksen välittömästi perustavat tosiseikat on saatu mahdutettua siten, että tarjouksen ja vastauksen käsitteitä on laajennettu. Tällöin tarjouksena pidetään pysäköintialueella olevaa kylttiä, jossa ilmoitetaan pysäköinnin ehdoista. Kun auton kuljettaja pysäköi alueelle, hyväksyy hän kyltissä esitetyn ”tarjouksen” ja sitoutuu maksamaan kyltissä määritellyn pysäköintimaksun.

Edellä oleva pysäköintiä koskeva esimerkki osoittaa sen, ettei sitovaa sopimusta voi tehdä ilman, että sopimuksen tunnusmerkit täyttyvät. Toki tarjous ja siihen annettu vastaus, sekä oman tahdonilmaisun kohdistaminen toiselle sopimusosapuolelle ovat ehkä hieman abstrakteja, mutta silti loogisia: auton kuljettajan pitää saada auto pysäköityä, sillä hänen täytyy päästä ostoksille. Hän näkee pysäköintialueen laidassa olevan kyltin, jossa ilmoitetaan mahdollisuudesta pysäköidä auto tiettyä maksua vastaan. Hän päättää pysäköidä autonsa juuri kyseiselle pysäköintialueelle, eli toisin sanoen hän tahtoo pysäköidä autonsa. Ajamalla autonsa pysäköintialueelle hän hyväksyy kyltissä esitetyt sopimusehdot, joiden mukaan hänen pitää maksaa pysäköinnistä maksu. Tätä voidaan pitää toiselle osapuolelle osoitettuna tahdonilmaisuna tarjouksen hyväksymisestä. Tällöin sopimus on syntynyt. Mikäli kuljettaja ei noudata sopimusta, eli maksa pysäköintimaksua tai pysäköi autoa liikennemerkkeissä osoitetulla tavalla, voidaan häntä rangaista sopimuksen noudattamatta jättämisestä. Eli hänelle voidaan määrätä pysäköintivirhemaksu.

Eräänä sopimuksen sitovuuden määritelmänä voidaan siis pitää sitä, että sopimuksen tunnusmerkit täyttyvät. Tässä ei kuitenkaan ole kaikki. Sitovuutta voidaan määritellä myös oikeusvaikutusten alkamisen näkökulmasta. Oikeusvaikutukset eivät voi alkaa, ennen kuin sopimus on täysin sitova. Yksinkertaisimmillaan oikeusvaikutukset alkavat oikeustoimilain 3.1 §:n mukaan silloin, kun suullisesti tehtyyn tarjoukseen annetaan vastaus välittömästi.

Oikeuskirjallisuudessa on kehitetty oikeustoimilakiin pohjautuen erilaisia teorioita siitä, milloin oikeusvaikutukset alkavat. Lähettämisteorian oikeusvaikutukset alkavat silloin kun tahdonilmaisus on lähetetty, eli esimerkiksi kun tahdonilmaisun sisältävä kirje on annettu postin kuljetettavaksi. Saapumisteorian mukaan oikeusvaikutukset alkavat, kun tahdonilmaisus on saapunut vaaditussa määräajassa vastaanottajalle ja hänellä on ollut mahdollisuus ottaa siitä selkoa. Sillä ei ole merkitystä milloin vastaanottaja tosiasiallisesti ottaa vastauksesta selkoa. Viimeisen teorian, eli selonottoteorian mukaan oikeusvaikutukset alkavat silloin, kun tahdonilmaisusta on otettu selkoa. Esimerkkinä selonottoteorian mukaisesta oikeusvaikutusten alkamisesta voidaan mainita urakkakilpailu. Urakkakilpailun päätyttyä kaikki tarjoukset, jotka on jätetty oikeassa ajassa, avataan yhtä aikaa ja halvimman tarjouksen tehnyt voittaa kilpailun.

Edellä esitetyistä teorioista yhtäkään ei sovelleta poikkeuksetta sopimusoikeudessa. Oikeusvaikutukset voivat siten alkaa jollakin edellä esitetyistä tavoista. Oikeusvaikutusten alkaminen on riippuvainen tilanteesta. Oikeusvaikutusten alkamisella voidaan määrittellä sitovuutta, sillä siitä hetkestä lukien kun oikeusvaikutukset alkavat, on sopimus sitova.

Toisaalta on ehkä hieman makukysymys luetaanko oikeusvaikutusten alkaminen kuuluvaksi sitovuuden periaatetta määritteleviin tekijöihin, vai sitovuuden sisältöä määritteleviin tekijöihin. Sopimuksen sitovuuden periaate on kenties helpompi määrittellä, kun ajatellaan että sitovuus rakentuu tietyistä tekijöistä. Perustasolla sitovuus voidaan määrittellä sen mukaan, ovatko sopimuksen tunnusmerkit täyttyneet. Kun tunnusmerkit ovat täyttyneet, voidaan sitovuuden määritelmää pohtia oikeusvaikutusten alkamista käsittelevien teorioiden valossa. Tällöin tarkasteltavaksi tulee se, minkä tekijöiden nojalla oikeusvaikutukset alkavat. Siis toisin sanoen, riittääkö sitovuuden alkamiseen esimerkiksi tahdonilmaisun lähettäminen vai alkaako sitovuus vasta kun tahdonilmaisusta on otettu selkoa. Tämän jälkeen sitovuuden periaatteen määrittelyssä tulee ottaa huomioon muut sitovuutta määrittelevät seikat, kuten vilpittömyys.

Sopimuksen sitovuuden sisältö määritellään pääasiassa oikeustoimilain 1. ja 2. luvussa, jotka sääntelevät sopimuksen tekemistä ja valtuutusta. Sitovuuden periaatteen sisältö on varsin laaja, mutta oikeustoimilain 1.1 §:ssä on kuitenkin

tiivistetty varsin hyvin sitovuuden periaatteen sisältö. Sen mukaan tarjous ja siihen annettu vastaus sitovat tekijöitään.

Käytännössä oikeustoimilain mukainen sitovuus määrittyy sen mukaan, onko tarjous ja vastaus annettu siten kuin oikeustoimilaissa on säädetty. Pääsääntöisesti tarjouksen ja vastauksen antamiselta vaaditaan sitä, että niiden antaminen on ajoitettu oikein. Siten tarjoukseen tulee antaa oikea aikainen vastaus, riippuen siitä, miten tarjous on tehty: suulliseen tarjoukseen annetaan vastaus heti, mutta jos tarjouksessa on mainittu määräaika minkä kuluessa vastaus pitää antaa, tulee tämä määräaika noudatettavaksi. Lisäksi oikeustoimilaissa on säännelty tilanteita, joissa tarjoukseen annettu vastaus muuttunut, eikä se vastaa enää alkuperäistä tarjousta. Tarjoukseen annetussa vastauksessa ei saa olla mitään merkittäviä muutoksia. Merkittävänä muutoksina pidetään esimerkiksi muuttunutta hintaa, tilausehtoja tai kappalemäärää. Tällöin muuttunutta vastausta pidetään uutena tarjouksena.

Oikeustoimilain 2 luku käsittelee valtuutusta. Sitovuuden periaatteen sisällön määrittelyn kannalta säädökset ovat tärkeitä, sillä niistä käy ilmi millä reunaehdoilla valtuutetun tekemä sopimus sitoo päämiestä. Valtuutusta koskevasta sääntelystä tärkeimmät ovat oikeustoimilain 10 § ja 11 §, sillä niissä säädetään asemavaltuutuksesta, valtuutuksen ylittämisestä sekä milloin valtuutetun tekemä sopimus sitoo päämiestä. Muut oikeustoimilain 2 luvun säännökset koskevat valtuutuksen peruuttamista ja tilanteita joissa päämies kuolee, tekee konkurssin tai julistetaan vajaavaltaiseksi. Valtuutusta koskevaa lainsäädäntöä on melko paljon muuallakin lainsäädännössä. Tämä johtunee siitä, että valtuutusta käytetään melko paljon vielä nykyisinkin.

Sitovuuden sisällön kannalta olennaisinta valtuutussäännöksissä on se, että valtuutetun tekemä oikeustoimi sitoo päämiestä silloin, kun valtuutettu ei ylitä valtuutuksen rajoja. Jos valtuutettu tekee oikeustoimen joka ylittää päämiehen asettamat rajat, ei hänen tekemänsä oikeustoimi ole sitova. Tästäkin on kuitenkin olemassa poikkeuksia, sillä sopimus voi tulla päämiestä sitovaksi jos hän hyväksyy valtuutetun tekemän sopimuksen. Sopimus voi tulla sitovaksi myös kauppakaaren 18:3 §:n perusteella, jos valtuutetun tekemä oikeustoimi on koi- tunut päämiehen hyväksi. Kauppakaaren säännöksellä ei ole kuitenkaan kovin paljon vaikutusta enää nykyisin, sillä ensinnäkin säännöksen sanamuoto on

erittäin tulkinnanvarainen. Toisekseen kauppakaari on peräisin 1700-luvulta, eivätkä sen säännökset vastaa enää nykyajan vaatimuksia.

Kolmantena tutkimuskysymyksenä oli selvittää mitä poikkeuksia sitovuuden periaatteesta on olemassa. Poikkeukset voidaan jakaa karkeasti seuraaviin: puutteet luonnollisen henkilön oikeustoimikelpoisuudessa, puutteet oikeushenkilön oikeuskelpoisuudessa, oikeustoimilain 3 luvun mukaiset pätemättömyysperusteet, oikeustoimilain sovittelusäännös sekä muissa laeissa olevat sovittelusäännökset.

Vaikka sopimusta rasittaa jokin pätemättömyysperuste, voi sopimus tulla siitä huolimatta sitovaksi. Esimerkiksi oikeustoimilain 28 §:n mukainen sopimus ei ole sitova, jos toinen on pakotettu oikeudenvastaisesti tekemään sopimus. Sopimus tulee kuitenkin sitovaksi, ellei pakotettu osapuoli ilmoita toiselle sopimusosapuolelle pakon käyttämisestä. Toki on aivan loogista, ettei pätemättömyysperuste tee sopimusta peruuttamattomasti sitomattomaksi, sillä se voisi loukata sopimusvapautta. Lisäksi vaikka sopimusta rasittaisi jokin pätemättömyysperuste, kuten toisen sopimusosapuolen vajaavaltaisuus, ei se tarkoita sitä ettei sopimus olisi molempien osapuolten osalta tasapainossa.

Sopimusten sovittelu muodostaa keskeisen poikkeuksen sitovuuden periaatteen. Oikeustoimilain 36 § on yleinen sovittelusäännös, ja sen nojalla voidaan sovittaa suurinta osaa sopimuksista. Käytännössä sen nojalla voidaan sovittaa kaikkia varallisuus oikeudellisia sopimuksia. Oikeustoimilain sovittelusäännös mahdollistaa jokin tietyn kohtuuttoman ehdon sovittelun, mutta sen nojalla voidaan sovittaa myös muitakin ehtoja tai määrätä sopimus raukeamaan.

Sovittelusäännöksen soveltaminen perustuu aina sopimuksen kokonaisarviointiin, eikä mitä tahansa ehtoa sovittaa sillä se loukkaisi sopimuksen sitovuuden periaatetta. Monissa laeissa, kuten esimerkiksi työsopimuslaissa, kuluttajansuojalaissa ja huoneenvuokralaissa on omat sovittelusäännökset. Oikeustoimilain sovittelusäännöstä pystytään kuitenkin soveltamaan myös muiden sovittelusäännösten rinnalla, lukuun ottamatta kuluttajansuojalain sovittelusäännökset. Ylipäätään oikeustoimilain sovittelusäännös on varsin samanlainen kuin muissa laeissa olevat sovittelusäännökset. Joitain pieniä eroja tosin on, esimerkiksi sen suhteen otetaanko muuttuneet olosuhteet huomioon, tai voidaanko sovittaa

ainoastaan kohtuutonta ehtoa. Kuitenkin se tosiseikka, että oikeustoimilain yleistä sovittelusäännöstä voidaan soveltaa useiden muiden sovittelusäännösten rinnalla, tekee mahdolliseksi laajan sovittelun.

Yhteenvetona voidaan todeta, että sopimuksen sitovuuden periaate, sen sisältö ja siihen kuuluvat poikkeukset eivät ole aivan yksinkertaisia asioita. Haasteelliseksi tutkimuskysymysten pohdinnan teki se, että niistä on olemassa monia poikkeuksia. Tässä opinnäytetyössä on tutkittu melko pinnallisesti kyseisiä tutkimuskysymyksiä, eikä yksi opinnäytetyö olisi riittänytään niiden syvällisempään tutkimiseen. Kyseessä on sen verran laaja aihealue, ettei luultavasti useampikaan opinnäytetyö riittäisi selvittämään tutkimuskysymyksiä perinpohjaisesti.

Lähteet

- Ahtonen, R. 2010. Kohtuuttomat oikeustoimen ehdot ja niiden sovittelu: oikeustaloustieteellinen tarkastelu. Joensuu: Joensuun yliopistopaino
- HE 247/1981 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle oikeustoimen kohtuullistamista koskevaksi lainsäädännöksi.
- HE 218/1994 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi kuluttajansuojalain 3 ja 4 luvun, varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n, huoneenvuokralain 56 §:n ja maanvuokralain 4 §:n muuttamisesta.
- HE 148/1998 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle holhouslainsäädännön uudistamiseksi.
- HE 157/2000 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle työsopimuslaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
- HE 176/2001 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle osuuskuntalaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.
- Hemmo, M. 1997. Sopimusoikeus II. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino oy.
- Hemmo, M. 2003. Sopimusoikeus I. Helsinki: Talentum.
- Hemmo, M. 2009. Sopimusoikeuden oppikirja. Helsinki: Talentum
- Hietala, H., Kahri, T., Kairinen, M. & Kaivanto, K. 2006. Työsopimuslaki käytännössä. Helsinki: Talentum.
- Hoppu, E., Hoppu, K. 2011. Kauppa- ja varallisuus oikeuden pääpiirteet. Helsinki: WSOYpro.
- Husa, J., Mutanen, A. & Pohjolainen T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. Helsinki: Talentum.
- Kaisto, J., Lohi, T. 2008. Johdatus varallisuus oikeuteen. Helsinki: Talentum.
- Kauppakaari 3/1734

KKO 1928 II 83
KKO 1931 II 160
KKO 1931 II 486
KKO 1934 II 69
KKO 1944 II 165
KKO 1950 II 54
KKO 1954 II 107
KKO 1958 II 76
KKO 1967 II 72
KKO 1968 II 41
KKO 1970 II 38
KKO 1973 II 10
KKO 1973 II 26
KKO 1977 II 103
KKO 1982 II 141
KKO 1983 II 91
KKO 1984 II 119
KKO 1985 II 177
KKO 1986 II 84
KKO 1986 II 144
KKO 1993:45
KKO 1995:48
KKO 1995:86
KKO 1998: 93
KKO 1999:33
KKO 2000:121
KKO 2001:27
KKO 2001:126

KKO 2002:87

KKO 2003:48

KKO 2008:57

Konkurssilaki 120/2004

Komiteamietintö 1990:20. Oikeustoimilakitoimikunnan mietintö. Helsinki 1990.

Korkolaki 633/1982

Kuluttajansuojalaki 38/1978

Kuluttajariitalautakunta Dno 1489/39/09

Kuluttajariitalautakunta Dno 3460/36/10

Laki asuinhuoneiston vuokrauksesta 481/1995

Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 389/1988

Laki holhoustoimesta 442/1999

Laki julkisista hankinnoista 347/2007

Laki nuorista työntekijöistä 998/1993

Laki varallisuusosoikeudellisista oikeustoimista 228/1929

Maakaari 540/1995

Moilanen, J.M. 2010. Sopimukset työsuhteen päättyessä. Helsinki: Talentum.

Määttä, K. 2005. Yritysoikeus yritystoiminnan suunnittelussa. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Määttä, K. 2006. Oikeustaloustieteen perusteet. Helsinki: Edita Publishing Oy.

NDir 93/13/ETY kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista 5.4.1993.

Oikeudenkäymiskaari 4/1734

Osakeyhtiölaki 624/2006

Osuuskuntalaki 1488/2001

Palmujoki, A., Palmujoki, K. 2007. Liikejuridiikan perusteet. Keuruu: Otava.

Parviainen, E., Rubanin, M. Teoksessa Koskinen, M. (toim.). 2009. Holhoustoimen lainsäädäntö. Helsinki: Edita.

Prokuralaki 130/1979

Pöyhönen, J. 1988. Sopimusoikeuden järjestelmä ja sopimusten sovittelu. Vammala: Vammalan kirjapaino.

Rakennusalan urakkakilpailun periaatteet.
WWW.Rakennustieto.fi/kortistot/rt/kortit/10182. Luettu 15.4.2013

Rautiainen, H., Äimälä, M. 2007. Työsopimuslaki. Helsinki: WSOYpro.

Rikoslaki 39/1889

Saarnilehto, A. 2009. Sopimusoikeuden perusteet. Helsinki: Talentum.

Saarnilehto, A., Hemmo, M. & Kartio, L. 2001. Varallisuusosoikeus. Juva: WSbookwell Oy.

Telaranta K.A. 1990. Sopimusoikeus. Vammala: Vammalan kirjapaino Oy.

Työtuomioistuin Dno. TT 2006-28

Ulosottoakaari 705/5007

Valtioneuvoston asetus nuorille työntekijöille erityisen haitallisista ja vaarallisista töistä 15.6.2006/475.

Velkakirjalaki 622/1947

Wilhelmsson, T. 2008. Vakiosopimus ja kohtuuttomat sopimusehdot. Helsinki: Talentum.

Vuorijoki, J. 2002. Lakiopas sopimuksen tekemiseen. Juva: WSbookwell Oy.

Yhdistyslaki 503/1989

Ämmälä, T. 2006. Suomen kuluttajaoikeus. Helsinki: Talentum.

